

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirjana Nenad

**Posledice Pariškega podnebnega sporazuma 2015
z vidika vloge velesil pri njegovem oblikovanju**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mirjana Nenad

Mentor:izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

**Posledice Pariškega podnebnega sporazuma 2015
z vidika vloge velesil pri njegovem oblikovanju**

magistrsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Ob pisanju magistrskega dela sem bila soočena z mnogimi napovedmi za prihodnost človeštva. Žal večinoma neprijaznimi. Sama upam, da si bomo ljudje zmogli priznati, da je naš svet pogojen s solidarnostjo, razumevanjem in prijaznostjo. Le tako lahko upamo na kakovost življenja naslednjih generacij.

Ta zahvala je moj prispevek k priznavanju pomena solidarnosti, razumevanja in prijaznosti. Vseh treh vrednot sem bila deležna v mesecih pisanja magistrskega dela, s strani družine, mentorja, sodelavcev in prijateljev.

Iskrena hvala za vso podporo in usmeritve na tej poti!

"Educating the mind without educating the heart
is no education at all."

Aristotel

Posledice Pariškega podnebnega sporazuma 2015 z vidika vloge velesil pri njegovem oblikovanju

V decembru 2015 so politični predstavniki držav članic Združenih narodov sprejeli zgodovinsko pomemben podnebni sporazum – Pariški podnebni sporazum. V pol leta od sprejetja ga je podpisalo 177, ratificiralo pa 18 članic. Pomembno določilo novega podnebnega sporazuma je zmanjšanje segrevanja ozračja pod 2°C glede na temperaturo v predindustrijskem svetu. Klimatologi so sporazum pozdravili – ne toliko zaradi določene temperature, ta zaveza bi po njihovem mnenju morala biti bolj radikalna, temveč zaradi podpisa vseh držav članic. Če želimo pomagati našemu planetu, moramo delovati globalno in enotno. Onesnaževanje se ne ustavi na državni meji.

Določilo novega sporazuma je tudi finančna pomoč razvitih držav nerazvitim. To določilo je smiselno, saj smo do takšnega segrevanja okolja prišli zaradi industrijskega razvoja danes razvitih držav. Tuji kapital pa v države v razvoju prinese tudi določena tveganja. Ob nepazljivosti, malomarnosti ali nesposobnosti državnih voditeljev držav v razvoju lahko pride do lastništev tujega kapitala nad osnovnimi dobrinami, kot so voda, električna energija in gozdovi. Zato je to določilo podnebnega sporazuma tvegano za države v razvoju, za velesile in njihove vplivne ekonomske družbe pa dobičkonosno.

V okviru priprav na srečanje državnih predstavnikov v Parizu so države sprejele nacionalno določene nameravane prispevke za soočanje z okoljskimi spremembami. Prispevki so določali tudi zmanjševanje izpustov CO₂ v ozračje. Evropska unija in ZDA sta med drugim omenili tudi energetske sanacije stavb – še posebej starejših stavb, ki so velike proizvajalke CO₂. Evropska unija ima v svoji "evidenci" veliko število starejših zgradb, mnoge tudi spomeniško zaščitene. Tudi ZDA imajo zavirljivo število starejših zgradb. Energetska sanacija zgradb je in bo donosen posel gradbenega sektorja.

V magistrskem delu smo si zastavili dve tezi – ali lahko pride do tujih lastništev nad nerazvitimi državami oz. njenimi infrastrukturami in ali ima Evropska unija več priložnosti in izzivov na področju energetske sanacije stavb kakor ZDA. Hkrati pa se ne moremo izogniti vprašanju, ali je novi podnebni sporazum političen ali vendarle podneben. V magistrskem delu bomo s pomočjo okoljskih diskurzov skušali opredeliti posledice sporazuma in si tako pridobiti odgovor na zadnje vprašanje.

Skozi zadnja desetletja so se v okviru skrbi za okolje razvijala okoljska gibanja in okoljski diskurzi. Ekonomski racionalizem je ena izmed vplivnejših okoljskih diskurzov in njegov vpliv je moč čutiti tudi v Pariškem podnebnem sporazumu. Hkrati pa je v novem sporazumu pomembna zaveza, ki so jo sprejele vse države članice Združenih narodov; kar pa kaže na pomembnost okolja pred drugimi deležniki. Značilnosti diskurza zelenih politik so torej tudi del podnebnega sporazuma.

KLJUČNE BESEDE: Pariški podnebni sporazum 2015, okoljski diskurzi, tuje investicije, energetska sanacija stavb

Consequences of Paris Agreement on Climate Change 2015 as influenced by world great powers

In December 2015 a new climate agreement was reached by all UN member states. In six months 177 member states has signed the agreement, but only 18 has submitted their ratification papers. An important provision of the new climate agreement is to reduce global warming below 2°C relative to the temperature in pre-industrial world. Climatologists have welcomed the agreement - not so much because of an agreed temperature, this commitment in their view, should be more radical, but for the signature of all the Member States. If we want to help our planet, we need to act globally and uniformly. Pollution does not stop at national borders.

The important provision of the new agreement is the financial assistance by developed countries to underdeveloped. This provision makes sense, since we have come to such a warming environment due to the industrial development of today's developed countries. Foreign capital in developing countries also brings certain risks. At the carelessness, negligence or incompetence of government leaders in developing countries, there could come to ownership of foreign capital over the basic amenities such as water, electricity and forests. Therefore, this provision in climate agreement is risky for developing countries, but for superpowers and their influential economic society is profitable.

In preparation for the meeting of government representatives in Paris, the countries adopted intended national determined contributions to cope with environmental changes. Contributions are also determined to reduce emissions of CO₂ into the atmosphere. The European Union and United States, among others, also mentioned energy efficiency of buildings - especially older buildings, which are large producers of CO₂. The European Union has its long list of older buildings; many of them are protected as cultural heritage. The USA has an enviable number of older buildings. Energy efficiency of buildings is and it will be lucrative business for construction sector.

In this thesis, we will explore two questions - may it come to foreign ownership of the developing countries basic amenities and its infrastructure; and whether the European Union has more challenges and opportunities in the field of energy efficiency of buildings as the United States. At the same time we cannot avoid the question of whether the new climate agreement is political or climatic. In this thesis, we will, by means of environmental discourses, sought to define the implications of the agreement and thus obtain an answer to the last question.

Over the last decades, under the care of the environment, we developed the environmental movement and environmental discourses. Economic rationalism is one of the most influential environmental discourses and its influence can be felt in the Paris climate agreement. At the same time the new agreement is an important commitment, which was accepted by all Member States of the United Nations; which shows the importance of the environment from other stakeholders. This shows that features of discourse of green policies are also part of the climate agreement.

KEY WORDS: Paris climate agreement, environmental discourses, foreign investments, energy efficiency of buildings

KAZALO

1	UVOD.....	8
1.1	Predmet raziskovanja.....	8
1.2	Raziskovalni cilji in pomen magistrskega dela	13
1.3	Teze in raziskovalno vprašanje magistrskega dela.....	14
1.4	Raziskovalna metodologija.....	16
2	OKOLJSKI DISKURZI.....	17
2.1	Nastanek in razvoj družbenih in ekoloških gibanj.....	18
2.2	Klasifikacija osnovnih okoljskih diskurzov	22
3	PODNEBNI SPORAZUM PARIZ 2015	35
3.1	Povodi za pripravo Pariškega podnebnega sporazuma	35
3.2	Vsebina Pariškega podnebnega sporazuma.....	38
3.3	Politični ali podnebni sporazum?	48
4	POLITIČNE POSLEDICE SPORAZUMA NA NERAZVITE DRŽAVE.....	53
4.1	Podnebna finančna sredstva za države v razvoju	53
4.2	Nevarnost izgube nadzora nad strateško infrastrukturo	56
4.3	Primeri iz novejšje zgodovine.....	59
4.4	Privatizacija držav v razvoju	73
5	ZNIŽANJE GLOBALNE TEMPERATURE.....	77
5.1	INDC posameznih držav.....	78
5.2	Gradbeni sektor.....	90
5.3	Zahteve iz naslova varovanja kulturne dediščine.....	93
6	ZAKLJUČEK.....	102
7	LITERATURA.....	109
	PRILOGA	115

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 2.1: Analiza diskurza administrativnega racionalizma	25
Slika 2.2: Analiza diskurza demokratičnega pragmatizma	26
Slika 2.3: Analiza diskurza ekonomskega racionalizma	28
Slika 2.4: Analiza diskurza trajnostnega razvoja	29
Slika 2.5: Analiza diskurza ekološke modernizacije	31
Slika 2.6: Analiza diskurza preživetja	32
Slika 2.7: Analiza diskurza zelena zavest	33
Slika 2.8: Analiza diskurza zelene politike.....	34
Slika 4.1: Infografika objavljenih finančnih sredstev iz naslova doseganja ciljev Pariškega podnebnega sporazuma	55
Slika 5.1: Prikaz deležev energetske proizvodnje v ZDA v letih 2013 in 2030	89
Tabela 2.1: Matrika okoljskih diskurzov	17
Tabela 2.2: Okoljski diskurzi po Johnu Dryzeku	23
Tabela 2.3: Matrika okoljskih diskurzov	24
Tabela 1: Tabela dejavnikov na potrošnjo energije v zgradbah.....	115
Tabela 2: Tabela ključnih dejavnikov, ki vplivajo na energetske učinkovitost zgradb	116

1 UVOD

1.1 Predmet raziskovanja

Predmet raziskovanja magistrske naloge bo vsebina in posledice novega mednarodnega podnebnega sporazuma, sprejetega v Parizu v decembru 2015.

Neučinkovitost Kjotskega podnebnega sporazuma je vodila članice Združenih narodov k oblikovanju novega, ki bo po meri, sprejet in ratificiran s strani vseh držav sveta. Učinki podnebnih sporazumov so namreč vidni le, če zaveze sporazuma dosledno uresničujejo vse države – razvite, v razvoju in nerazvite.

Mednarodni sporazumi se sprejemajo na visoki politični ravni. Zato bo to magistrsko delo zasledovalo vprašanje "Ali je pariški podnebni sporazum 2015 politični ali vendarle podnebni sporazum?". Povod za takšno raziskovalno vprašanje bomo opisali v nadaljevanju.

Soočanje s podnebnimi izzivi je aktualna tema današnjih generacij. Spremembe, ki jih doživlja naša štiri milijarde let stara Zemlja, so postale skrb vzbujajoče. Zaskrbljujoče pa je tudi dejstvo, da je skrb za prihodnost planeta že nekaj desetletij talka svetovnih političnih predstavnikov.

Planet Zemlja je edini planet v našem osončju, na katerem je možen razvoj življenja. Drugače še ni bilo dokazano. Današnje oblike življenja so se razvijale milijarde let. In se še razvijajo. Življenje na Zemlji se je vedno prilagajalo danim razmeram. Najbolj razvita oblika življenja na Zemlji je človek – bitje sposobno logičnega razmišljanja, razumevanja posledic in sposobno živeti izven vpliva nagona. Vse te zmožnosti, ki ga je naravni razvoj podaril človeku, so omogočile postopni intelektualni razvoj. Slednji je naposled pripeljal do današnje družbe.

Poleg razvojnega pečata človeštva smo priča tudi pečatu na klimatskih učinkih planeta. Tekma za novimi znanji, izumi, razvoji je vplivala tudi na površje našega planeta.

Čeprav so klimatska nihanja značilna za celotno zemeljsko zgodovino, so spremembe in nihanja zadnjih sto let neznatna. Vpliv razvoja tehnologije je žal prevelik in premočan, da bi ga naše ozračje uspelo "pogoltniti" brez posledic.

In tako so se decembra 2015 znova sestali predstavniki držav sveta, da dorečejo sporazum, kako pomagati planetu ohraniti svojo funkcijo – omogočiti življenje za naše vnuke in pravnuke. 12. decembra je 195 držav podpisalo Pariški sporazum o podnebni spremembi (UN FCCC). Glavni cilj sporazuma je v tem stoletju obdržati dvig globalne temperature pod 2 stopinjama Celzija. Nastal je novi podnebni sporazum.

Po besedah predsednika Evropske komisije, Jeana-Clauda Junckerja je pomembno vlogo pri sprejemanju sporazuma imela EU, ki je veliko let imela vodilno vlogo pri izvajanju globalne podnebne politike. "Sporazum osvetljuje ambicije EU po znižanju emisij po vsem svetu." (Evropska komisija – izjava za javnost 2015)

Ampak ključ za sprejetje sporazuma leži v predstavnikih ZDA in Kitajske, kot največja nacionalna onesnaževalca, ki sta v preteklosti uspešno nasprotovala preteklim načrtom po doseganju podnebnih sporazumov. Korak k sprejetju Pariškega sporazuma se je zgodil 12. 11. 2014, ko sta se predsednik Obama in kitajski predsednik Xi Jinping sporazumela, da omejita emisije toplogrednih plinov. Predsednik Obama je poudaril, da je osnova uspešno sprejetega sporazuma primer delovanja ZDA: "Priča smo največjemu kreiranju delovnih mest v privatnem sektorju. Gospodarsko moč smo pripeljali do zgodovinskih vrhov, medtem ko smo onesnaževanje znižali na najnižjo raven zadnjih dveh desetletij. In nato smo, z našo zgodovinsko napovedjo skupaj s Kitajsko, dokazali, da je mogoče ustvariti mostove med razvitimi in razvijajočimi se državami, katerih neobstoje je dolgo zaustavljal svetovni razvoj." (The White House – izjava za javnost 2015)

Vprašanje, ki se zastavlja ob tako močnih vplivih svetovnih sil – ZDA in EU – na sprejetje nekega sporazuma, je, ali se ZDA in EU bojijo razvijajoče se Kitajske in drugih razvijajočih se držav. Vloga ZDA in njenega predsednika Obame ob sklenitvi dogovora s Kitajsko daje signal, da ima Kitajska pomembno vlogo v svetu in da njen

vpliv ogroža razvite zahodne države. Kitajski predsednik Xi Jinping je v svojem nagovoru v Seattlu septembra 2015 nazorno opisal strahove zahodnega sveta s tem, ko je zanikal obstoj t. i. Tukidijeve pasti¹. (Popham 2016)

Pomemben dogovor v okviru Pariškega sporazuma je tudi pomoč razvitih držav nerazvitim (UN FCCC 2015). Pomoč se nanaša na finančne prispevke pri soočanju nerazvitih držav z izzivi Pariškega sporazuma. Na prvi pogled se zdi ta zaveza primerna. Razvite države so vendarle največje onesnaževalke našega planeta. Industrijski razvoj jim je omogočil današnjo razvito pozicijo v svetu, povzročil pa je tudi začetek prekomernega onesnaževanja okolja celotnega planeta. Saj se onesnaževanje zraka, tal in vode ni prenehalo na državnih mejah.

Drugi, poglobljeni, vpogled na to zavezo pa ni več tako primeren. Iz zgodovine in vsakdanjega življenja se lahko naučimo, da finančni vložki v karkoli pomenijo tudi nek izkupiček. Največkrat je to lastništvo nad investicijo. Finančni vložki ali neposredne tuje investicije razvitih držav v nerazvite bodo sčasoma vodili do lastništev razvitih držav nad nerazvitimi. (Lin 2008) V lastništvo lahko preidejo pomembne državne strukture – zemljišča, objekti. Investitorji bodo želeli vlagati v investicije, ki imajo najvišje donose. Donosi pa se lahko dosegajo na več načinov. Najbolj škodljiv za državljane neke države je način, ki omogoča lastništvo nad javnimi dobrinami. Kot primer lahko navedemo investicije v sončne in vetrne elektrarne, ki so v lasti tujega vlagatelja. Tuje investicije v ta sektor državo postavijo na zemljevid podnebno osveščenih držav. Če država dovoli visoka vlaganja v ta segment, bo večina ali pa pomemben del pridobljene električne energije prihajal iz obnovljivih virov energije. Pozitivno. Ko pa bodo tuji lastniki dosegli pomemben delež nadzora, lahko zvišujejo ceno ter s tem dostopnost do pomembne javne dobrine – elektrike. In tako nerazvita država postane odvisna od tujega kapitala.

¹ Tukidijeva past: Tukidid je bil atenski vojaški poveljnik in zgodovinar v času vojne med Šparto in Atenami. Ta vojna je pomenila žalosten konec mogočne Šparte. Tukidid je v svoji knjigi *Zgodovina Peloponeških vojn* (v njej opisuje vojno med Atenami in Šparto 500 let p.n.š.) zapisal: "Kar je naredilo vojno neizogibno, je bila rast atenske moči, in strah, ki ga je ta rast povzročila v Šparti." Fraza Tukidijeve pasti se nanaša na konflikt, ki nastane kot posledica strahu razvitega pred naraščajočo močjo šibkejšega.

Zato so tovrstni sporazumi, nastali pod pomembno vsebino, lahko označeni kot politični, posledice tega pa so neprimerni tuji vplivi na politične, družbene in ekonomske razmere države v razvoju.

Pariški sporazum bo deponiran na sedežu ZN v New Yorku, kjer bodo lahko države podpisnice v roku enega leta od 22. aprila 2016 naprej vložile svoje ratifikacijske instrumente. Sporazum stopi v veljavo, ko bo svoje instrumente vložilo 55 držav, ki povzročajo vsaj 55 % globalnih emisij (UN FCCC). Do 30. septembra 2016 je Pariški podnebni sporazum v New Yorku podpisalo 177 članic, ratifikacijske instrumente pa je vložilo 61 držav članic.

Sporazum ne predvideva natančno, kako se naj države lotijo zmanjševanja emisij, ki vplivajo na rast globalne temperature. Naloga, ki izhaja iz sporazuma je, da vsaka država pripravi instrumente, ki jih bo izvajala za doseg tega cilja. Instrumenti morajo biti ratificirani s strani najvišje državne institucije.

Kot priprave na srečanje v Parizu so države pričele pripravljati "Intended Nationally Determined Contribution (INDC)" – "Predvideni nacionalno zastavljeni prispevki".

Evropska unija je INDC določila v Rigi (Latvija) marca 2015 in je zaveza vseh držav članic EU. Vsaka država članica v okviru teh instrumentov pripravi nacionalne instrumente.

Tako EU kot ZDA sta v svojih ciljih za zmanjšanje onesnaževanja oz. zmanjšanje izpustov CO₂ na prvo mesto navedli energetske sektor. Poraba električne energije in energije za ogrevanje in transport naraščata. Proizvodnja le-teh pa povzroča zelo velike izpuste toplogrednih plinov (CO₂, metan, natrijev oksid, fluorinirani toplogredni plini). Izpusti plinov, ki so povezani z energetske sektorjem, bodo v naslednjih letih le še naraščali.

Zmanjševanje izpustov iz naslova energetskega sektorja se po planih EU začne v energetske industriji, proizvodni industriji, gradbeništvu in transportu (UN FCCC).

Enake poglede delijo ZDA, saj so kot glavni koraki Obaminega podnebne načrta izpostavljeni zmanjševanje emisij iz elektrarn (v celotnem znesku bi ta cilj prispeval 7,3 % zmanjšanje emisij), vzvodi za zmanjšanje emisij HFC in metana in strožji ekološki standardi za srednjetežke in težke tovornjake (Center for Climate and Energy Solutions). V okviru prvega koraka je predvidena zmanjšana proizvodnja električne energije. ZDA so velik potrošnik električne energije – hlajenje in ogrevanje, visoka prisotnost tehnologije v domačem in poslovnem okolju, javna razsvetljava. Zato so prvi ukrepi usmerjeni v osveščanje o porabi električne energije.

Tako EU kot ZDA sta se zavezali k zmanjševanju porasta globalne temperature preko energetskega sektorja. Eden izmed ukrepov znotraj tega sektorja je gradbeništvo oz. energetska učinkovitost zgradb. V tem segmentu pa lahko najdemo nekaj razlik oz. različnih pristopov obeh držav. Energetska učinkovitost zgradb je v Evropi v zadnjih petih letih postala pomemben prihodek gradbenega sektorja. Zanima nas, kako je s tem v ZDA.

Energetska učinkovitost zgradb je pojem, ki opisuje zgradbo, ki nudi potrebno udobje z nizko porabo energije. Sem prištevamo nizko porabo energentov za ogrevanje, nizko porabo energije za hlajenje, nizko porabo energije za vsakodnevna opravila. Zgradbe delimo na rezidentske in nerezidentske. Največ energije v rezidentskih stavbah porabimo za ogrevanje prostorov, za ogrevanje vode, za osvetljevanje prostorov in za tehnične pripomočke. V nerezidentskih stavbah je največja poraba energije omejena na ogrevanje prostorov in osvetlitev (Annunziata 2013). Kljub poznavanju načinov, kako izboljšati energetska učinkovitost stavb, je le-ta podvržena najštevilčnejšim oviram glede na druge sektorje (Annunziata 2013). Med ovire prištevamo stanje na trgu, finančne zmožnosti, uradne zahteve (sem prištevamo zahteve državne, regionalne in lokalne skupnosti, t. i. odloki). Ena izmed pomembnih ovir, ki se pojavlja pri obnovi stavb, je kulturna zaščita. Slednja namreč določa upoštevanje smernic, ki pa največkrat obnovo zelo podražijo in časovno razširijo.

Začetek magistrskega dela bomo posvetili okoljskim gibanjem in diskurzom. Oba sta vplivna dejavnika na današnjo vsebino okoljskih sporazumov. Mednarodni sporazumi,

ki nastajajo v zadnjih desetletjih, so posledica ekoloških gibanj in diskurzov, ki se odvijajo od konca 19. stoletja, s pričetkom industrializacije.

Razvoj ekoloških gibanj je pomembno vplival na potek družbenih dogodkov v vsebini okolja v zadnjem stoletju. Čeprav je pomembnost ekonomske rasti prevladovala nad pomembnostjo okoljske zaščite, so gibanja vendarle uspela, da so ekološka vprašanja postala pomemben del razvoja družbe.

Skozi zadnja desetletja se je razvilo tudi nekaj ekoloških diskurzov, ki so z različnimi poudarki želela poenotiti pomen okolja in ekonomije. Zgodnji diskurzi so okolje le vključevali in ga podrejali človeštvu, današnje razprave pa dajejo okolju enakovrednost. Okoljske spremembe zadnjih desetletij so omogočile, da so diskurzi bolj radikalni, saj so se vplivi industrijske in potrošniške družbe na okolje izkazali tudi za precej radikalne.

1.2 Raziskovalni cilji in pomen magistrskega dela

Relevantnost magistrskega dela bo prikazati vsebino in posledice novega podnebnega sporazuma, Pariškega sporazuma 2015, ki je nastal v decembru 2015. S prikazom bomo odgovorili na vprašanje: "Ali je novi podnebni sporazum res usmerjen v izvajanje učinkov za izboljšanje podnebja našega planeta ali pa ga je politika vzela za talca, s katerim bo krepila moč razvitih držav nad nerazvitimi.". Magistrsko delo bo kritično presojalo posledice zavez, zapisanih v podnebnem sporazumu.

Magistrsko delo zasleduje dva cilja – prikazati pomembnost investicij v energetske učinkovitost gradbenega sektorja, natančneje v segment energetske učinkovitosti zgradb, ter kritično presoditi vpliv politike in velesil na zaveze iz podnebnega sporazuma, ki lahko v prihodnosti vodijo do nadzora nad nerazvitimi državami.

Pomen magistrskega dela je predstaviti novi podnebni sporazum, katerega cilj je izboljšati življenje na našem planetu, ter ga v dobri kondiciji predati naslednjim

generacijam. Skladno s predstavitvijo sporazuma je pomen magistrskega dela opozoriti na pasti in posledice nepravilnega izvajanja zavez iz tako pomembnega sporazuma.

1.3 Teze in raziskovalno vprašanje magistrskega dela

Cilji in pomen, ki bodo zasledovani v magistrskem delu, nas vodijo do opredelitve tez magistrskega dela.

1.3.1 Teza 1 – Politični konsenzi med razvitimi in nerazvitimi državami in njihovi izidi.

Pogajanja za sprejem novega podnebnega sporazuma so potekala ne samo v Parizu na večdnevnem decembrskem srečanju, temveč so intenzivno potekala že veliko prej. Skozi vse leto 2015 smo lahko bili priča raznim političnim srečanjem, tudi na najvišji ravni, s poudarkom na soočanju s podnebnimi izzivi. Kar nekaj časa so se razvijali konsenzi, predvsem politični, med razvitimi državami, med nerazvitimi ter med razvitimi in nerazvitimi državami. Izid je sprejet Pariški podnebni sporazum.

Vsebina Pariškega podnebnega sporazuma nas vodi do opredelitve prve teze:

T1: Finančna pomoč razvitih držav do nerazvitih držav, v soočanju s podnebnimi izzivi, posredno vodi v tuja lastništva državne infrastrukture.

Čeprav so podnebne spremembe življenjskega pomena za celoten planet, se zaveze držav osredotočajo na politično korektnost in ne na potrebe planeta. Številni strokovni članki klimatologov govorijo temu v prid. Potrebe po zmanjševanju emisij v ozračje in po zmanjševanju izrabe naravnih virov so po vsem planetu enake. Niso pa enake razvitosti držav. In zato so se države različno zmožne soočati s podnebnimi vplivi. V Pariškem podnebnem sporazumu je jasno določeno, da bodo razvitejše države pomagale nerazvitim s finančnimi pomočmi pri soočanju s problemi.

Zgodovinski primeri pomoči razvitih držav nerazvitim na različnih področjih razvoja dokazujejo, da so posledično tuje investicije pomenile tudi tuje lastništvo v nerazviti državi. Kot primer lahko navedemo spodbujanje kmetovanja v afriških državah. Upravičeno lahko trdimo, da se bodo vlaganja držav oz. podjetij v investicije za

zmanjševanje podnebnju škodljivih emisij realizirale kot prodaja ali celo predaja državne infrastrukture.

1.3.2 Teza 2 – Izzivi energetske učinkovitosti zgradb v EU in ZDA

Mnoge države podpisnice so v svojih predvidenih ukrepih za zmanjševanje emisij predstavile gradbeništvo. Gradnja pametnih stavb, energetska obnova starejših zgradb, gradnja elektrarn na obnovljive vire energije ... Gradbeništvo je ena izmed panog, ki je potrebna oživljanja po veliki finančni krizi. Ta sektor je namreč doživel najmočnejši udarec. Investicije držav, lokalnih skupnosti, podjetij in fizičnih oseb v gradbeništvo bo spodbujalo finančno moč tega sektorja, zaposlovanje in dvig dodane vrednosti panoge.

V nalogi se bomo osredotočili na en specifični izziv gradbeništva – obnova kulturno zaščitene zgradbe. Evropa je stara celina z dolgoletno, kar tri tisočletno, zgodovino gradbeništva. Mnoge zgradbe so se ohranile do danes. Zaradi specifične gradnje v starem in srednjem veku so te zgradbe močno energetske potrošne. Lahko rečemo, da so energetske neučinkovite. Ker pa so zaradi svoje zgodovinske vrednosti podvržene kulturni zaščiti, je njihova energetska prenova nekoliko otežena.

ZDA sicer nimajo večtisočletne zgodovine gradbeništva, kljub temu pa lahko uživajo v obstoju nekaj sto let starih zgradb. In seveda so tudi njihove zgradbe podvržene kulturni zaščiti.

Izzivi gradbeništva v energetske učinkovitosti zgradb nas vodijo do opredelitve druge teze:

T2: Pri izvajanju energetske učinkovitosti zgradb v gradbenem sektorju je v EU veliko več izzivov in priložnosti, kakor v ZDA.

Gradbeni sektor lahko pomembno vpliva na učinkovito izvajanje pozitivne podnebne politike. Eden izmed pomembnih področij gradbeništva je energetska učinkovitost zgradb. Nove zgradbe so že zelo energetske varčne in pomembno vplivajo na zmanjšanje emisij CO₂ v okolje. Izziv ostajajo stare zgradbe. Na vseh kontinentih imamo večstoletne zgradbe. Življenje v njih pa (p)ostaja velik strošek (predvsem pri ogrevanju in hlajenju). Gradbeništvo vidi v energetske obnovi starih zgradb velik

potencial. Ta pa je v Evropi bolj privlačen kakor v ZDA – večje število starih zgradb, starejša mesta, drugačna gradnja v zgodovini. Kot pomemben izziv energetske obnove zgradb pa lahko navedemo kulturno zaščito zgradb. V EU imamo cela mesta, naselja, območja, ki so podvržena zaščiti kulturne dediščine. Ta zaščita pa pomeni spoštovanje določenih smernic – nespreminjanje zunanjega videza, upoštevanje določenih barv, ohranitev konstrukcijske zgradbe ipd. Razvoj v gradbenem sektorju vedno bolj omogoča upoštevanje vseh teh smernic, ampak te smernice za investitorje predstavljajo do desetkrat višje stroške obnove.

Magistrsko delo bo zasledovalo tudi raziskovalno vprašanje ali je nov mednarodni podnebni sporazum vendarle podnebni ali je prevladala politična vsebina. Glede na trud, ki so ga za sprejetje sporazuma vložile vplivne svetovne države in glede na šestletno pripravljalno obdobje na vsebino sporazuma, želimo v magistrskem delu odgovoriti na vprašanje katera dimenzija sporazum bolj označuje.

1.4 Raziskovalna metodologija

Vsebina magistrskega dela bo zapisana s pomočjo deduktivnega pristopa – povzela bom izsledke in teze teorije ter povzetke empiričnih raziskav. Na vsebini učinkov raznih mednarodnih sporazumov so nastale mnoge teoretične študije strokovnjakov. Te pa so seveda temeljile na preučevanju različnih študij. Izsledke različnih študij lahko smiselno prenesemo v odgovore na vprašanja magistrskega dela. Za potrditev ali zavrnitev določenih tez magistrskega dela bom preučevala tako teoretična dognanja, kakor različne študije primerov. Pri tem bom uporabljala metodo kompilacije (povzemanje spoznanj drugih avtorjev iz tuje literature), zgodovinsko metodo (znani vplivi tujih vlaganj v države v razvoju) in metodo študije primera (izzivi energetske učinkovitosti zgradb). Pri odkrivanju odgovorov na vprašanje posledic tujih podnebnih investicij v države v razvoju moramo razumeti družbeno delovanje, iskati vzroke za družbene rezultate – metoda interakcionizma. Izzive energetske učinkovitosti zgradb bom dokazovala z raziskavami objektivnih primerov – metoda pozitivizma.

2 OKOLJSKI DISKURZI

Grožnja degradacije globalnega okolja ni nastala zaradi onesnaževanja in izkoriščanja naravnih virov, temveč zaradi ekspanzivne rasti svetovnega prebivalstva ter posledično ekonomske rasti. EkspONENTNA rast števila prebivalstva in ekonomske aktivnosti je pomenila, da se je človeštvo bližalo skrajni meji zadostitve potreb in s tem korakalo proti okoljskim težavam. Ob mnogih opozorilih na potrebe po zmanjševanju posegov v naravno okolje so se pojavili ekonomski razlogi, ki so opozorila zavračali. Reaganova in Busheva administracija sta se pri okoljskih vprašanjih naslanjali na Prometejevo reakcijo². Kar pomeni, da kadar se pojavi grožnja po porabi nekega naravnega vira, bodo iznajdljivi ljudje razvili nadomestek (Dryzek 2005).

Prikazati pomen okoljskih gibanj in diskurzov je korak k razjasnitvi, zakaj je politika vzela okolje za svojo agendo. Dryzek (Dryzek 2005) analizira različne pristope, ki so v zadnjih štirih desetletjih prevladovali pri diskurzih o okoljskih zadevah, ter bodo tudi v prihodnosti vplivali na te diskurze. Med te pristope uvršča: preživetje (survivalism), okoljsko reševanje težav (environmental problem solving), trajnost (sustainability) in zeleni radikalizem (green radicalism). Obstajata dve dimenziji pristopa k naslavljanju okoljskih tematik – dimenzija, ki vodi od reformističnega pristopa k radikalnemu pristopu, in dimenzija, ki vodi od vsakdanjega k domišljjskemu pristopu.

Tabela 2.1: Matrika okoljskih diskurzov

	<i>Reformistični pristop</i>	<i>Radikalni pristop</i>
<i>Vsakdanji pristop</i>	Reševanje težav	Preživetje
<i>Domišljjski pristop</i>	Trajnost	Zeleni radikalizem

Vir: Dryzek (2015)

Preden spoznamo različne okoljske diskurze, si oglejmo še razvoj ekoloških gibanj po svetu. Ekološke razprave so sprožila ekološka gibanja in obratno. Gibanja predstavljajo pomemben dejavnik družbenih sprememb. Opozarjajo na nepravilnosti naše družbe in

² Izraz izhaja iz grške mitologije in se imenuje po Prometeju – tatu ognja od bogov.

jih skušajo odpraviti. Ekološka gibanja so pomembna gibanja današnjega sveta, saj soočanje s podnebnimi spremembami postaja del našega vsakdanjika.

2.1 Nastanek in razvoj družbenih in ekoloških gibanj

Formiranje ekoloških gibanj je zgodovinsko gledano nastalo iz drugih družbenih gibanj. Karakteristike ekoloških gibanj izhajajo iz klasičnih in sodobnih družbenih gibanj. Tipični primeri klasičnih družbenih gibanj so delavska gibanja, gibanja za pravice žensk, gibanja za mir. Medtem ko med novejša družbena gibanja uvrščamo neofeministična gibanja, novejša gibanja za mir, antiglobalna gibanja, gibanja za socialne pravice in ekološka gibanja. (Vukelič 2014)

Klasična družbena gibanja so se pojavila na področju Velike Britanije konec 18. stoletja in se v 19. stoletju razširila po vsej Evropi in Severni Ameriki. Od takrat družbena gibanja predstavljajo pomemben dejavnik družbenih sprememb. Klasična družbena gibanja so bila usmerjena v zagotavljanje pravic in zaščite določenih družbenih segmentov. Svoje aktivnosti so usmerili k nosilcem oblasti in jim predstavili svoje zahteve, s katerimi bi se izboljšali življenjski in delovni pogoji. Do slabitve klasičnih gibanj je prišlo s t. i. postfordovo fleksibilnostjo dela (uvajanje dela v manjših skupinah, avtomatizacija dela, decentralizacija proizvodnega procesa, geografska porazdelitev proizvodnje), saj se je takrat pričela slabiti kolektivna identiteta delavskega razreda. K slabitvi je prispevala tudi vzpostavitev delovnih mest v terciarnem sektorju in s tem vzpostavljanje novega srednjega razreda. Strukturna karakteristika kapitalizma je brezposelnost, ki v razvitih državah zajame do 5 % delovno aktivnega prebivalstva, in pripomore k pomanjkanju kolektivizma družbe. Pomembne družbene spremembe je povzročil tudi vstop žensk na trg dela. (Castells 2000)

V šestdesetih letih 20. stoletja pride do pojava sodobnih družbenih gibanj. Njihovo osnovo predstavljajo pripadniki srednjega razreda. Nova gibanja se formirajo okrog vprašanja identitete, kulture, življenjskih stilov in znanja. Osrednji konflikt v postindustrijski družbi predstavlja boj nad kontrolo simbolov. (Vukelič 2014)

Sodobna družbena gibanja se od klasičnih razlikujejo po tem, da so fleksibilno in sproti organizirana, brez vnaprej določene identitete, brez stabilnega članstva in brez stabilne ideologije. Sodobna družbena gibanja se formirajo preko konstantnih debat, pogajanj ter interakcij znotraj in zunaj gibanja. Sodobna gibanja se obračajo k družbi in posameznikom namesto k političnim strukturam. Označuje jih pomanjkanje splošnih zahtev in osredotočenje na določeno temo. (Vukelič 2014)

Prva ekološka gibanja so se pojavila v sredini 19. stoletja – zaščita dela kmetijskih organizacij in aktivnosti sanitarnega gibanja, ki je opozarjalo na negativne posledice industrijskega razvoja. (Pavlović 2006)

Nastanek prvih gibanj za zaščito okolja je bil sprožen z napredkom na področju raziskovanja biologov in ekologov ter osveščanjem ljudi o negativnih posledicah industrializacije in urbanizacije. V tem času so bile ustanovljena mnoga ekološka gibanja in društva – v ZDA: Sierra Club, Audubon Society, National Wildlife Society; v Veliki Britaniji: Commons, Open Space and Footpaths Preservation Society, Royal Society for the Protection of Birds, National trust; na Danskem: Dansko društvo za zaščito naravnih virov iz leta 1911; na Finskem: Finsko združenje za ohranitev narave. Predstavniki teh združenj so bili pripadniki mestnih intelektualnih elit, ki so se relativno hitro uspeli organizirati v gibanja in so pomembno pripomogli k odločanju v njihovih državah. Ker pa se niso trudili pridobiti širše podpore javnosti, so bili deležni kritik prebivalstva.

Drugi vzrok za nastanek ekoloških gibanj so bile slabe življenjske razmere v urbanih središčih. Prenaseljena in umazana mestna središča so bila nezdravo okolje za življenje. Niti ekonomski razvoj in dostopnost do dobrin nista bila dovolj, da se izboljšajo pogoji za življenje delavcev in njihovim družinam. Vodovod in kanalizacija se v mestnih središčih nista gradili. Javna higiena je bila izredno slaba, pojav bolezni je bil visok. To je spodbudilo lokalne prebivalce in mestne oblasti, da se organizirajo in sami zagotovijo pogoje za dostojno življenje – razvilo se je t. i. sanitarno gibanje. Sanitarno gibanje je v Veliki Britaniji doseglo izjemne uspehe – gradilo se je kanalizacijsko omrežje, prezračevalni sistemi, ogrevalni sistemi, javna razsvetljava, odvoz odpadkov. Kasneje

so se aktivnosti razširile na urejanje okolja, parkov, javnih institucij. V začetku 20. stoletja se je sanitarno gibanje povezal z drugimi iniciativami za izboljšanje kvalitete urbanega življenja. (Vukelič 2014)

Kljub uspehom sanitarnega gibanja in sorodnih gibanj v 19. stoletju in začetku 20. stoletja so se pogoji za nastanek sodobnih ekoloških gibanj pokazali šele v 60. letih. Za začetek sodobnih ekoloških gibanj velja knjiga Rachel Carson: *Silent Spring*. Knjiga je prikazala škodljiv vpliv pesticidov na živalske vrste. Knjiga je bila izredno medijsko obravnavana in je bila povod za razvoj ekološke zakonodaje. Javnost je bila takrat prvič seznanjena z nevarnostmi novih tehnologij in industrijskega razvoja. (Rootes 2008 v Vukelič 2014, 27)

Prvi politično obarvani ekološki protesti so bili izvedeni konec 60. let. Proteste so vodili mladi intelektualci in študenti in so ostro kritizirali kapitalizem, potrošništvo in industrializem. K razvoju ekoloških gibanj je pomembno pripomogla Nixonova administracija, ki je ta gibanja štela za manj nevarna od gibanj proti vojni v Vietnamu, in jih zato podprla. Prvi dan Zemlje, 22. aprila 1970, je proslavljalo 20 milijonov Američanov. Nastajati so začela nova ekološka gibanja in združenja – Prijatelji Zemlje (1969), Svet za zaščito naravnih virov (1970), Greenpeace (1971), *Survivre et Vivre* (1970). Te organizacije so še danes zelo vplivne po vsem svetu. (Vukelič 2014)

V naslednjih desetletjih se je moč ekoloških gibanj širila – tako po številu članov, kot številu organizacij, kot po vplivu na državne politike, na izobraževalni sistem in na civilno družbo. Moč mednarodnih ekoloških iniciativ je spodbudila državne voditelje, da v Stockholmu leta 1972 organizirajo konferenco ZN o življenjskih pogojih. Na tej konferenci so prvič priznali pomen globalnih ekoloških gibanj in ekološkemu gibanju priznali legitimnost. Ob tej priložnosti je bila izražena potreba po mednarodni in nacionalni ekološki zakonodaji.

Ekološka vprašanja so po začetnem zagonu izgubila prioriteto po nastanku naftne krize in ekonomske recesije po letu 1973. Novonastala situacija je sprožila nezadovoljstvo ekološko ozaveščene javnosti in je sprožila aktivnosti ekoloških gibanj in nastanek

zelenih strank. Ekološke nesreče v Bopalu, Indija, Černobilu, takratna SSSR, Santa Barbara, ZDA, so dodatno stimulirale pro-ekološka gibanja in proteste po vsem svetu. Močna so bila proti nuklearna gibanja v Franciji in Nemčiji (let 1983 so organizirali preko 9000 protestov), katerih izid je bil moratorij na izgradnjo nuklearnih elektrarn. V 80. letih se je razvilo gibanje za ekološko pravičnost – opozarjalo je na večjo izpostavljenost revnega prebivalstva in etničnih skupin na vplive strupenih odpadkov, ki so bili deponirani v bližini revnih četrti. Ta del ekološkega gibanja se je razvijal tudi v 90. letih in se povezal s širokim gibanjem za človekove pravice. (Vukelič 2014)

V pol stoletja se je ekološko gibanje neovirano razvijalo in postalo aktivno in vplivno v družbenem življenju zahodnega sveta. Ima pomemben vpliv na zakonodajo in ekološko politiko držav.

Ekološka gibanja v 21. stoletju se soočajo s spremembami, ki jih s seboj prinaša globalizacija. Vpliv mednarodnih organizacij (Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad, EU, STO idr.) je zelo velik. Svoj vpliv dodajajo multinacionalke, razvoj telekomunikacij in mednarodne ekološke organizacije. Čeprav proces globalizacije razvija transnacionalni aktivizem, se na področju ekološkega gibanja še vedno najprej uveljavlja nacionalni pristop (naslavljanje zahtev nacionalnim vladam) in če ta nima uspeha, se uveljavlja nadnacionalni pristop.

Proces globalizacije vodi do zблиževanja ekoloških gibanj iz različnih delov sveta. Globalna ekonomska in politična integracija vzpostavljata skupne težave, kar vodi do podobnosti v idejnih osnovah, ciljih in strategijah delovanja ekoloških gibanj iz različnih sredin.

Globalna povezanost in sodobna tehnologija omogočata hitro izmenjavo idej. V teh razmerah pomembno vlogo pridobivajo združenja, ki snujejo idejno podlago za aktivnosti in razvoj globalne identitete ekološkega gibanja. Dominantni okvir današnjega gibanja je t. i. liberalna ekologija (podpirajo jo nacionalne in mednarodne institucije, kakor tudi vodilne ekološke organizacije). Liberalna ekologija je osnovana na predpostavki, da ne obstaja nesoglasje med liberalizacijo nacionalne in globalne

ekonomije, zaščite življenjskega okolja na mednarodnem nivoju in trajnostnega ekonomskega razvoja. Ti cilji se medsebojno prepletajo. (Vukelič 2014)

Moderna ekološka gibanja so se iz protestov na ulicah preselila v prostore institucij, kjer so ulične akcije zamenjali za pogajanja, lobiranja in zastopanja. Poudarek se daje na sodelovanje, zahteve niso več tako radikalne. Ekološko gibanje je postalo institucionalizirano in profesionalizirano, kar je z ene strani logičen razvoj, ki ga prinaša številčnost posla, usklajevanje zakonodaje, potreba po vzpostavljanju odnosa z različnimi akterji, potreba po strokovnem znanju. Nekateri ekološka gibanja označujejo kot izumrla, saj so se zadovoljili s kozmetičnimi popravki in spremembami, nemočni, da se soočijo z močnimi družbenimi institucijami, ki sistemsko uničujejo življenjsko sredino (Schellenberger, Nordhaus 2004 v Vukelič 2014, 35). Kljub konvergenčnim procesom so med državami še vedno prisotne razlike med nacionalnimi ekološkimi gibanji – močno sodelovanje med ekološkimi organizacijami in vlado na Norveškem, odprtost državnih institucij v Veliki Britaniji je omogočila močna ekološka gibanja na otoku, tudi ZDA so preko državnih institucij odprte za zahteve ekoloških gibanj, čeprav ekološke zahteve ostajajo v drugem planu glede na ekonomske prioritete, v Franciji so ekološka gibanja izvzeta iz procesa odločanja, jug Evrope pa je v ekoloških gibanjih zelo šibak. (Vukelič 2014)

2.2 Klasifikacija osnovnih okoljskih diskurzov

Ekološka gibanja so privedla do različnih okoljskih diskurzov. Diskurz je definiran kot predstavitev mnenj in idej preko uporabe jezika (Dryzek 2005, 9). V zadnjem desetletju je bilo predstavljenih veliko kritičnih diskurzov o okoljskih politikah. John Dryzek je v svoji knjigi *The Politics of the Earth: Environmental Discourses* predstavil tipologijo okoljskih diskurzov. Predstavil je osem okoljskih diskurzov, ki predstavljajo razpon pristopov do okoljske politike od 70. let do danes.

Tabela 2.2: Okoljski diskurzi po Johnu Dryzeku

1. Administrativni racionalizem
2. Demokratični pragmatizem
3. Ekonomski racionalizem
4. Preživetje
5. Trajnostni razvoj
6. Ekološka modernizacija
7. Zelena zavest
8. Zeleni racionalizem

Okoljski diskurzi so se pričeli v industrijski družbi, v času industrializma. Slednji je bil podrejen nazorom čim večje rasti stvari in storitev, vse s ciljem zagotoviti materialno dobrobit prebivalstva. Industrijska družba je pridobila mnoge konkurenčne ideologije (npr. liberalizem, konservatizem, socializem, marksizem, fašizem), vendar kljub razlikam jim ostaja skupno, da so zveste industrializmu. In tudi organizacije, ki so predstavljale okoljsko vejo, niso tendirale ohranjanju okolja ali ohranjanju zdravja ljudi. Tendirale so k rešitvam, ki so zagotavljale razumno uporabo naravnih virov za dolgoročno podporo rastoči ekonomiji.

Okoljski diskurzi so zato morali biti ločeni od osnov industrializma, kar pa lahko dosežemo ali z reformističnim odhodom ali radikalnim odhodom – t. i. prva dimenzija. Ločevanje okoljskih osnov od osnov industrializma je lahko vsakdanje ali domišljjsko – t. i. druga dimenzija. Vsakdanje ločevanje okoljske diskurze daje na isto ploščo kot politično-ekonomske razprave. Na tej plošči so okoljski diskurzi videni kot problem pri doseganju industrijske politične ekonomije. In v skladu s tem tudi obravnavane. Domišljjsko ločevanje pa išče načine, kako vsebino na plošči redefinirati – okoljska vsebina je priložnost in ne težava. Okoljske skrbi niso več nasprotniki ekonomskega razvoja, ampak del njega. Okolje je privedeno v srce družbe. Domišljjsko razmišljanje vodi do majhnih in reformističnih ali do velikih in radikalnih rešitev. (Dryzek 2014)

Tabela 2.3: Matrika okoljskih diskurzov

	<i>Reformističen pristop</i>	<i>Radikalni pristop</i>
<i>Vsakdanji pristop</i>	Reševanje težav Administrativni racionalizem Demokratski pragmatizem Ekonomski racionalizem	Preživetje
<i>Domišljijiški pristop</i>	Trajnost Trajnostni razvoj Ekološka modernizacija	Zeleni radikalizem Zeleni romanticizem Zeleni racionalizem

Vir: Dryzek (2005)

V nadaljevanju bomo podrobneje opisali posamezni diskurz. Dryzek je posamezni diskurz analiziral s pomočjo naslednjih elementov:

- prepoznani ali vzpostavljeni osnovni deležniki,
- predvidevanja o naravnih razmerjih,
- agenti in njihovi motivi,
- ključne metafore in drugi retorični pripomočki.

2.2.1 Reformistično/vsakdanje: Reševanje težav

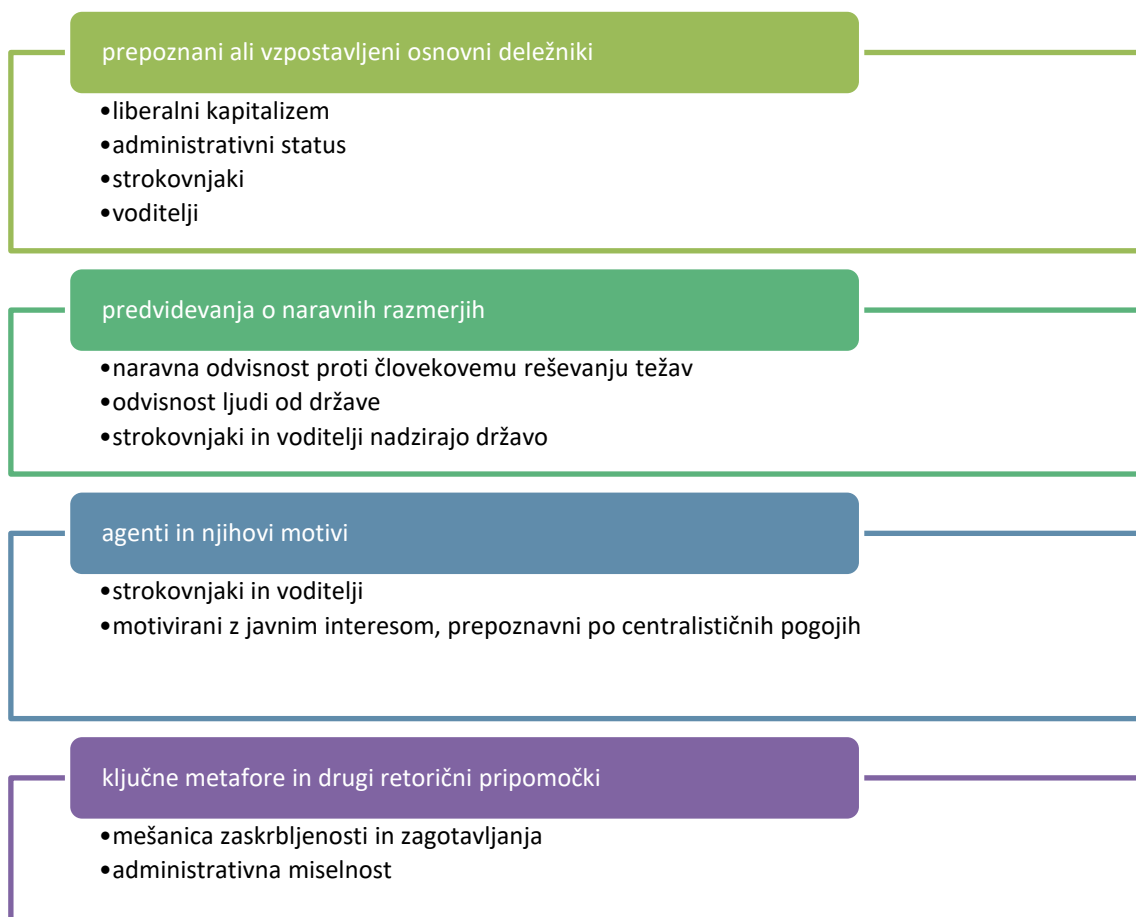
Ta kategorija diskurza je nadalje kategorizirana kot okoljsko reševanje težav. Znotraj te kategorije najdemo tri vrste diskurzov: administrativni racionalizem, demokratični pragmatizem in ekonomski racionalizem. Ti diskurzi se kategorizirajo kot vsakdanji, ker je ekonomsko-politični status industrializma vzet kot dano za gotovo, ampak brez prevelikih prilagajanj. Razlika med diskurzi sloni na agentih, ki bi naj bili odgovorni za okoljske reforme.

Administrativni racionalizem: Prepusti strokovnjakom

Ta diskurz povzema vlogo strokovnjakov pri reševanju okoljskih težav. Diskurz svojih korakov k reševanju težav ne išče v teorijah ali demokratičnih metodah, ampak se naslanja na praktični menedžment težave (Dryzek 2005, 87). Kot primer orodja administrativnega racionalizma lahko navedemo upravljanje z viri (Dryzek 2005, 76). Dober primer je ustanovitev US Environmental Protection Agency (EPA), ki se pri

soočanju z okoljskimi težavami, kot je onesnaženost zraka, naslanja na strokovnost in znanost (Dryzek, 2005, 78). V primerih kontrole onesnaževanja je zakonodaja glavno orodje zagotavljanja, da se upoštevajo sprejete politike. Zakonodaja določa mejne standarde za določene onesnaževalce, ki se jih kaznuje, če teh standardov ne dosegajo. Za določitev mejnih standardov je vlada ZDA najela EPA. EPA postavlja standarde in kaznuje onesnaževalce. Onesnaževalci pa najemajo odvetnike in tožijo EPA. V ZDA je interpretacija sodišča odločilna in zato je administrativni racionalizem v praksi precej omejen s pravnim sistemom (Dryzek 2005, 79). V drugih državah pa ima administrativni racionalizem bolj proste poti. V Veliki Britaniji administrativni racionalizem prevladuje v okoljskih politikah in zato so regulative določene v skladu s posvetovanji z onesnaževalci (Dryzek 2005, 80).

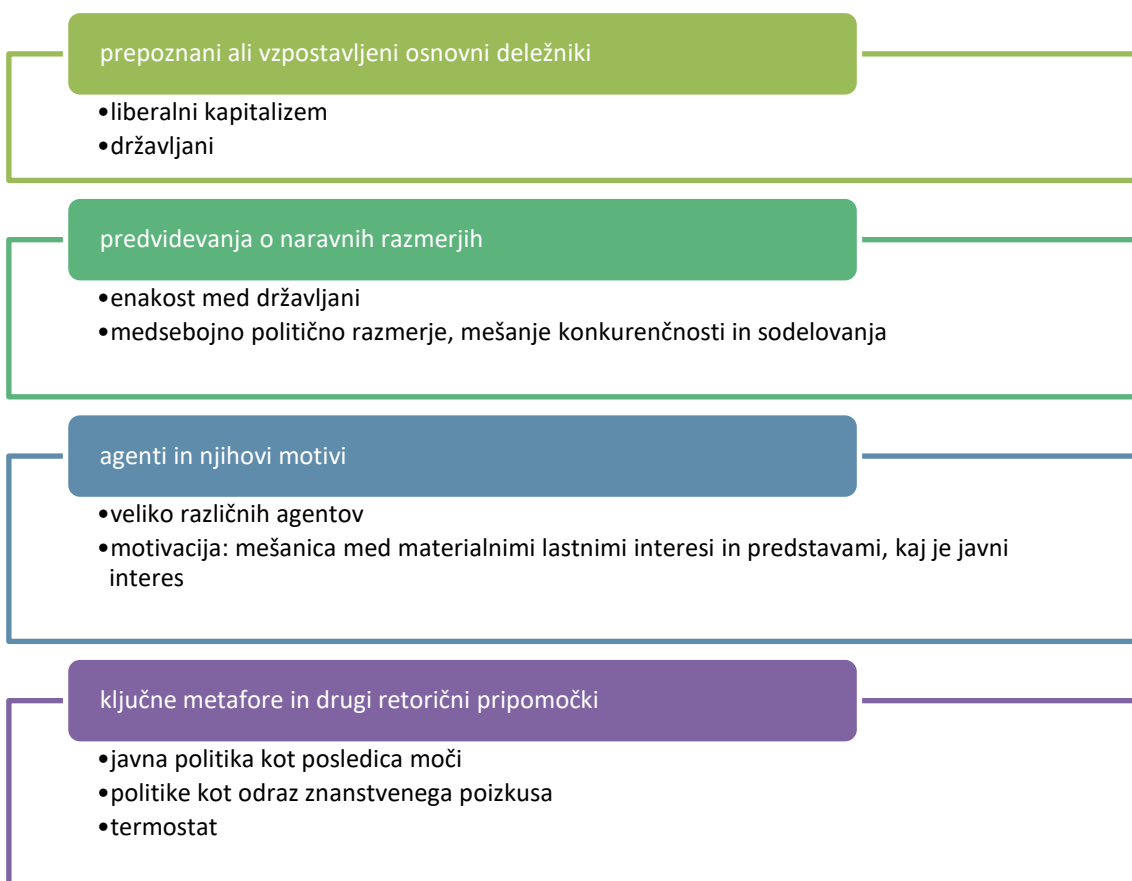
Slika 2.1: Analiza diskurza administrativnega racionalizma

Demokratični pragmatizem: Prepusti ljudem

Demokratični pragmatizem je značilen po medsebojnem reševanju težav znotraj liberalne kapitalistične demokracije. Pragmatizem simbolizira dve stvari – 1. praktično, realistično osredotočenost na svet (nasprotno od zasanjanega idealizma); 2. filozofsko razmišljanje v smislu " življenje je reševanje težav v svetu, polnem negotovosti" in da je učenje s preizkušanjem edini način reševanja težav z negotovostjo (Dryzek 2005, 99, 100). Demokratični pragmatizem se naslanja na mnoga mnenja z namenom, da ustvari različne vidike in pristope za eno okoljsko težavo. Diskurz se osredotoča na: posvetovanja z javnostjo, reševanje sporov, politične dialoge, javne zahteve ter razumljivo zakonodajo. Vsaka od teh metod vključuje državljane v javni politični proces in zagotavlja, da se upoštevajo načela demokracije in pluralizma.

Slika 2.2: Analiza diskurza demokratičnega pragmatizma

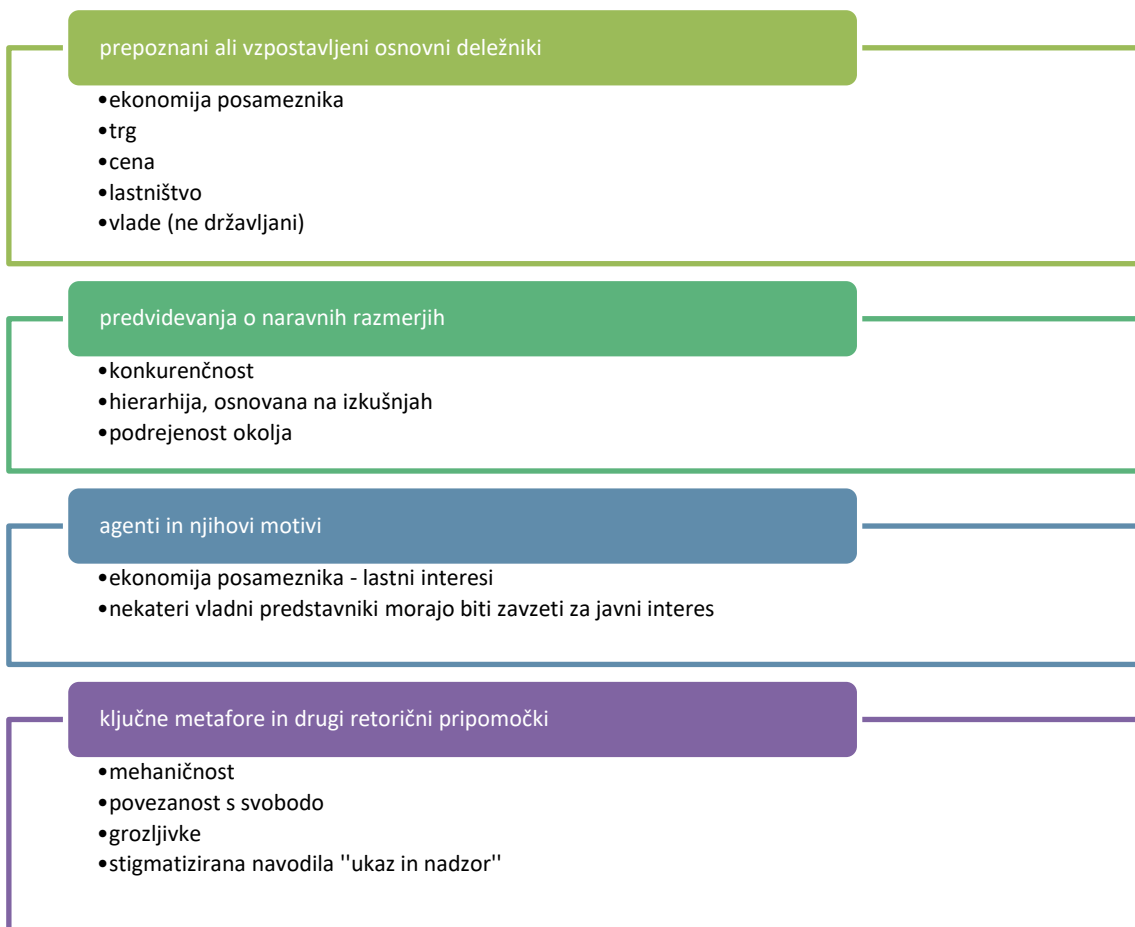

Ekonomski racionalizem: Prepusti trgu

Ekonomski racionalizem je bil najbolj izrazit politični diskurz zadnjih desetletij. Ta pristop je imenovan tudi kot tržni liberalizem, klasični liberalizem, neoliberalizem in prosto-tržni konzervativizem. Ekonomski racionalizem je predan "vzpostavitvi tržnih mehanizmov za doseganje javnega dobra" (Dryzek 2005, 121). Centralizirana vladna moč ni del ekonomskega racionalizma. Ta diskurz sledi načelom omejene vladne regulacije, kar dovoljuje trgu, da kreira rešitve za okoljske težave. Tržni mehanizmi, ki naslavljajo okoljske težave, lahko vključujejo ekonomske spodbude – npr. davčne spodbude, zeleni davki. Zeleni davki so trošarina na okoljske onesnaževalce ali na dobrine, uporaba le-teh povzroča onesnaževanje. Podporniki ekonomskega racionalizma podpirajo trošarine, saj omogočajo onesnaževalcem nadzor nad količino onesnaževanja, ki jo je potrebno zmanjšati, in nadzor nad tehnologijo, ki omogoča doseganje tega cilja (Dryzek 2005, 130).

Ekonomski racionalizem se namesto na državljane in prebivalce skupnosti osredotoča na ekonomski trg. Ta diskurz prikazuje naravno okolje kot orodje za dvig dobička in vzpostavljanje konkurenčnega, ekonomskega trga brez regulativ (Dryzek 2005, 134). Ekonomski racionalizem je v zadnjih desetletjih bil najbolj viden okoljski diskurz.

Slika 2.3: Analiza diskurza ekonomskega racionalizma

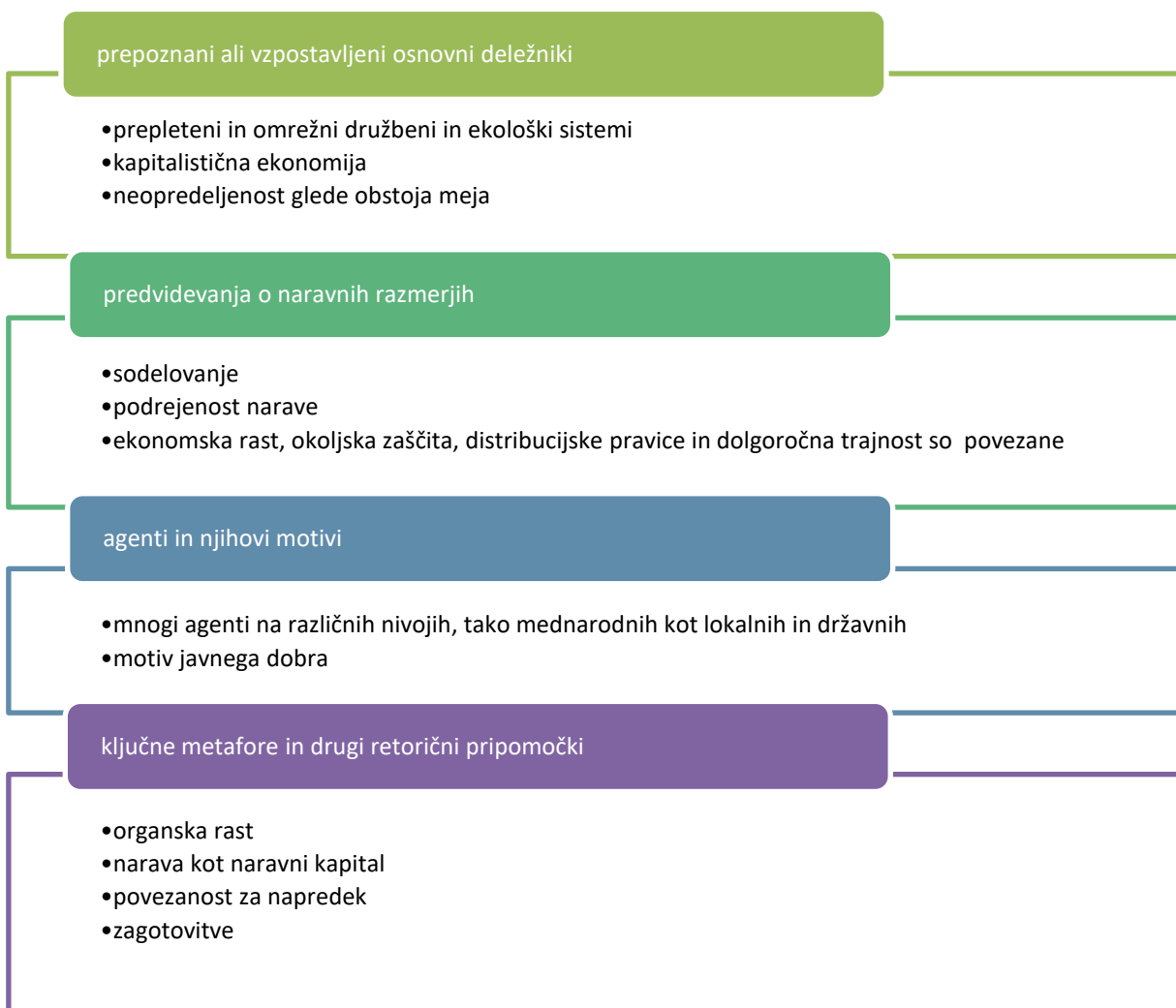
2.2.2 Reformistično/domišljajska: Trajnost

Trajnost je okoljski diskurz, ki se je začel razvijati v 80. letih 20. stoletja. Diskurz skuša razrešiti konflikt med okoljskimi in ekonomskimi vrednotami (Dryzek 2005, 16). Reformistična in domišljajska dimenzija sta definirani preko iskanja trajnosti. Opredeljena sta dva tipa diskurza: trajnostni razvoj in ekološka modernizacija. Domišljajske metode po razrešitvi konflikta med ekonomskimi in ekološkimi vrednotami, ki opredeljuje diskurz reševanja težav in meja, so opredeljujoča značilnost obeh tipov diskurzov. Metode uporabljajo različne oblike trajnosti, med katerimi pa ni moč najti meja. In brez predstave o apokalipsi, ki opredeljuje diskurz o mejah, ni v diskurzu o trajnosti vgrajenega radikalizma (Dryzek 2005, 14).

Trajnostni razvoj: Okoljska benigna rast

Trajnostni razvoj, termin je bil uporabljen v Brundtlandskem komisijskem poročilu leta 1987, zagotavlja, da človeštvo sedanje potrebe zadovoljuje na način, da ne ogroža zagotavljanja potreb prihodnjih generacij. To zahteva, da se razprave o prekomernem potrošništvu industrializirane družbe preučijo in se začnejo nove razprave, ki vsebujejo vpliv ekonomske rasti na okolje (Dryzek 2005, 153).

Slika 2.4: Analiza diskurza trajnostnega razvoja

Koncept trajnostnega razvoja ima pregled nad celotnim sistemom in predlaga poti za izboljšanje učinkovitosti sistema tako ekonomsko kot okoljsko, s poudarkom na omejenosti naravnih virov. Kot nasprotje ekonomskemu racionalizmu trajnostni razvoj ne upošteva konkurenčnosti, ampak se zavzema za sodelovanje med privatnim in javnim sektorjem, da bi vzpostavil dolgoročne spremembe. Uspeh trajnostnega razvoja

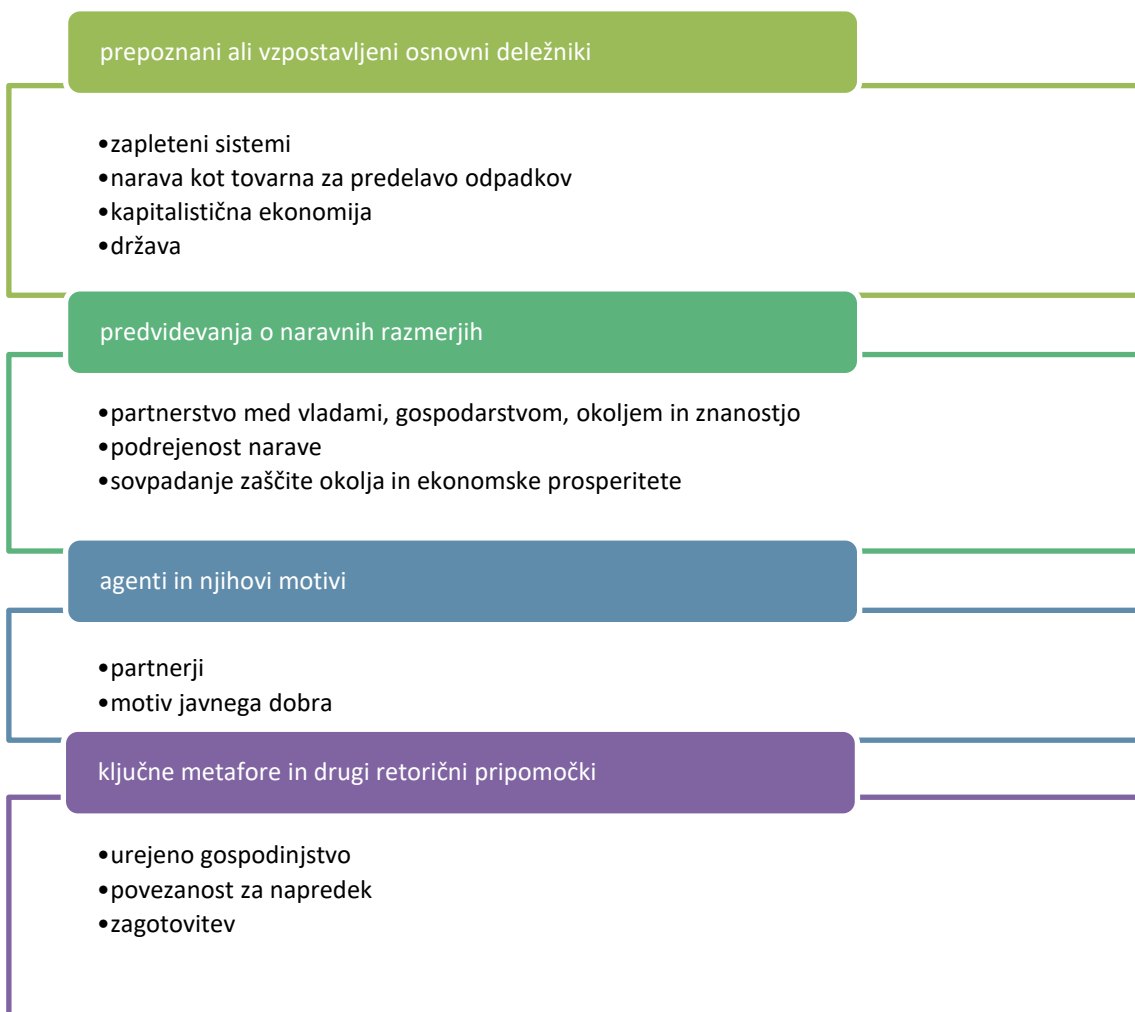
se lahko meri v "naravnem kapitalu", najosnovnejše naravne zaloge morajo biti trajne, ker so nezamenljive s človekovim kapitalom (Dryzek 2005, 156). Trajnostni razvoj vsebuje globalni vidik, ampak se lahko uporablja tudi na lokalnem nivoju. Slogan trajnostnega razvoja se glasi "Razmišljaj globalno, deluj lokalno!" (Dryzek 2005, 155).

Ekološka modernizacija: Preko industrijske družbe

Diskurz ekološke modernizacije je bil opredeljen v osemdesetih letih. Ekološka modernizacija je prestrukturiranje kapitalistične politične ekonomije z okolju prijaznimi notami (Dryzek 2005, 167). Diskurz poudarja, da je vzpostavitev okolju prijaznih skupnosti dobro za ekonomijo. Zatorej se diskurz ne osredotoča na vlade, ampak na poslovni sektor. Diskurz podaja načine, kako naj poslovni sektor investira v okolju prijazne investicije.

Predstavniki diskurza vidijo naravo kot orodje za zagotavljanje potreb, kar pa sovpada s kapitalistično družbo. Zaščita okolja in ekonomske prosperitete se v diskurzu dopolnjujeta in ne izključujeta (Dryzek 2005, 171).

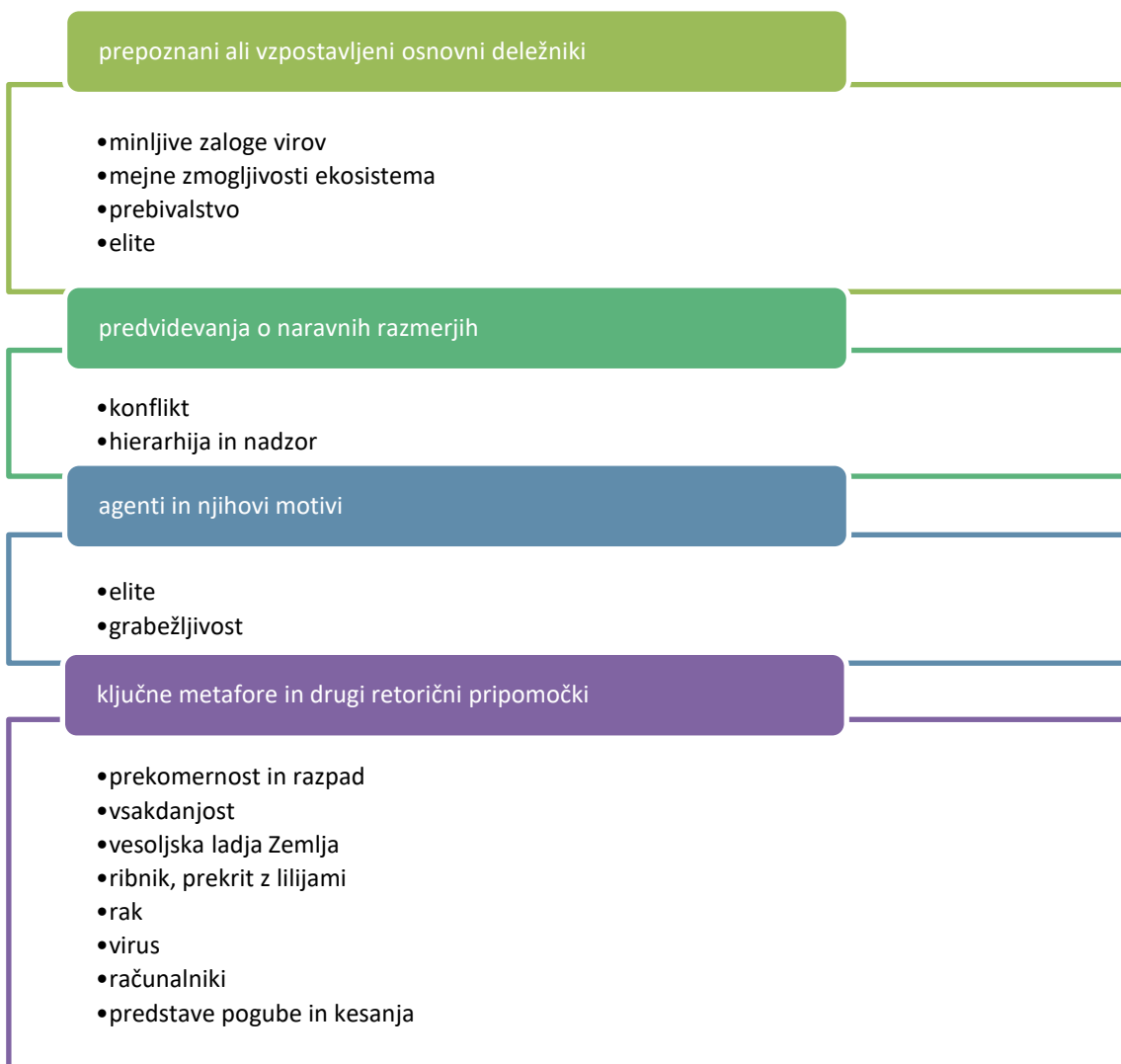
Slika 2.5: Analiza diskurza ekološke modernizacije

2.2.3 Radikalni/vsakdanji: Preživetje

Preživetje je okoljski diskurz, ki se je razvil v sedemdesetih letih in ostaja pomemben še danes. Osnovna ideja diskurza je, da bosta nadaljnja ekonomska rast in rast prebivalstva neizogibno dosegla svojo mejo. Mejo določajo zaloge naravnih virov in zmožnost ekosistema, da podpira kmetijsko in industrijsko aktivnost. Diskurz je radikalen, ker izziva nenehno ekonomsko rast in razmerje moči. Vsakdanjost diskurzu pa dajejo predlagane rešitve (več administrativne kontrole in odločitev na znanstveni osnovi).

Slika 2.6: Analiza diskurza preživetja

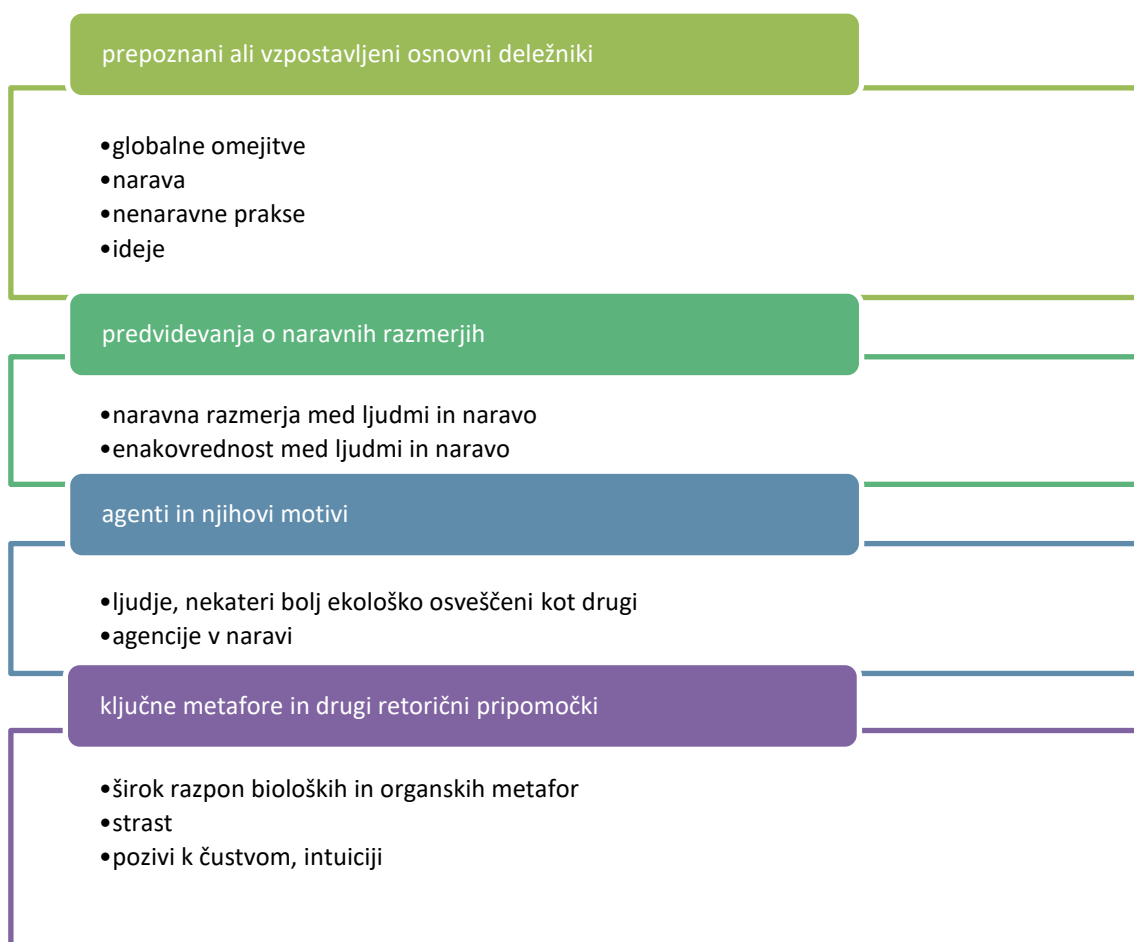
2.2.4 Radikalno/domišljjski: Zeleni radikalizem

Zadnja kategorija vključuje diskurze, ki so radikalni in domišljjski. To so diskurzi o zelenem radikalizmu. Ta kategorija vključuje diskurze, označene kot zeleno ozaveščanje in zelena politika. Predstavniki teh diskurzov zavračajo osnovne strukture industrijske družbe. Diskurzi ponujajo precej drugačno dojetje okolja, razmerij med okoljem in človekom in človeško družbo. Diskurzi vsebujejo raznolika ekološko orientirana politična in družbena gibanja (družbena ekologija, bioregionalizacija, ekofeminizacija, okoljska pravica).

Zelena zavest: Spreminjanje ljudi

Zelena zavest ali zeleni romanticizem zahteva, da naša industrijska družba povzroči spremenjeno dožemanje ljudi in njihovega prostora na svetu, kar zajema bolj skromen odnos ljudi do naravnega sveta in njegovih zmožnosti (Dryzek 2005, 193). Temeljni kamen zelenih politik je zavedanje, da je Zemlja minljiva in ima zgornje zmožnosti za zagotavljanje industrijske rasti. Diskurz se naslanja na spremembo družbenih idej posameznika. Sprememba zavedanja bo videnje narave spremenila iz podrejene človeštvu k sodelovanju s človeštvom (Dryzek 2005, 194). Primeri gibanja zelene zavesti so: ekofeminizem, bioregionalizem, zelen način življenja in ekoteologija.

Slika 2.7: Analiza diskurza zelena zavest

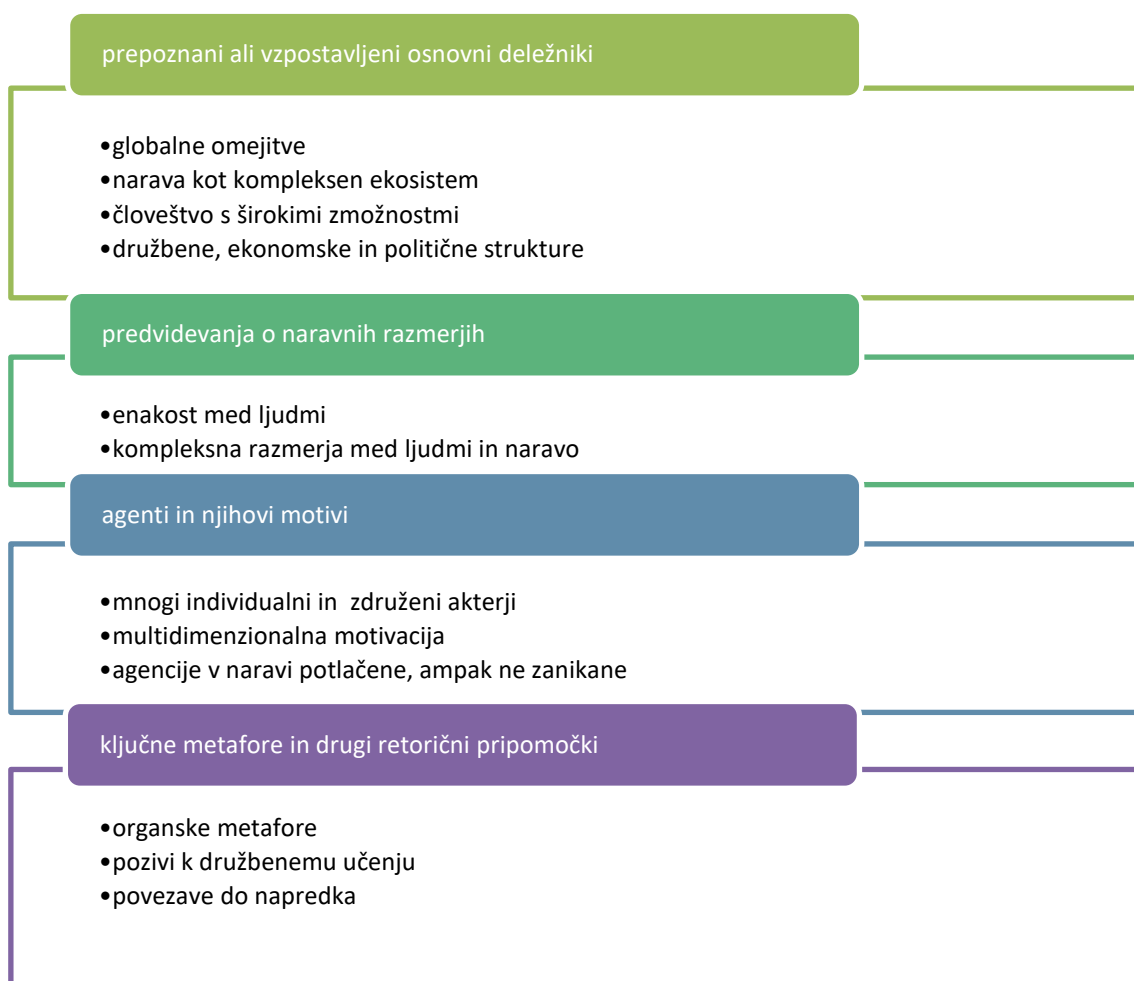

Zelene politike: Spreminjanje družbe

Zelena politika je ideja o uporabi političnih strank in lobijev za predstavitev zelenih iniciativ. Ta diskurz želi spremeniti vlogo institucij in utečenih sistemov v javnih politikah (Dryzek 2005, 218). Zelena politična sfera opominja industrijsko družbo na njihove napake in predstavlja načine, kako se lahko spremenijo.

Diskurz zelene politike se ne naslanja samo na čustva, ampak tudi uokvirja napredek, ki ga človeštvo lahko doseže preko politik in zakonodaje (Dryzek 2005, 218). Metafore, ki se povezujejo s tem diskurzom, vključujejo besede organsko kot primer prikazati ravnovesje na svetu. Druge metafore vključujejo ideje napredka in pogleda v prihodnost, s čimer prikazujejo, kje se bo družba znašla, če danes ne naredimo sprememb (Dryzek 2005, 217).

Slika 2.8: Analiza diskurza zelene politike

3 PODNEBNI SPORAZUM PARIZ 2015

3.1 Povodi za pripravo Pariškega podnebnega sporazuma

3.1.1 Okvirna konvencija Združenih narodov o spremembi podnebja – UNFCCC

Najpomembnejši mednarodni sporazum o podnebnih ukrepih je Okvirna konvencija Združenih narodov o spremembi podnebja (UNFCCC³). Ta sporazum je ena od treh konvencij, ki so bile sprejete na vrhu o okolju v Riu leta 1992. Konvencijo je do sedaj ratificiralo 195 držav. V veljavo je stopila 21. marca 1994. Zasnovana je kot okvir za sodelovanje držav pri omejevanju dviga povprečne svetovne temperature in podnebnih sprememb ter soočanju s posledicami. UNFCCC je svojo vsebino gradil na vsebini Montrealskega protokola, sporazumu o substancah, ki škodljivo delujejo na ozonski plašč, sprejet v letu 1987.

UNFCCC predstavlja splošni okvir medvladnih ukrepov na področju reševanja podnebnih problemov. Konvencija priznava, da stabilnost podnebnega sistema omajajo industrijski in drugi izpusti ogljikovega dioksida in ostalih toplogrednih plinov. Uspeh konvencije je bil, da priznava obstoj problema podnebnih sprememb. (UN information service 2015)

V skladu s konvencijo so se države zavezale (UN information service 2015):

- spremljati in poročati o izpustih plinov, nacionalnih politikah in najboljših praksah;
- uvajati nacionalne strategije za boj proti izpustom toplogrednih plinov in za prilagajanje pričakovanim učinkom (vključuje finančno in tehnološko pomoč državam v razvoju);
- sodelovati pri pripravi na prilagoditev učinkom podnebnih sprememb.

Konvencija v drugem členu opredeljuje splošni cilj, ki je »ustalitev koncentracije toplogrednih plinov v ozračju na taki ravni, ki bo preprečila nevarno poseganje v podnebni sistem.« Ta raven naj bi bila dosežena v časovnem obdobju, ki bi

³ UNFCCC – United Nations Framework Convention on Climate Change

ekosistemom omogočal naravno prilagoditev na podnebne spremembe, zagotavljal nemoteno pridelovanje hrane ter omogočal trajnostni gospodarski razvoj. (UN information service 2015)

Konvencija od industrializiranih držav zahteva natančne in redne popise izpustov toplogrednih plinov. Največje breme boja proti podnebnim spremembam nosijo industrializirane države, saj te predstavljajo vir večine preteklih in sedanjih izpustov toplogrednih plinov. Te države konvencija poziva k najstrožjim ukrepom za zmanjšanje količin tega, kar prihaja iz njihovih dimnikov in izpušnih cevi ter k zagotavljanju sredstev za podobne ukrepe drugod po svetu. (UN information service 2015)

Države so se zavezale, do bodo problem podnebnih sprememb upoštevale na področjih, kot so kmetijstvo, industrija, energetika, naravni viri, ter pri dejavnosti, ki se tiče morskih obal. Ter da bodo razvile nacionalne programe za upočasnjevanje podnebnih sprememb. (UN information service 2015)

V okviru konvencije so se industrializirane države zavezale k nudenju pomoči državam v razvoju pri dejavnostih, ki so povezane s podnebnimi spremembami, in to v obliki finančne podpore. V okviru konvencije je bil vzpostavljen tudi sistem subvencij in posojil, ki ga vodi Globalni okoljski urad. Industrijske države so se zavezale tudi k prenosu tehnologije v manj razvite države. (UN information service 2015)

Ekonomski razvoj, ki ga je težko doseči tudi brez zapletov, ki jih prinašajo podnebne spremembe, je za revne države sveta življenjskega pomena, zato konvencija dopušča, da se v prihodnjih letih deleži izpustov toplogrednih plinov v državah v razvoju povečajo. Obenem pa tem državam poskuša pomagati pri omejevanju izpustov na načine, ki ne ovirajo njihovega ekonomskega razvoja. (UN information service 2015)

3.1.2 Kjotski protokol

Podpisnice UNFCCC so spoznale, da je v konvencijo potrebno dodati sporazum s strožjimi zahtevami po zmanjšanju izpustov toplogrednih plinov. Leta 1995 so se začela pogajanja o neodvisnem protokolu, vezanem na konvencijo. (UN information service 2015)

Kjotski protokol je mednarodni sporazum, ki skuša zmanjšati emisije ogljikovega dioksida in petih ostalih toplogrednih plinov⁴. Sprejelo ga je 141 držav sveta, da bi zaustavile segrevanje ozračja. Protokol je začel veljati 16. februarja 2005 z rusko ratifikacijo. (UNFCCC – Kyoto Protocol; Wikipedia – Kjotski protokol)

Toplogredni plini, ki so predmet protokola, spadajo med pline, ki vpijajo toplotno sevanje zemeljske površine. Emisije teh plinov pa so se, zaradi razvoja industrije⁵, izrazito povečale, kar je privedlo do segrevanja ozračja. To pa je povzročilo spremembe podnebja.

Kjotski protokol je deležen različnih stališč. Medtem ko ga Združeni narodi, EU in okoljevarstvene organizacije zagovarjajo, obstaja pomemben zadržek k učinkovitosti protokola brez sodelovanja ZDA. Tudi druge hitrorastoče ekonomije (Kitajska, Indija, JV Azija) niso pristopile k protokolu, zaradi česar je protokol neučinkovit. Omenjene ekonomije so ocenile, da bi izvajanje zahtev protokola povzročilo resno škodo gospodarstvu. ZDA so ga sicer podpisale, nikoli pa ratificirale. Kitajska, Indija in Brazilija pa niti niso bile vključene v protokol, da ta ne bi onemogočil njihove gospodarske rasti.

Čeprav je bilo stališče svetovalca ruskega predsednika za gospodarske zadeve proti Kjotskemu sporazumu, je Rusija leta 2005 ratificirala protokol in ga s tem uveljavila. Politična odločitev (EU je Rusiji obljubila pomoč pri vstopu v WTO), ki pa Rusiji ni

⁴ Metana, dušikovega oksida, fluoriranih ogljikovodikov, perfluoriranih ogljikovodikov in žveplovega heksafluorida

⁵ Toplogredni plini nastajajo z zgorevanjem fosilnih goriv, v kmetijstvu, pri ravnanju z odpadki, v izpušnih plinih.

oteževala gospodarskega razvoja (slab razvoj gospodarstva od razpada Sovjetske zveze je povzročil nizke emisije toplogrednih plinov, zato Rusiji ni bilo težko izpolnjevati zahtev in hkrati omogočati gospodarske rasti).

Neaktiviranje zavez Kjotskega protokola glavnih svetovnih ekonomij je vodilo UNFCCC, da je sprožila pripravo novega mednarodnega podnebne spozazuma, narejenega po meri vseh držav članic. Sklenitev pogajanj se je zgodil na 21. konferenci članic UNFCCC (COP⁶ 21) v Parizu, decembra 2015, s podpisom 195 držav.

3.2 Vsebina Pariškega podnebne spozazuma

Ključni cilj spozazuma je spodbuditi in ojačiti globalni odziv na grožnje podnebnih sprememb. Konkretni cilj je ohraniti rast globalne temperature tega stoletja pod 2 stopinjama Celzija v primerjavi z nivojem predindustrijskega časa. Hkrati pa spodbujati napore na omejitve pod 1,5 °C. Spozazum se osredotoča na ojačitev sposobnosti držav pri spopadanju z vplivi podnebnih sprememb. Spozazum zahteva, da se svetovne emisije zmanjšajo v najkrajšem možnem času, pri čemer priznava, da bodo države v razvoju potrebovale več časa. V imenu skupnih prizadevanj za doseg uspeha so se vlade dogovorile, da bodo na podlagi znanstvenega razvoja vsakih pet let določile ambicioznejše cilje.

Spozazum zahteva, da vse članice svoje prispevke določijo preko dokumenta "Nacionalno določeni prispevki" ter da svoje prispevke izboljšujejo in nadgrajujejo skozi leta. Spozazum zahteva redno poročanje članic o emisijah in implementacijskih uspehih.

Pariški spozazum je deponiran na sedežu Združenih narodov in od 22. aprila 2016 je omogočen podpis le-tega. Spozazum stopi v veljavo 30 dni po tem, ko ga bo podpisalo 55 držav, ki povzročajo vsaj 55 % svetovnih emisij. Države ob podpisu spozazuma deponirajo nacionalno zavezujoče instrumente za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov.

⁶ COP - Conference of Parties – so letna srečanja vlad držav, ki so ratificirale UNFCCC

3.2.1 Ključni elementi Pariškega podnebnega sporazuma

Sporazum oblikuje 29 členov, skozi katere se naslavlja temeljna področja, ki so potrebna za boj proti podnebnim spremembam po letu 2020. Ključni elementi so naslednji (UN FCC 2015; EK 2016):

- ✓ Dolgoročni temperaturni cilj (2. člen) – omejitev globalnega segrevanja na precej pod 2 °C v primerjavi s predindustrijsko ravniyo ter prizadevanja za omejitev segrevanja na 1,5 °C. Okvirni cilj 1,5 °C je bil dogovorjen zato, da bi spodbujal k večji ambicioznosti in poudaril vprašanje najranljivejših držav, ki se že soočajo s posledicami podnebnih sprememb.
- ✓ Skupni pregled stanja (14. člen) – sporazum določa dinamičen mehanizem za pregled stanja in postopno krepitev ambicioznosti. Pogodbenice se bodo srečevala vsakih pet let od leta 2023 naprej, na t. i. svetovnih pregledih stanja. Preučevali bodo izvajanje dolgoročnih ciljev sporazuma.
- ✓ Pogodbenice so pravno zavezane k izvajanju domačih ukrepov za blažitev podnebnih učinkov. Vsaka pogodbenica domače ukrepe zapiše v uradno potrjenem dokumentu Nacionalni določeni prispevki (4. člen).
- ✓ Vsem deležnikom, vlagateljem, podjetjem, civilni družbi in snovalcem politik pošilja jasno sporočilo, da je svetovni prehod k čisti energiji nepreklicno tukaj in da je treba vire preusmeriti stran od fosilnih goriv. S 189 nacionalnimi podnebnimi načrti, ki zajemajo približno 98 % vseh emisij, je boj proti podnebnim spremembam zdaj postal res svetovno prizadevanje. S Pariškim sporazumom prehajamo od ukrepanja redkih k ukrepanju vseh.
- ✓ Vzpostavlja izboljššan okvir glede preglednosti in odgovornosti, vključno z zavezo, da vse pogodbenice vsaki dve leti predložijo sezname toplogrednih plinov in informacije, potrebne za spremljanje njihovega napredka, pregled tehničnih strokovnjakov, spodbujevalno in večstransko obravnavo napredka pogodbenic ter mehanizem za olajšanje izvajanja skladnosti in njeno spodbujanje.
- ✓ Določa ambiciozen solidarnostni sveženj z ustreznimi določbami o podnebnem financiranju, obravnavi potreb v zvezi s prilagajanjem, izgubo in škodo, povezanimi s škodljivimi učinki podnebnih sprememb. V spodbudo

posamičnemu in skupnemu ukrepanju v zvezi s prilagajanjem Pariški sporazum prvič vzpostavlja globalni cilj z namenom, da bi se izboljšali zmogljivost in odpornost na podnebne spremembe ter zmanjšala ranljivost zaradi podnebnih sprememb. Mednarodno spodbuja tesnejše sodelovanje med pogodbenicami za izmenjavo znanstvenih spoznanj o prilagajanju ter tudi informacij o praksah in politikah.

- ✓ Člen 8 obravnava vprašanje izgube in škode, nastalih zaradi vplivov podnebnih sprememb. Okrepiti je potrebno razumevanje, ukrepanje in sodelovanje na področjih, kot so:
 - sistemi zgodnjega opozarjanja,
 - pripravljenost na izredne razmere,
 - zavarovanje tveganj ...
- ✓ V členu 9 je zapisano, da razvite države nudijo nerazvitim državam finančno pomoč pri izpolnjevanju dolžnosti iz naslova podnebnega sporazuma. Razvite države morajo sprostiti t. i. podnebna finančna sredstva. Viri, instrumenti in kanali finančnih sredstev pa naj večinsko slonijo na javnih sredstvih.

3.2.2 Vloga EU in ZDA pri sprejemanju sporazuma

Ob podpisu Pariškega podnebnega sporazuma sta si tako ZDA kot EU v svojih sporočilih javnosti lastili največ zaslug za sprejetje novega podnebnega sporazuma. Nesodelovanje ZDA (in drugih večjih onesnaževalk, npr. Kitajske) pri Kjotskem sporazumu je dejansko sprožilo potrebo po novem podnebnem sporazumu. In tudi predsednik Obama želi svoj predsedniški mandat zaznamovati z veljavnim sporazumom o varovanju podnebja. Osem let predsednikovanja Obame je bilo velikokrat namenjenega podnebnim vprašanjem. V svojem nagovoru ob podpisu podnebnega sporazuma je jasno poudaril, da je osnova uspešno sprejetega sporazuma primer delovanja ZDA: "Priča smo največjemu kreiranju delovnih mest v privatnem sektorju. Gospodarsko moč smo pripeljali do zgodovinskih vrhov, medtem ko smo onesnaževanje znižali na najnižjo raven zadnjih dveh desetletij. In nato smo, z našo zgodovinsko napovedjo, skupaj s Kitajsko dokazali, da je mogoče ustvariti mostove

med razvitimi in razvijajočimi se državami, katerih neobstoj je dolgo zaustavljal svetovni razvoj." (The White House – izjava za javnost 2015)

Vloga ZDA pri sprejemanju sporazuma je izrazito prisotna tudi v pristopu Kitajske k sporazumu. Kot razvijajoča se država je Kitajska bila izvzeta iz zavez iz Kjotskega sporazuma. Mnogi pogovori med kitajsko in ameriško diplomacijo pa so privedli do pomembnega podpisa Kitajske pod novim podnebnim sporazumom. 12. 11. 2014, ko sta se predsednik Obama in kitajski predsednik Xi Jinping sporazumela, da omejita emisije toplogrednih plinov, sta s tem sprostila nadaljnje korake k sprejetju novega podnebnega sporazuma v Parizu 2015.

Trud ameriške diplomacije nam kaže tudi na pomembnost vedno večjega svetovnega vpliva, ki ga ima Kitajska v zadnjih desetih letih. Njena gospodarska rast je omogočila kitajskim političnim oblikovalcem velik vpliv na oblikovanje svetovnega razvoja. Iz zaprtega in centralnega gospodarstva se je konec sedemdesetih let Kitajska preoblikovala v tržno gospodarstvo. Gospodarstvo na Kitajskem predstavljajo kmetijstvo – slabih 10 %, industrija – dobrih 45 %, in storitve – okrog 45 %. Nizka cena delovne sile in nizka cena proizvodnje omogočata kitajskim proizvodom predor na mnoge svetovne trge. Čeprav je zahodni, razviti svet, zelo velik odjemalec kitajskih produktov, vladne strukture močno spremljajo njihov razvoj. In želijo nanj tudi regulativno vplivati. Velika gospodarska moč namreč privede do velike politične moči, ki jo sedaj držita EU in ZDA. Predsednik Xi Jinping je v svojem nagovoru v Seatlu septembra 2015 nazorno opisal strahove zahodnega sveta, ko je zanikal obstoj t. i. Tukidijeve pasti (Popham 2016). Izraz Tukidijeva past se v zgodovini pojavlja kot opis strahu razvite države pred naraščajočo močjo nerazvite države. Mnogokrat so tovrstni strahovi vodili v vojaške spopade.

Vključitev Kitajske kot podpisnice podnebnega sporazuma je bila zatorej pomembna naloga ZDA kakor tudi EU. Če bi bila Kitajska izključena, kakor je bila iz Kjotskega sporazuma, bi se njena gospodarska moč širila ne gleda na posledice podnebja v njeni okolici. Kot podpisnica pa bo morala vlagati v ukrepe za zniževanje izpustov

toplogrednih plinov. Investicije bodo posledično podražile proizvodnjo, kar bo zmanjšalo potrošnjo in s tem omililo gospodarsko in politično moč države.

Predsednik evropske komisije Juncker je podpis pariškega sporazuma označil kot zmago EU pri njenih prizadevanjih po zmanjševanju toplogrednih plinov. Skozi zgodovino se je EU izkazala kot največja zagovornica ukrepov za omilitev podnebnih sprememb. Bila je podpisnica Kjotskega sporazuma in se skozi ves čas njegovega obstoja trudila, da bi vedno bilo dovolj podpisnic. Globalna podnebna politika je vrsto let bila vodena s strani EU in tudi podpis sporazuma v Parizu je znak pomembnosti Evropske unije v globalni podnebni politiki.

Pri doseganju dogovora je bila pogajalska strategija EU odločilnega pomena. EU si je prizadevala za visoke cilje in prispevala svoje izkušnje z učinkovito podnebno politiko ter tradicijo pogajanj in mednarodnega sodelovanja na podlagi pravil. Kot prvo večje gospodarstvo je 6. marca 2015 predstavila svoj načrt na področju podnebnih sprememb (tj. načrtovani, nacionalno določeni prispevek), ki odraža okvir podnebne in energetske politike do leta 2030, ki ga je oktobra 2014 določil Evropski svet, ter načrt ukrepov Evropske komisije za boj proti podnebnim spremembam po letu 2020. EU si je zastavila ambiciozen domači cilj za celotno gospodarstvo, in sicer, da do leta 2030 emisije toplogrednih plinov zmanjša za vsaj 40 % (EK 2016).

Med celotno pariško konferenco je EU ohranila visoko raven politične usklajenosti. Vsi ministri EU so v Parizu pokazali pripravljenost in odločenost za uspeh. EU je delovala enotno in branila stališče EU, o katerem se je dogovoril Svet za okolje. To je EU omogočilo, da je v vseh fazah pogajanj govorila z enim in enotnim glasom, kar je bil bistven element za uspešen rezultat v Parizu. Najbolj pomembno je, da je EU pri svojem ozaveščanju v okviru podnebne diplomacije skupaj s partnerji vzpostavila široko koalicijo razvitih držav in držav v razvoju za doseganje najvišjih ciljev. Ta koalicija ambicioznih je bila ključna pri ustvarjanju pozitivne dinamike med pogajanjmi in pridobivanju podpore vseh velikih onesnaževalcev za Pariški sporazum (EK 2016).

Poleg ZDA je pomembno vlogo pri sodelovanju Kitajske v novem podnebnem sporazumu imela tudi EU. 29. junija 2015 je bila predstavljena skupna izjava EU in Kitajske o podnebnih spremembah v okviru 17. dvostranskega srečanja na vrhu med EU in Kitajsko. Skupni izjavi sta izpostavili pomembnost trajnega, zelenega, nizkoogljičnega in podnebno vzdržnega razvoja za dolgoročno dobrobit prebivalstva (Svet EU, Vrh EU – Kitajska 2015).

Velesile so hitro uvidele pomembnost vključitve hitro razvijajočih se držav v nov podnebni sporazum, ki pa za te države predstavlja zavoro za nadaljnji hitri razvoj. Ključno vlogo pri uspehu podnebnega sporazuma imajo naslednje podpisnice:

- Kitajska (največji onesnaževalec s toplogrednimi plini; zavezala se je, da bo izpuste ogljikovega dioksida zmanjšala na zahtevano raven okrog leta 2030; do tega leta bo tudi 20 % energije proizvedene iz nefosilnih virov; zavezali so se do stroge kontrole nad investicijami, ki povzročajo visoko onesnaženost; slednje je pomembna zaveza, saj so državna podjetja največje porabnice premoga; Kitajska nima političnih nasprotnikov podnebnemu sporazumu in predsednik Xi Jinping je v svojih izjavah glede pomoči Kitajske globalnim naporom za omejitev podnebnih sprememb dosleden);
- ZDA (zavezala se je, da bo zmanjšala onesnaževanje s toplogrednimi plini za 26 do 28 % do leta 2025 v primerjavi z letom 2005; ovire ZDA pri doseganju tega cilja so predvsem politične – vrhovno sodišče je februarja letos ustavilo implementacijo okoljske regulative, namenjene brzdanju izpustov toplogrednih plinov iz termoelektrarn – ta implementacija ostaja v negotovosti vsaj eno leto; pomemben politični vpliv na izvajanje zavez podnebnega sporazuma imajo tudi letošnje predsedniške volitve – medtem ko oba vodilna demokratska kandidata podpirata Obamine podnebne politike, so v republikanskem taboru močno skeptični in kritični do podnebnega sporazuma);
- Evropska unija (zastavila si je najbolj ambiciozen načrt glede na preostali svet – zmanjšati emisije za najmanj 40 % do leta 2030 glede na leto 1990; 28 držav bo tudi prispevalo največ denarja za nerazvite države pri njihovem spopadanju s podnebnimi spremembami; EU je pred desetletjem postala vodilna svetovna sila pri naslavljanju podnebnih sprememb, to vodilno moč pa sedaj slabijo politični

pretresi v državah zaradi migrantske krize, izglasovanega izstopa VB iz EU in stanje v Grčiji; članice EU še morajo doseči sporazum na področju reformacije in ojačitve njihovega trgovalnega sistema z emisijami - tukaj ima zadržke Poljska ter močni lobiji kovinskega in energetskega sektorja);

- Indija (najpomembnejša zaveza je dvig proizvedene energije iz sonca na 100 GW do leta 2022 glede na dosežene 3 GW v letu 2015; država bo podvojila davke na premog, zaostri la je emisijske standarde za obstoječe in nove termoelektrarne; država bo vložila 6 mrd \$ za pogo zdo vanje države);
- Rusija (predsednik Putin je napovedal 70 % znižanje emisij v primerjavi z letom 1990; temu planu nasprotujejo predvsem v ruskih regijah, kjer se večinoma preživljajo s premogovništvom, saj se bojijo izgube delovnih mest; politična klima pa je pozitivno naravnana, zato se ne pričakuje večjih težav pri uvajanju nove zakonodaje na tem področju; največji izziv, ki čaka Rusijo, je modernizacija njene ekonomije);
- Brazilija (njena predsednica je predstavila ambiciozno zavezo – zmanjšanje emisij za 43 % do leta 2030 v primerjavi z letom 2005, s čimer je Brazilija postala edina velika razvijajoča se država, ki se je zavezala k absolutni redukciji emisij; ta cilj je vprašljiv z morebitno odstavitvijo predsednice; zaveza države je tudi zmanjševanje krčenja gozdov za namene kmetijstva; oviro implementaciji zavez predstavlja tudi padec gospodarske rasti, ki je najnižja v zadnjih 25 letih, kar pomeni pomanjkanje sredstev za zagotavljanje investicij v obnovljive energetske vire);
- Indonezija (ena največjih onesnaževalcev zraka s toplogrednimi plini, predvsem zaradi krčenja gozdov, se je zavezala k 29 % zmanjšanju izpustov do leta 2030, oz. k 41 % zmanjšanju izpustov, če pridobi zadostno pomoč razvitih držav; zavezala se je tudi, da do leta 2017 podaljša moratorij za izdajanje licenc proizvajalcem palmovega olja – ti namreč za svojo proizvodnjo krčijo gozdove).

3.2.3 Vloga energetske učinkovitosti gradbeništva

Kot bomo videli v četrtem poglavju, je večina držav v svoje namere o ukrepih, ki jih bo izvajala za zmanjševanje negativnih učinkov na okolje, omenila gradbeništvo. Gradbeni

sektor je ena najmočnejših gonilnih sil gospodarstva. Kadar začnejo propadati gradbena podjetja, sledi finančna kriza. Gradbeni sektor je vpleten v vse ostale sektorje – izboljšanje cestne infrastrukture, izboljšanje telekomunikacijske infrastrukture, investicije v energetske sektor, investicije v bivalne prostore, investicije v energetske učinkovitost itd. Odločitve bodisi posameznika, bodisi skupine, bodisi organizacije, bodisi države na neki stopnji vključujejo gradbeni sektor.

Gradbeni sektor izvaja investicije. Pri tem pa uporablja različne materiale. Razvoj in okoljska osveščenost pa sta v gradbeni sektor vpeljala materiale, ki so okolju bolj prijazni, razgradljivi. Prav tako je razvoj vpeljal tehnološko opremo, ki je okolju prijaznejša. Izvajanje investicij lahko torej gradbeni sektor izvaja z okolju prijaznejšimi materiali in tehnološko opremo. Ampak so dražji. Uporaba tehnološke opreme, ki je za okolje manj škodljiva, je dostopna, ampak nakup takšne opreme stane vsaj 50 % več od opreme, ki je okolju bolj škodljiva. Gradbena podjetja, ki uporabljajo takšno opremo, so zato dražja. Enako velja za uporabo materialov, ki so okolju prijaznejši. Investitor lahko računa na 30 %–40 % povečanje zneska investicije ob uporabi okolju prijaznih materialov.

Gradbeni sektor ima na voljo vire, ki lahko pomembno vplivajo na zmanjšanje emisij toplogrednih plinov. Odločitev je na strani investitorja. Zato so mnoge države vnesle v svoje INDC energetske učinkovitost gradbenega sektorja. Države lahko uporabo okolju prijaznih materialov dosežejo na več načinov – npr. sprejetje zakonodaje ali subvencije za energetske učinkovito gradnjo.

Zakonodaja na področju varovanja okolja je raznolika in vsaka država ima sprejete tovrstne zakone. Ampak takšne zahteve držav nimajo pravega vpliva na investicije. Težava je, da bi s strožjimi zahtevami na tem področju investicije bolj onemogočili, kakor jih spodbujali. Razlog je v stroških. Vsi investitorji si ne morejo privoščiti 30–40 % višjih stroškov investicije. Gradnja bivalnih enot, tako s strani posameznikov kot podjetij, bi se občutno zmanjšala, podjetja bi težje in tudi kasneje lahko investirala v potrebno poslovno infrastrukturo, kar bi vplivalo na njihov prihodek, dodano vrednost,

dobiček in zaposlovanje. Višji stroški pomenijo manj investicij in tudi zakasnitev investicij.

Zakonske določbe imajo nek pozitiven učinek pri investicijah javnega sektorja oz. institucijah, financiranih iz državnega ali javnega proračuna. Javni sektor ne stremi k ustvarjanju dobička ali dodane vrednosti, stremi pa k zmanjševanju stroškov. Investicije v energetske učinkovite infrastrukture so sicer dražje, ampak pomembno prispevajo k zmanjševanju stroškov vzdrževanja in upravljanja.

V Sloveniji institucije v državni ali javni lasti denar za investicije praviloma pridobijo iz državnega proračuna na podlagi uvrstitve projekta v državni Načrt razvojnih programov (NRP). Lokalna skupnost ali javna institucija planira investicijo, njeno izvedbo predlaga Ministrstvu za finance, ta jo uvrsti v državni NRP. V predvidenem proračunskem letu so tako sredstva za investicijo zagotovljena. Investicije, financirane iz javnih sredstev, pa morajo dosledno upoštevati vso zakonodajo.

Seveda je na mestu, da razložimo, da Ministrstvo za finance ne odobri vsakega projekta kar tako "čez palec". Investicija se odobri, če je ustrezno dokazana potreba po investiciji in ustrezno prikazani finančni prihranki (davkoplačevalski denar se namreč nameni tudi za stroške vzdrževanja). Investicija v gradnjo nove šole, ki je energetske učinkovite, je dražja od "standardne" gradnje, prinaša pa nižje stroške vzdrževanja, ogrevanja, hlajenja. Letni prihranki vzdrževanja upravičijo višjo investicijo.

Omenjen način spodbujanja izvajanja investicij, ki so energetske učinkovitejše, je tudi subvencioniranje energetske učinkovitih investicij. Subvencije spodbujajo vse akterje, da izvedejo investicije. Podjetnik, ki potrebuje večje poslovne prostore, bo s subvencijo dodatno spodbujen, da investira v energetske učinkovite poslovne prostore. Tudi fizične osebe bodo zaradi subvencije več vlagale v obnovo starejših stanovanjskih hiš ali gradile nizkoenergijske družinske hiše.

Razvojni skladi Evropske unije zadnjih deset let pospešeno spodbujajo investicije z visoko energetske učinkovitostjo. Ta cilj je v trenutni finančni perspektivi še bolj

izražen. Veliko razpisov je, ki so neposredno namenjeni energetske in okoljsko varčnim investicijam (npr. slovenski Eko-sklad, energetska obnova stavb javnega sektorja, vlaganja v obnovljive vire energije, vlaganja v varovanje okolja – odvajanje odpadnih voda), in veliko jih je, ki so neposredno namenjeni varovanju okolja (npr. podjetnik pridobi subvencijo, če investira v okolju prijazno tehnološko opremo).

Subvencije, ki jih ponujajo evropski skladi, so lahko povratne (kreditni s subvencionirano obrestno mero) ali nepovratne. V trenutni finančni perspektivi je na voljo več povratnih sredstev.

Gradbeni sektor lahko pomembno vpliva na zniževanje emisij toplogrednih plinov. Predstavljamo nekaj načinov:

1. Gradnja cestne infrastrukture časovno zmanjša dostop iz točke A v točko B, kar pomeni, da se emisije iz avtomobilov tudi zmanjšujejo.
2. Investicije v učinkovit javni promet spodbujajo prebivalstvo k večji uporabi javnega prometa, kar pomembno zmanjšuje emisije toplogrednih plinov.
3. Gradnja energetske učinkovitih novih zgradb zmanjšuje porabo goriv za ogrevanje in električne energije za hlajenje, kar pomeni manjše izpuste CO₂.
4. Energetska obnova starejših zgradb zmanjšuje porabo energentov za ogrevanje, prehod z ogrevanja na plin ali kurilno olje (popularna energenta 80. in 90. let) na ogrevanje s toplotno črpalko ali lesno biomaso občutno zmanjšuje stroške ogrevanja, kakor tudi izpuste CO₂.
5. Investicije podjetnikov v energetske učinkovite proizvodne prostore pomenijo manj vzdrževalnih stroškov, manj škodljivih emisij za okolje kakor tudi za zaposlene (npr. urejeni odsesovalni sistemi v mizarskih delavnicah, ogrevanje na lesno biomaso, ki se proizvede iz odpadkov mizarskih delavnic).
6. Investicije lokalnih skupnosti v kanalizacijska omrežja prispevajo k varnemu odvajanju odpadnih voda iz gospodinjstev in k varovanju podtalnice.
7. Investicije države in lokalnih skupnosti k energetske obnovi ali energetske novogradnji šol, knjižnic, športnih dvoran, vaških domov, vrtcev idr. prispevajo k zniževanju stroškov in porabi energentov za ogrevanje, porabi električne energije za hlajenje in zniževanju izpustov CO₂.

Spodbujanje investicij v gradbeništvo je zato pomemben prispevek držav pri zmanjševanju negativnih vplivov na okolje.

3.3 Politični ali podnebni sporazum?

3.3.1 Sporazum po meri politike

Vloga velesil pri sprejemanju podnebnega sporazuma daje močno konotacijo k opredelitvi novega podnebnega sporazuma kot političnega. Seveda se zavedamo dejstva, da so vsi sporazumi, sprejeti na ravni držav, podpisani s strani političnih predstavnikov. Le peščica sporazumov je v večini zapisana po meri stroke.

Podnebje in njegove spremembe pa so politična vsebina že desetletja. Čeprav strokovna javnost že skoraj enako časa ali več opozarja na posledice emisij toplogrednih plinov, se politika te naloge še ni lotila resno. Pariški podnebni sporazum je politični uspeh v smislu, da ga je podpisalo vseh 195 članic Združenih narodov. Razvite države so vložile precej truda, da so k sporazumu pristopile razvijajoče se države. EU kot desetletja vodilna politična moč na področju podnebne politike, je na diplomatskih srečanjih s predstavniki razvijajočih se držav (Indija, Brazilija, Kitajska, Indonezija idr.) vztrajno pregovarjala in se pogajala, da bi te države sprejele zaveze novega podnebnega sporazuma. EU želi ohraniti vodilno vlogo na področju podnebne politike, zato na tem področju vlaga veliko politične volje.

Z nastopom Baracka Obame, kot predsednika ZDA, se je podnebna politika začela aktivno razvijati tudi v ZDA. Dosežki predsednikove administracije so na področju varovanja okolja veliki, glede na dejstvo, da so ZDA izredno energetske potrošne. Na tem področju se predsednikova administracija sooča z močnimi lobiji energetskega sektorja (termoelektrarne, naftna industrija, rudarstvo), saj odloki vplivajo na rentabilnost in dobičke teh industrij. Iz tega razloga se predsednik Obama zavzema za čimprejšnjo ratifikacijo in uveljavitev Pariškega podnebnega sporazuma, saj se zaveda, da v primeru republikanskega naslednika v Beli hiši ZDA ne bodo ratificirale sporazuma. Politični obstoj republikanske stranke je namreč pomembno vezan na energetske industrije.

Ne nepomembna zadeva je tudi pozornost razvitih držav nad razvojnim trendom razvijajočih se držav. Gospodarstva na Kitajskem, v Indiji, Braziliji itd. se hitro razvijajo in krepijo gospodarsko moč držav. S tem pa države pridobivajo tudi politično moč na globalnem političnem parketu. Evropa je svetovna vodilna sila že dva tisoč let. Osvajali so cel planet. V nekem času je vse kopno bilo v lasti kolonizacijskih evropskih držav. Stara celina ima še danes velik vpliv na preostali del sveta. Čeprav se je z obema svetovnima vojnama omogočil gospodarski vzpon ZDA, je Evropi uspelo zadržati vplivno vlogo na svetovnem parketu. To ji je uspelo z aktivnim spremljanjem razvoja posameznih držav. Ko je bil sprejet Kjotski protokol, je bila EU aktivna podpisnica, sporazumu pa so se izogibale ZDA, Kitajska, Indija, Brazilija ... Te države so menile, da bo izvajanje ukrepov iz Kjotskega protokola zavrlo gospodarski razvoj v državi, ki pa se je šele prav začel. ZDA pa so menile, da če so Kitajska in Indija lahko izločene, se tudi oni ne bodo držali zavez.

ZDA so namreč zaradi poceni delovne sile na Kitajskem, v Indiji, Indoneziji in drugod izgubile mnoge proizvodne obrate. Velike multinacionalke so proizvodnjo selile v te države, saj je bila proizvodnja tam cenejša, dobički pa zatorej višji.

3.3.2 Sporazum po meri podnebja

Cilj pariškega sporazuma je ohraniti rast globalne temperature tega stoletja pod 2 stopinjama Celzija glede na nivo predindustrijskega časa. Hkrati pa spodbujati napore na omejitve pod 1,5 °C. Cilj je torej globalna temperatura predindustrijskega sveta.

Naša klimatologinja in članica Medvladnega panela za podnebne spremembe, dr. Lučka Kajfež Bogataj, opozarja na strokovne pomanjkljivosti sporazuma (Tavčar 2015). Po njenih besedah sporazumu manjka glavna sugestija znanosti, to je časovnica, odstotki zmanjšanja emisij po letih in kdaj natančno naj bi emisije dosegle vrh. Sporazum namesto o emisijah govori o temperaturah. Pomanjkljive so tudi zaveze posameznih držav.

Po njenem mnenju je finančna pomoč razvitih držav nerazvitim pravična, predvsem iz zgodovinske odgovornosti. V sporazumu pa manjka, katere države naj plačajo in koliko. Razvite države so tako pritrdile dejstvu, da je za uspeh zastavljenega cilja nujno sodelovanje nerazvitih držav. Pomembno dejstvo pa je, da je zdaj štiri leta časa, da se sporazum ratificira in če v tem času nerazvite države spoznajo, da razvitih držav pravičnost ne zanima, lahko celo odstopijo od podnebnih zavez.

Dodaja, da je Pariški sporazum pomemben za gospodarstvo (Tavčar 2015). Sporazum je namreč prvi pomemben signal, da se doba fosilnih goriv končuje. To dejstvo se bo poznalo na dolgoročnih projektih ter pri naložbah v energetiko ali promet. V svoji izjavi je prepričana, da se lahko pojavi davek na ogljik namesto kuponov (ki so poznani iz Kjotskega sporazuma). Davek na ogljik bo temeljito spremenil stanje in bo pomenil konec uporabe najprej premoga, nato nafte in na koncu še plina. Davek na ogljik je zagovarjan tudi s strani MDS in Svetovne banke, kakor tudi s strani znanstvenikov. Zatorej je gospodarstvo pred resnim prestrukturiranjem. Prvi korak je energetska učinkovitost, ki je dostopna in izvedljiva že danes in kaže pozitivne denarne učinke. Drugi korak pa je vlaganje v uporabo obnovljivih virov. Tisti, ki bodo prodajali energetske učinkovite projekte, bodo leta 2020 na varni strani.

Z ugotovitvami dr. Kajfež Bogatajeve se strinja tudi magister klimatskih znanosti mlajše generacije, Aljoša Slameršak (Slameršak 2015). Mag. Slameršak je magistriral na nizozemski univerzi Wageningen in je član okoljske delovne skupine IDS. Deluje kot geofizik na Fakulteti za matematiko in fiziko. Tudi on opozarja na pomanjkanje rešitev, skladnih z ambicijami.

Cilj zvišanja povprečne temperature za $1,5^{\circ}\text{C}$ je precejšen podvig (s tem ciljem bi se izognili najhujšim posledicam), glede na dejstvo, da danes živimo v podnebjju, ki je približno za $0,9^{\circ}\text{C}$ toplejše v primerjavi s koncem 19. stoletja, in da smo na poti k vsaj $3,5^{\circ}\text{C}$ toplejšemu podnebjju. Če dosežemo zadani cilj, bomo omejili nevarno taljenje polarnega ledu.

Vendar vse v Parizu dane prostovoljne zaveze držav skupaj zadoščajo za omejitev segrevanja do 3°C. Ta scenarij pa pomeni dolgoročno destabilizacijo podnebja. Za velike dele sveta ta razlika pomeni preživetje ali uničenje.

Izračun klimatologov je jasen – če želimo doseči cilj do 1,5°C, bi morali vsakih deset let na globalni ravni zmanjšati izpuste CO₂ za okrog 20%, do leta 2050 pa proizvesti manj izpustov kot jih lahko absorbirajo oceani in gozdovi.

Dogovori, zapisani v Pariškem podnebnem sporazumu, nas temu cilju niso približali. To dokazuje tudi dejstvo, da so en dan prej iz sporazuma izbrisali člen, ki je določal, da bi razvite države morale zmanjšati svoje izpuste za med 70 % in 95 % do leta 2050. Po mnenju mag. Slamerška sporazum nasploh kaže odsotnost zavedanja, da je za izpolnitev ciljev potrebno pravočasno in zadostno zmanjševanje izpustov.

Sporazum deluje po načelu prostovoljnega ukrepanja (zakonskim zavezam so najbolj nasprotovale ZDA, saj bi potem tak sporazum moral potrditi kongres, glede na trenutno politično moč kongresa, pa bi to bilo zelo malo verjetno), kar odpira dodatne dvome v implementacijo sporazuma. Sporazum bodo implementirale vlade držav in do leta 2050 se bo zamenjalo še veliko vlad, ki pa ne bodo nujno delile mnenja današnjih politikov.

Mag. Slameršak opozarja na dejstvo, da je večino pogajanj bilo namenjenih finančnim mehanizmom, finančni pomoči razvitih držav nerazvitim in fleksibilnosti zelenih tehnologij, namesto da bi se pogovarjali o ukrepih. Ukrepi, ki bi bili zapisani v novem podnebnem sporazumu, so bili na mizi pogajalcev, ki so se sestajali zadnjih šest let. Poleg prej omenjenega izločenega člena so iz teksta izbrisali tudi posebne pravice staroselcev ter moralni imperativ za zaščito naravnih ekosistemov in oceanov. Po njegovih besedah se nadaljuje proces transformacije okolja v naravni kapital, saj ekosisteme obravnavajo kot vir odpustkov za potrebe onesnaževalcev. Ti ukrepi ne bodo prispevali k zmanjšanju onesnaževanja, saj se v glavnem opirajo na obstoječe zmogljivosti gozdov. Moč kapitala je torej dosegla, da so finančni mehanizmi postali eden temeljnih ukrepov za omejitev segrevanja.

Kritičen je tudi do predstavitve inovacij in razvoja kot enega ključnih dejavnikov zmanjševanja onesnaževanja. Čeprav zelene tehnologije pomembno prispevajo k blaženju podnebnih sprememb, je prepričanje, da se bo z zadostno uporabo zelenih tehnologij zmanjševalo onesnaževanje, napačno. Ekonomski analitiki ocenjujejo, da se je ogljična intenzivnost globalne ekonomije med letoma 2000 in 2011 zmanjševala s trendom 0.8 % na leto, kar je neskončno daleč od 6 %, potrebnih za omejitev segrevanja pod 2°C.

Dva slovenska klimatologa, predstavnica starejše generacije in predstavnik mlajše generacije, sta si edina, da Pariškemu podnebnemu sporazumu primanjkuje podnebne vsebine. Čeprav je določen ambiciozen cilj, celoten sporazum ne določa ne številčnih ne časovnih zavez, kar pa je za podnebje nujno potrebno. Šest let priprav na nov podnebni sporazum, v katerega so vključili tudi klimatologe, se je zaznamoval s prostovoljstvom. Države podpisnice niso pravno zavezane izvajati zaveze, ki si jo določijo kot ukrep za zmanjševanje globalnega segrevanja. Čeprav so klimatologi dali jasna navodila in številke, ki jih je treba do leta 2050 doseči, je pogajalcem zmanjkalo političnega poguma zapisati odgovornosti. Se pa oba strokovnjaka strinjata, da je cilj do 1,5°C ambiciozen in v pravi smeri. S to zavezo je podnebni sporazum omogočil gibanjem za okoljsko pravičnost zahtevati moralno pravico, s katero se od držav podpisnic terja odgovornost, če ne ukrepajo v skladu s sporazumom.

4 POLITIČNE POSLEDICE SPORAZUMA NA NERAZVITE DRŽAVE

4.1 Podnebna finančna sredstva za države v razvoju

V letu 2010 je bil ustanovljen Zeleni podnebni sklad (Green Climate Fund - GCF), ki deluje v okvirih UNFCCC. Njegova naloga je pomagati državam v razvoju pri njihovih soočanjih s podnebnimi spremembami (Green Climate Fund). Čeprav je cilj sklada pridobiti 100 mio \$ letno do leta 2020, je sklad v letu 2014 zbral 88,772 mio \$ (GCF letno poročilo za leto 2014). Razlog za tak rezultat leži v pomanjkanju zavez držav članic o zagotovljenih prispevkih. Kritike s strani držav v razvoju pa je bila deležna tudi ideja o zanašanju na privatni sektor. V letu 2015 je sklad odobril osem projektov (v državah Peru, Malawi, Senegal, Bangladeš, vzhodna Afrika – Ruanda, Kenija, Latinska Amerika in Karibi, Maldivi in Fiji), ki bodo s strani sklada sofinancirani v višini 168 mio \$. Projekti zajemajo tako prilagoditvene kot olajševalne ukrepe (Green Climate Fund).

V okviru pogajanj o novem podnebnem sporazumu pa so veliko vlogo pri sprejetju sporazuma imele zaveze finančnih institucij, privatnih investorjev in držav o prispevanju sredstev za prilagajanje podnebnim spremembam. Države v razvoju so z zavezami dobile trdnejše zagotovilo po dotoku sredstev za njihovo prilagajanje podnebnim spremembam.

Guverner angleške centralne banke, Bank of England, je v času sprejemanja podnebnega sporazuma v Parizu komentiral, da so podnebne spremembe prihodnost finančnega sektorja (Clark 2015). Finančne institucije in privatni sektor sta s sprejetjem novega sporazuma pridobila nove priložnosti. Velike svetovne banke so se zavezale k ojačitvi sredstev za investicije v obnovljivo in čisto energijo, v nizko emisijski transport in kmetijstvo.

Z velikimi napovedmi o sofinanciranju okolju prijaznih projektov prednjačijo francoska podjetja in finančne institucije – Credit Agricole CIB bo do konca 2018 zagotovila 60 mrd \$ sredstev za podnebne projekte, francoska multinacionalna banka Bank BNP Paribas pa je obljubila 16 mrd \$. Banka Societe General je združila moči s francoskimi energetske podjetji, kot so naftna družba Total, EDF Energy in Orange, in skupaj bodo zagotovili 80 mrd \$ sredstev za projekte za zmanjševanje podnebnih učinkov. Podobne zaveze sta predali tudi Bank of America in HSBC. Kljub tem zavezam pa večina omenjenih inštitucij hkrati financira projekte z visoko ogljičnimi emisijami.

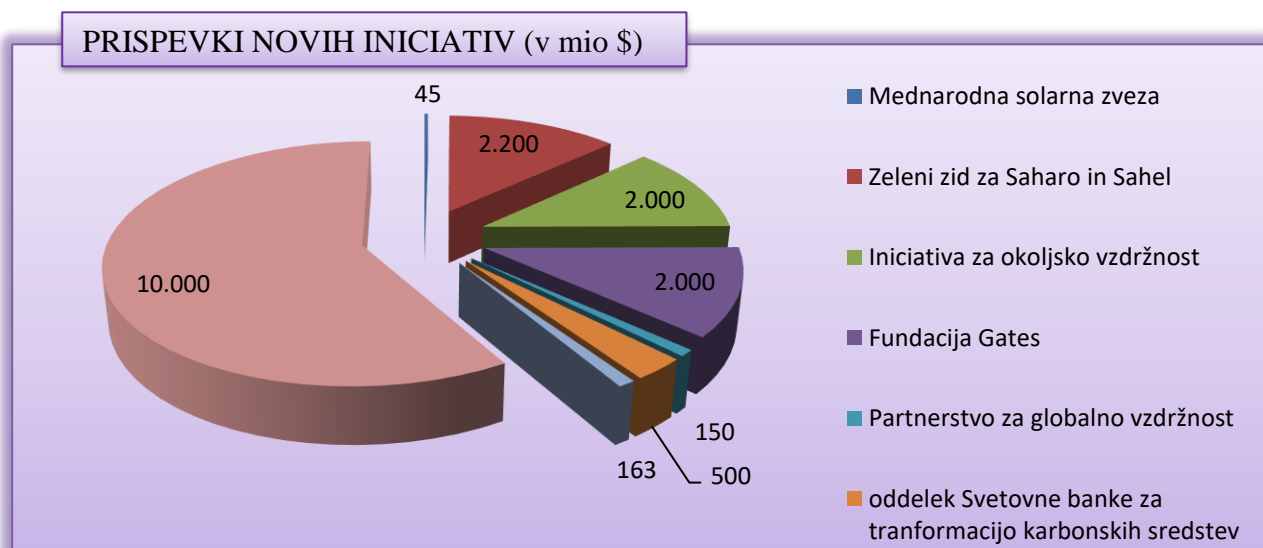
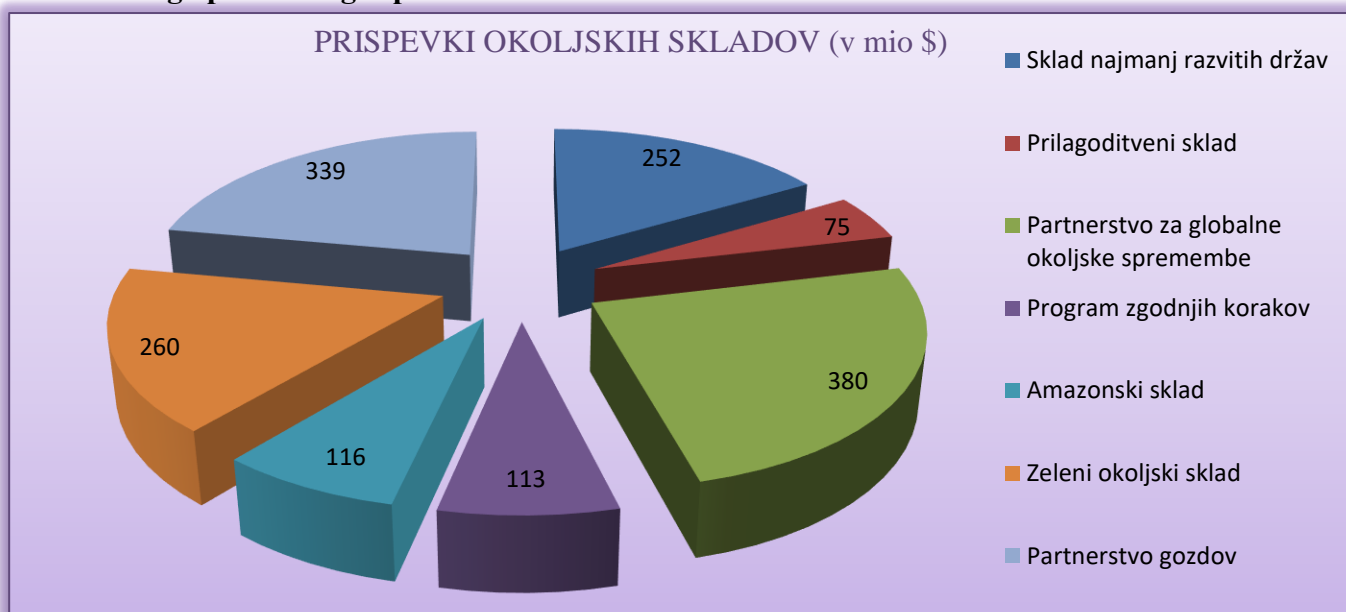
Z namenom investirati samo v nizko ogljične projekte je bil ustanovljen Portfelj nizkoogljične koalicije (PDC – Portfolio Decarbonisation Coalition). Portfelj obvladuje 600 mrd \$ sredstev, namenjenih oddaljevanju od visoko ogljičnih investicij. Pomembna organizacija na področju neinvestiranja v visoko ogljične projekte je Fossil Free Divestment Campaign, ki predstavlja 500 institucij in obvladuje 3,4 bilijone \$ sredstev.

Nastajajo pa tudi nova partnerstva za spodbujanje energetske inovativnosti. 20 držav (tudi ZDA in Savdska Arabija) je 30. novembra 2015, v luči sprejemanja podnebnega sporazuma, ustanovilo Mission Innovation – organizacijo, ki bo spodbujala inovacije na področju čiste energije s ciljem le-to narediti dostopno širokemu delu svetovnega prebivalstva. Organizaciji se je pridružilo tudi 28 privatnih investorjev. Države ustanoviteljice so se zavezale, da bodo v naslednjih petih letih podvojile javna sredstva, namenjena spodbujanju raziskav na področju čiste energije. Program so podprli tudi nekateri veliki filantropisti – Bill Gates (zavezal se je prispevati 2 mrd \$), Mark Zuckerberg, Richard Branson, indijski industrialist Mukesh Ambani. Predstavljene zaveze dokazujejo tako potrebo po revoluciji čiste energije, kakor tudi poslovne priložnosti, ki jih podnebne spremembe prinašajo.

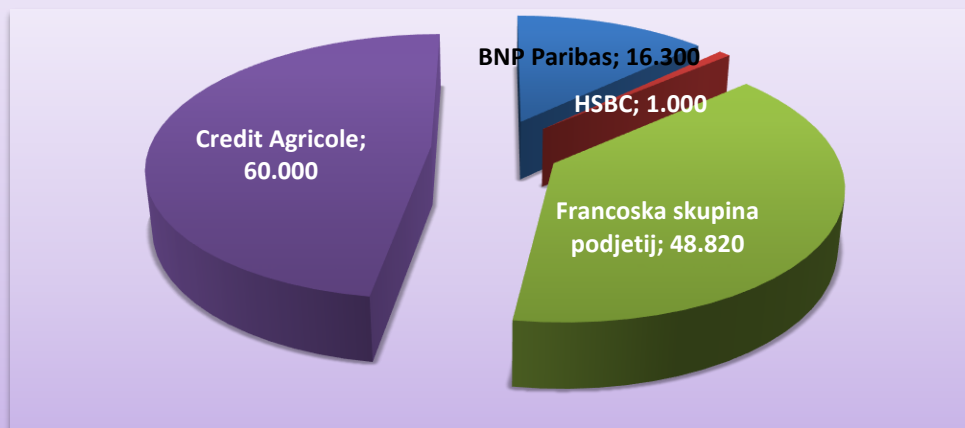
Poleg finančnih institucij, organizacij in privatnih podjetij so znatna sredstva za zagotavljanje investicij v nizkoogljične projekte zagotovile tudi razvite države. Razvite države bodo zagotovile okrog 18 mrd \$ letnih proračunskih sredstev.

V sporazumu je zapisan cilj, ki določa, da morajo finančni tokovi biti konsistentni s potjo, ki vodi do nizko emisijskega in podnebno skladnega razvoja. Seveda v kontekstu s težnjami po trajnostnem razvoju in zmanjšanju revščine. Vsaj 100 mrd \$ letno bo mobiliziranih iz javnega in privatnega sektorja kot pomoč državam v razvoju. Pomoč bo namenjena lažšanju in prilagajanju na podnebne spremembe do leta 2020.

Slika 4.1: Infografika obljubljenih finančnih sredstev iz naslova doseganja ciljev Pariškega podnebnega sporazuma

PRISPEVKI ZASEBNEGA SEKTORJA (v mio \$)

Vir: Nakhooda, Watson in Barnard (2015)

4.2 Nevarnost izgube nadzora nad strateško infrastrukturo

V prejšnjem poglavju smo omenili, da finančne zaveze, ki so bile dorečene ob sprejetju podnebne sporazuma, nakazujejo izražene poslovne priložnosti za privatni sektor. Države v razvoju bodo deležne precejšnje pomoči (tako iz javnega, kakor tudi privatnega sektorja) za prilagajanje na podnebne spremembe. 250 milijonov \$ bodo države Kanada, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Irska, Italija, Švedska, Švica, Velika Britanija in ZDA prispevale v sklad za najmanj razvite države (Least Developed Countries Fund) – podnebni sklad, ki ga upravlja Global Environmental Facility (GEF). Sredstva bodo GEF pomagala vzpostaviti odpornost na okoljska nihanja, kot so suša, nevihte, dvig morske gladine, ter omogočila raziskati nove prijeme v kmetijstvu in zagotovila podporo prilagajanju podnebnim spremembam (Gilbert 2015).

Države v razvoju bodo v okviru zavez za izvajanje ciljev podnebne sporazuma vlagale v proizvodnjo solarne energije, kakor tudi v vetrno energijo. Afrika se je zavezala, da bo do leta 2020 zagotovila 10 GW energije iz obnovljivih virov, do leta 2030 pa 300 GW. Indija se je zavezala povečati proizvodnjo električne energije s pomočjo solarnih panelov. Zahodna Afrika se je zavezala k uvedbi ekološkega kmetijstva. 1 mrd \$ sredstev se bo namenilo za zagotavljanje vodne vzdržnosti.

Iz opisa je razvidno, da se bo večina sredstev vlagala v zagotavljanje energetske vzdržnosti držav v razvoju (zagotavljanje električne energije predvsem iz sončnih

elektrarn). Investicije v zagotavljanje dostopnosti vode bodo v državah v razvoju omogočale zadosten dostop do vode.

Obe omenjeni področji spadata v strateško infrastrukturo držav. Voda in elektrika sta v ustavah razvitih držav zapisani kot javno dobro. Kar pomeni, da mora država zagotoviti dostopnost in da ne smeta biti podvrženi tržnemu določanju cen – fizično in cenovno dostopni za vse. Investicijske banke in privatni investitorji bodo največ vlagali prav v ti dve javni dobrini. Nadzor nad vodo postaja v današnjem času zelo pomembna dobrina. Ker človeštvo potroši veliko več vode, kot jo potrebuje za preživetje, zaloge pitne vode vztrajno upadajo. In nadzor nad zalogami ter vodovodno infrastrukturo bo investitorju prinesel veliko pogajalsko moč pri določanju cene.

Države bi morale vlagati v tovrstno infrastrukturo, vendar so ta vlaganja v državah v razvoju izredno slaba (pomanjkanje finančnih sredstev), kar pa omogoča neposredne tuje investicije v teh državah.

4.2.1 Neposredne tuje investicije – opredelitev in značilnosti

Neposredne tuje investicije (NTI) so vlaganje kapitala v tujino (Arhar 1984). Arhar vlaganje kapitala v tujino deli na:

- vlaganja s fiksnim donosom (kreditni) in
- vlaganja s spremenljivim donosom:
 - neposredne investicije in
 - portfolio investicije.

Tako pri neposrednih kot portfolio NTI si investitor v tujini pridobi lastništvo nad podjetjem ali nad določenim delom podjetja (Rojec 1994). Neposredne investicije razumemo kot lastništvo ali nadzor nad opredmetenim sredstvom oz. premoženjem v tujini, portfolio NTI pa so t. i. posredna vlaganja – vlaganja v vrednostne papirje družb. Države v razvoju podpirajo vlaganja v obliki mešanih družb (joint-venture), kar pomeni, da je tuji naložbenik le delni lastnik družbe (Ferlinc in drugi 2004).

Rojec (Rojec 1994) navaja, da pri NTI gre lahko za:

- ✓ ustanovitev novega podjetja,
- ✓ prevzem (odkup) obstoječega podjetja,
- ✓ razširitev podjetja.

Ustanovitev novega podjetja pomeni nakup zemljišča, gradnjo poslovnih prostorov in zagon dejavnosti (Kenda 2001). Te naložbe so bolj dolgotrajne (nepoznavanje birokratskih in političnih zahtev, prilagajanje na kulturne navade okolja, učenje zaposlenih iz lokalnega okolja na zahteve podjetja), vodstvo je nastavljeno s strani investitorja, delovna sila pa prihaja iz lokalnega okolja, kar pomeni zaposlovanje lokalnega prebivalstva in dobrodošlost tovrstnih naložb.

Prevzem ali odkup obstoječega podjetja pomeni utečeno delovno silo, izognitev birokratskim zahtevam države, s čimer prihrani na času. Novi lastnik pa prevzame tudi vse morebitne finančne in nefinančne obveznosti podjetja. Ta način NTI je primernejši za podjetja, ki so odvisna od hitrih prilagajanj na tehnološke spremembe.

Kot smo že omenili, države v razvoju dajejo prednost NTI, ki pomenijo skupna vlaganja. Za njih je značilna lastniška udeležba dveh ali več partnerjev. Partnerji v skupnih vlaganjih prispevajo deleže v obliki denarja, pravic ali vrednosti zemljišča. Kot partner lahko nastopi država, podjetje v večinski državni lasti ali neodvisno zasebno podjetje. Takšna vlaganja so z vidika političnega tveganja za državo prejemnico ključna prednost (velja za NTI v strateško infrastrukturo). Investitorji pa s takšnimi vlaganji pospešijo vstop na tuje trge ter doprinesejo nova znanja, tehnologijo in načine upravljanja. Vedno, ko je v lastništvu udeležena država kot partner, je takšno vlaganje lahko podvrženo precejšnjim pretresom ob menjavi oblasti. Razhajanja pa so vidna tudi v ciljih zasebnih in javnih lastnikov – javni lastniki si želijo čim višjo zaposlenost in čim ugodnejše makroekonomske kazalce, ne glede na dobiček, zasebni lastniki pa stremijo k večjemu dobičku. Birokratski pogledi se soočijo z racionalnimi pogledi (Kenda 2001).

Svetličič (Svetličič 2010) v svojem prispevku ugotavlja, da imajo NTI na državo prejemnico tako pozitivne kot negativne in tudi nevtralne učinke. Kot najpogostejše pozitivne koristi se navajajo:

- ✓ nove zaposlitve,
- ✓ priliv kapitala,
- ✓ dostop do novih trgov,
- ✓ prenos moderne tehnologije,
- ✓ krepitev konkurence na domačem trgu,
- ✓ izboljšanje učinkovitosti vodstva.

Glavni negativni učinki pa so:

- ✓ prevelika odvisnost od odločitev tujcev,
- ✓ zahteva po državnih subvencijah,
- ✓ povečana odvisnost od tujih namesto od domačih dobaviteljev,
- ✓ zmanjšanje konkurence na domačem trgu,
- ✓ povečanje brezposelnosti,
- ✓ iztiskanje domačih podjetij,
- ✓ zmanjšanje raziskav in razvoja,
- ✓ povečana odvisnost od izbranih izvoznih trgov.

Posledice NTI so odvisne tudi od politične ureditve posamezne države prejemnice. Isti ukrepi lahko prinesejo različne učinke.

4.3 Primeri iz novejšje zgodovine

V zadnjih desetletjih so se neposredne tuje investicije svetovno gledano zelo razširile in omogočile ekonomsko rast v državah v razvoju. Čeprav NTI doprinesejo pozitivne ekonomske učinke, se države v razvoju bojijo odpreti svoje trge tujim investicijam brez omejitev.

Države gostiteljice lahko regulirajo vstop NTI do svojih trgov. Države si že tradicionalno pridružujejo absolutno pravico, da nadzorujejo dovoljevanje vstopa in

vzpostavitve tujih investicij na svojem ozemlju (UNCTAD 1999). Vendar pa v današnjem svetu globalne ekonomije države, ki obravnavajo investitorje enakovredno, ne glede na tuji ali domači izvor, dajejo investitorjem signal, da ne bodo deležni diskriminacij. To načelo je vključeno v mednarodne in bilateralne investicijske sporazume (UNCTAD 1999).

Regulacija NTI v storitvene dejavnosti (energetika, telekomunikacije) je bila uvedena zaradi možnosti države, da odpravlja tržne nepravilnosti, ter zaradi vpliva določenih interesnih skupin, ki regulacijo uporabljajo kot neprimerno sredstvo za doseganje političnih ciljev. Državno vpletanje v tržne dejavnosti je opravičevano s cilji po vzdrževanju stabilnih cen in zaposlenosti v gospodarstvu. Tukaj so omejitve sektorsko specifične – vplivajo lahko na vstop, ceno in obseg ponudbe. (Nicoletti 2001).

V nadaljevanju prikazujemo primer NTI v proizvodni sektor – kmetijstvo – in v storitveno dejavnost – telekomunikacije. Ker Pariški podnebni sporazum določa pomoč razvitih držav državam v razvoju pri njihovem soočanju s podnebnimi spremembami, smo se osredotočili na izvedene NTI v državah v razvoju.

4.3.1 Neposredne tuje investicije v kmetijstvo

Organizacija ZN za hrano in kmetijstvo je v letu 2010 predstavila študijo o posledicah NTI v afriško kmetijstvo (Gerlach in Liu 2010). Študija ugotavlja, da se je po desetletjih neinvestiranja v afriško kmetijstvo, v drugi polovici prvega desetletja 21. stoletja, pojavil večji val NTI v to panogo. Kljub mnogim razpravam o pozitivnih učinkih teh NTI, študija ne predstavi konkretnih dokazov o pozitivnih učinkih NTI na državo prejemnico. Predstavi pa zelo mešano sliko učinkov.

Glavna spodbuda po NTI v afriško kmetijstvo se kaže v naraščanju cen hrane po letu 2007. Države, ki so odvisne od uvoza hrane, so se odločile za investicije v države, kjer so naravne danosti ugodne za zagotavljanje ponudbe. Pomemben razlog je tudi povečanje povpraševanja po kmetijskih produktih za uporabo proizvodnje bioenergije

(bioelektrarne, biogoriva). Investitorji so z NTI iskali dostope do naravnih virov – zemlje in vode.

Tudi države prejemnice so bile potrebne tujih investicij v njihovo kmetijstvo, kajti same niso zmogle zagotoviti ustreznih sredstev za zadostno kmetijsko produkcijo (Saharska Afrika potrebuje dodatnih 21 mrd \$ letno, da bi sledila cilju po zmanjšanju revščine in podhranjenosti na tem območju). NTI bi lahko zagotovile rast zaposlenosti v kmetijstvu, prenos tehnologije, dostop do kapitala in trgov. Doseganje teh ciljev pa je odvisno od investicijskih pogodb. Le-te so v večini omogočale lastništvo nad zemljo, kar pa je državam v razvoju prineslo nasprotne učinke.

Študija ponuja vpogled v rezultate NTI v osmih afriških državah:

1. Uganda

- NTI so bile v glavnem usmerjene v predelavo kave, predelavo rib in gojenje rož. Področja so pritegnila veliko število tujih korporacij in potencialno lahko prispevajo k zmanjševanju revščine v tej državi. Področja so tudi del vladne strategije promoviranja netradicionalnega kmetijskega izvoza ter pridobitve konkurenčne prednosti. NTI se izvajajo preko podjetij v lasti tujih investorjev. Večina investorjev prihaja iz Indije, Velike Britanije in Kenije. Kmetijski proizvodi predstavljajo 50 % ugandinega izvoza ter ustvarijo 13 % BDP. Izvoz netradicionalnih kmetijskih proizvodov je bil v obdobju 1990–2007 deležen precejšnega povečanja. Prisotnost domačih in tujih podjetij v kmetijstvu je številčno izenačena, vendar so tuja podjetja bolj učinkovita z vidika uporabe sredstev.

2. Mali

- Največ NTI prihaja iz Libije, Južne Afrike, Kitajske in ZDA. V letu 2009 je bilo 173.605 ha obdelovalne zemlje obvladovane s strani tujih investorjev, predvsem na namakalnem območju reke Niger. Investitorji pridelujejo riž, koruzo, bombaž, sladkor, mango in proso kot hrano, v manjšem obsegu pa tudi za proizvodnjo biogoriva. Pogodbe so sklenjene v obliki najemnih leasing pogodb s 50-letno osnovo, ki se lahko podaljša

na 99 let. Najbolj izrazita primera NTI sta "Malibya – Agriculture" projekt (investicijski sporazum med Malijem in Libijo) in "Markala Sugar" projekt (javno zasebno partnerstvo).

3. Madagaskar

- Tuji kapital je investiran v polovico trenutne obdelovalne zemlje. Glavni razlog za investiranje evropskih in ameriških držav je proizvodnja biogoriva (jatropha⁷, sladkorni trs, palmovo olje), medtem ko azijske države investirajo v proizvodnjo hrane. Investicije za proizvodnjo biogoriva prihajajo iz nekmetskih podjetij in obstaja veliko tveganje, da se poslovni cilj ne izide. V tem primeru je nejasno, kaj se bo s plantažami zgodilo. Drugače je v primeru investiranja pridelovanja kmetijskih izdelkov za hrano. To investiranje je pogojeno s povpraševanjem na trgu in ves pridelek je namenjen prodaji na domačem trgu. Takšne investicije vodijo tudi v samozadostno proizvodnjo hrane. 170.000 ha riževih polj je v najemu s strani indijskega investitorja. Predhodno so polja obdelovali lokalni kmetje. Pogodbe je sklenilo okrog 250.000 kmetov, ki dobijo najemnino v višini 30 % donosa. Prihodkovno so kmetje na istem, kot so bili pred pogodbenim kmetovanjem. Kot samostojni kmetje so bili podvrženi manjšim tveganjem, saj sedaj potrebe in donosi niso dorečeni. In že sedaj se nedorečeni pogoji kažejo v izgubi zaposlitev za kmete. Področje pravice do uporabe zemlje še imajo neurejeno, še posebej prodajo zemlje, ki je tujcem kot kupcem prepovedana.

4. Sudan

- NTI v kmetijstvu so se v obdobju 2000–2008 v povprečju povečale za 23 %. Letna višina NTI se je povečala na 256 mio \$. Naravne danosti države so ogromne (npr. podtalnica). NTI so prepoznane kot ključni faktor za povečanje produktivnosti v kmetijskem sektorju. Glavni investitorji prihajajo iz arabskih držav.

⁷ Jatropha je rastlina trajnica odporna na sušo in dobro uspeva na slabo hranljivi zemlji. Ni občutljiva, hitro raste in ima dolgo življenjsko dobo – semena proizvaja 50 let. Njena semena so zgrajena iz 37% olja, katero se lahko pretvori v gorivo brez rafiniranja. Omogoča brezdimno gorenje in je uspešno testirana kot gorivo za enostavne dizelske motorje.

5. Maroko

- NTI v kmetijstvu v državi imajo stabilen trend in predstavljajo manj kot 1 % celotnih NTI. Kljub temu okrog 150 tujih podjetij, ki delujejo v kmetijskem sektorju, proizvede eno tretjino kmetijske proizvodnje in zaposluje 30 % ljudi. Glavni investitorji so iz Španije, Francije in arabskih držav. V letu 2008 je bilo najetih okrog 38.000 ha državnih kmetijskih površin. 90 % tujih investicij predstavljajo NTI, 9 % pa je pogodbenega kmetijstva. NTI so primarno usmerjene v gojenje sadja in zelenjave (predvsem v pridelavo paradižnika – 15 % obdelovalne površine, 40 % izvoz) ter v pridelavo žitaric, sončnic in cvetličarstvo.

6. Gana

- Kmetijstvo je največji sektor gospodarstva – prispeva 39 % BDP in zaposluje 56 % zaposlenih. NTI se pojavlja večinoma v obliki mešanih družb. Glavni investitorji prihajajo iz Velike Britanije, ZDA, Indije, Švice, Francije, Nizozemske, Južne Koreje, Danske, Singapurja in Indonezije. Glavni področji NTI sta ribištvo in gojenje jatrophe. Vlada si želi privabiti tuje investitorje preko različnih reform in stabilnega poslovnega okolja. Nejasno pa ostaja področje uporabe zemlje, registracije uporabe zemlje, pridobitve zemlje in pravice majhnih lastnikov.

7. Senegal

- Kmetijski projekti so usmerjeni v gojenje rastlin, vstop v državo pa omogočen preko tujih vlaganj v mešane družbe. Najatraktivnejši sektor je gojenje paradižnikov, z glavnimi investitorji iz Francije, arabskih držav, Malezije in Kitajske. Najzanimivejša področja za investiranje so namakalne površine v dolini reke Senegal. Investitorji so na tem področju izrazili željo po nakupu ali najemu zemlje za gojenje hrane in jatrophe.

8. Egipt

- Tuje investicije v kmetijstvo so se iz 577 mio \$ v letu 2000 povečale na 3.680 mio \$ v letu 2008. Tuje investicije so v glavnem usmerjene v

piščančjerejo. Na področju pridelave hrane pa največ NTI usmerjajo v proizvodnjo kmetijskih rastlin.

Študija na podlagi preučevanih držav ponuja vpogled v tri glavne učinke:

1. Ekonomski učinki

a. Zaposlovanje

Zaposlovanje v ruralnih območjih se pogosto omenja kot prednost NTI v kmetijsko panogo. Primer Sudana nam pokaže kreiranje preko 6500 delovnih mest, v Ugandi so zagotovili 3000 delovnih mest v letu 2009, v Gani ocenjujejo vpliv NTI na kreiranje 180.000 delovnih mest, v Maroku 150 tujih podjetij zaposluje 30 % zaposlenih, projekt "Markala Sugar" neposredno zaposluje 5000 ljudi in zagotavlja 20.000 posrednih zaposlitev. Zaposlovalni učinek je sorazmeren s kapitalskim vložkom investicijskega projekta, kar je pokazalo na visoke razlike kreiranih delovnih mest glede na posamezne investicije.

Pomemben učinek, ki ga prinesejo NTI, je izguba rodovitne zemlje lokalnega prebivalstva in izguba primarnega izvora njihovega dohodka. Nova delovna mesta ne zagotavljajo zadostnega nadomestila za te izgube. Avtohtono prebivalstvo je preseljeno, dobijo slabšo dostopnost do vodnih virov in izgubijo kmetijsko dejavnost. Vse to vpliva na poslabšanje njihovih že tako revnih življenjskih razmer.

Nova delovna mesta, vzpostavljena z investicijami tujega kapitala, niso vzdržna. V nekaterih primerih se celo pokaže, da so projekti v začetni fazi zaposlovali veliko ljudi, v kasnejših fazah pa se je število zaposlenih zmanjševalo.

b. Kmetijska proizvodnja

Večinoma se je kmetijska proizvodnja pomembno izboljšala in povečala, kar je vodilo do znižanja cen na domačih trgih. Primer Senegala je pokazal razhajanja v rezultatih glede na industrijo – medtem ko so NTI pozitivno vplivale na porast proizvodnje visoko kvalitetnega svežega sadja, se je donos v proizvodnji paradižnika gibal na okrog 1 %.

Produktivnost se namreč kaže tudi po izkušnjah in usposobljenosti investitorjev in vodstva. Npr. na Madagaskarju investitorji v jatroptho ne izhajajo iz kmetijskega sektorja. Precenjenost donosov in neučinkovito vodstvo plantaž sta že pripeljala do prvih zgrešenih investicij. Če se poslovni cilji ne bodo uresničevali, ni znano, kaj se bo zgodilo s plantažami.

Nekatere investicije so vplivale tudi na diverzifikacijo kmetijske proizvodnje – uvedba novih vrst in novih načinov gojenja (npr. gojenje češnjevega paradižnika v Maroku).

c. Učinki na prodajo

Investicije v hrano običajno predvidevajo celoten izvoz pridelane hrane v investitorjevo domačo državo. Izvoz države prejemnice se tako povečuje. Investitorji lahko afriškim državam tudi omogočajo izvoz njenih produktov na visoko cenjene razvite trge. Afriški kmetje lahko preko njih svoje izdelke prodajajo znamkam, ki so v tujini priznane. S tem kmetje pridobijo konkurenčno prednost.

Tuji investitorji tudi pripomorejo k izboljšanim marketinških prijemom kmetijskih proizvodov držav prejemnic (npr. zmanjšanje dostavnega časa). Strogi kakovostni in varnostni standardi predstavljajo oviro za izvoz afriških pridelkov. Preko tujih investitorjev se ta ovira zmanjša.

Preveliko zanašanje na tuja podjetja pa lahko vodi tudi do negativnih izzidov – npr. padec cen povzroči ogromen padec prihodka.

d. Dostop do finančnih sredstev za majhne kmetije

Tuje investicije v kmetijskem sektorju velikokrat obsegajo pogodbeno kmetovanje, kar pomaga pri zmanjševanju ovir dostopa do finančnih sredstev za lokalne kmete. V nekaterih primerih investitorji sami omogočijo dodatna kreditna sredstva za pogodbene kmetije. Ti krediti imajo nižjo obrestno mero in je vezan na odplačevanje glede na višino prihodka.

e. Prenos tehnologije

Prenos tehnologije je priznan kot pomemben doprinos NTI k razvoju kmetijstva. NTI lahko zagotavljajo pomembno vlogo pri prenosu znanja. Velikokrat se zgodi tudi, da so tehnološki prispevki neprimerni. V drugih primerih pa pomembno povečajo donosnost proizvodnje.

f. Razvoj infrastrukture v ruralnih območjih

Veliko investicijskih projektov vodi do razvoja infrastrukture zaradi potrebe po delovanju investicijskega projekta (izgradnja cest pomaga tudi drugim lokalnim prebivalcem v smislu boljše dostopnosti).

g. Finančni učinki na makroekonomskem nivoju

Večina podsaharskih držav se sooča s proračunsko izgubo in pomanjkanjem tuje valute. NTI v kmetijstvo lahko pomembno prispevajo k ravnovesju plačilnih bilanc držav. K ravnovesju bilanc pomembno vplivajo predvsem NTI, usmerjene v proizvodnjo hrane, saj je le-ta namenjena izključno izvozu.

Tuja podjetja veliko prispevajo tudi v strukturo davčnih prihodkov. V Ugandi so med največjimi plačniki davščin tri tuja podjetja. Vendar pa afriške države, v nameri da privabijo NTI, ponujajo izjemne davčne olajšave.

2. Okoljski učinki

a. Intenzivna raba zemlje in vodnih virov

NTI so večinoma locirane na območjih z visoko rodovitno zemljo in možnostjo namakanja. Zaradi velikih investicijskih pogodb so lokalni kmetje prikrajšani za potrebno namakanje (posledice kmetijskega projekta Malibya). Kmetje lahko svoje kmetije celo izgubijo zaradi suhe zemlje in pašnikov. Intenzivno kmetijstvo tujih investitorjev prinaša tudi večjo uporabo škropiv in gnojil, kar vpliva na kakovost vodnih virov. Sistem pridelovanja sladkornega trsa in palmovega olja potrebuje veliko več vode kot druge kulture, kar prinaša negativne vplive na vodne vire.

b. Učinki na gozdove in biotsko raznovrstnost

Vpeljave velikih pridelovalnih plantaž ene same kulture vplivajo na biotsko raznovrstnost okolja. V Gani so zaradi umetnega uvajanja gojenja monokulture v veliki meri krčili gozdove – 8 mio ha gozdnih površin v letu 1960, danes jih le okrog 2 mio ha, kar negativno vpliva na podnebne spremembe.

V Ugandi je zaradi velikega povpraševanja prišlo do izčrpavanja rib sorte nilskega smuča. Pomanjkanje te vrste ribe je privedlo do porasta cen, kar je za domače prebivalstvo škodljivo.

Mnogi primeri dokazujejo, da je krčenje gozdov in zmanjševanje kakovosti zemlje direktna posledica NTI. Npr. v Ugandi so tuja podjetja tropske gozdove spremenila v plantaže nasadov palmovega olja, kar je vplivalo na pojav podnebnih ekstremov.

c. Vpeljava okolju prijaznejšega proizvodnega procesa

Kljub zgoraj navedenim negativnim učinkom pa so NTI v države prejemnice vpeljale proizvodne tehnike, ki so okolju bolj prijazne kot obstoječe domače (npr. cvetličarstvo v Ugandi ali gojenje Jatrope na Madagaskarju).

3. Družbeni učinki

a. Razselitve avtohtonega prebivalstva in izguba prihodkov

90 % zemlje v Afriki je podvrženo dedovanju, obdelovanju zemlje iz generacije v generacijo. Zemlja je sicer v državnem lastništvu, vendar obdelovana s strani skupnosti. Med najbolj negativnimi učinki NTI se omenja izguba zemlje, ki je bila uporabljena s strani lokalnega prebivalstva za prehod živine, pašnjo in sušno kmetijstvo. To je vodilo do zmanjšanja živine zaradi težjih dostopov do vode. Mnoge investicije so povzročile krčenje gozdov, kar je lokalnemu prebivalstvu zmanjšalo dostop do drv za kurjenje in do lesenega oglja, ki jim je prinašal prihodek. Mnoge skupnosti so bile preseljene in so tako izgubile svoja polja ter tradicionalne oblike prihodka.

V Maliju lokalno prebivalstvo ni bilo vključeno v proces vzpostavljanja investicije Malibya Agriculture. Podjetju pa je namenjenih 100.000 ha zemlje. Tudi študije o predvidenih okoljskih in družbenih učinkih niso bile izvedene. Prav tako denarna nadomestila za preseljene kmete niso bila pravno dorečena. To je vodilo do konfliktov z živinorejci, saj so jim odvzeli tradicionalna pašna območja in poti.

Primeri Gane in Senegala kažeta, da je bila težava krčenja kmetijske površine za lokalno prebivalstvo podcenjena, kar je vodilo do strogega nasprotovanja tujim investicijam s strani lokalnih kmetij.

b. Vplivi na zakonodajo in vladanje

Večina primerov kaže na zakonodajno neurejenost uporabe zemlje. Zakonodaja je nejasna in netransparentna. Lastniške pravice nad naravnimi viri so slabo definirane. Kmetje, ki imajo nezapisane pravice obdelovanja zemlje, so ugotovili, da jim takšne pravice ne dajejo nobenih zagotovil. Zato so kmetje začeli pripravljati privatne pogodbe, ki jih je podpisal in odobril župan, kadar je prihajalo do prenosa zemljišč. Mnoge države so uvidele potrebo po pravnih okvirih in pospešeno opravljajo postopke za zagotavljanje stabilne uporabe zemlje. Čeprav so zakonodajni okviri primarno usmerjeni v dobrobit investorjev, si tudi lokalno prebivalstvo lahko obeta pozitivne učinke od bolj stabilnega političnega okolja.

c. Vplivi na varnost hrane

Mnogi ocenjevalci razmer kmetijstva v Afriki opozarjajo na poslabšanje varnosti hrane v državah prejemnicah. Večina tujih investorjev izrablja rodovitno zemljo in vodo za proizvodnjo kmetijskih izdelkov, ki jih kasneje izvozijo v domačo državo ali druge tuje trge, kar pa ne prispeva k varnosti hrane za domače prebivalstvo. Država prejemnica tako ne zagotavlja zadostne količine hrane za svoje prebivalstvo, s čimer ne izboljšuje stanja revščine in podhranjenosti v državi, kar pa je bil cilj držav ob privabljanju tujih investorjev. Obstaja velika grožnja po

poslabšanju življenjskih razmer občutljivih skupin prebivalstva zaradi krčenja gozdov, odvzema obdelovalne zemlje in pašnikov ter nezadostnega dostopa do vode.

d. Neenako razporejene NTI

Neenaka razporejenost NTI v državi vodi do slabših učinkov. Večina NTI je izvedena v kapitalsko močnih regijah, kjer že prej ni bilo velike potrebe po dodatnih investicijah. Lokalno prebivalstvo je zaradi ugodnih naravnih danosti dobro živelo. V regijah, kjer pa naravne danosti niso tako ugodne, pa NTI skorajda ni. Primer NTI v Sudanu kaže na neučinkovitost investicij. V Sudanu je večina NTI izvedenih v regiji Khaortoum in v centralni regiji, ki sta kapitalsko intenzivni. Le dobra 2 % NTI je bilo usmerjenih v zahodno regijo, ki pa je potrebna kapitalskih investicij. Če bi NTI bile razporejene nasprotno, se pravi večina NTI usmerjenih v zahodno regijo, bi tam ustvarili 60.000 delovnih mest. Sedaj pa so jih 167.

e. Sodelovanje tujih podjetij z domačimi

Lokalna kmetijska podjetja so bila preko tujih podjetij deležna lažjega dostopa na tuje trge in izboljšanja kvalitete proizvodnje. Sodelovanje pa ima tudi negativne učinke – večja konkurenčnost tujih podjetij vodi do zapiranja domačih podjetij.

f. Dostop do izobraževanja in zdravstva na ruralnih območjih

Nekatera tuja podjetja zagotavljajo dostopnost do izobraževanja in zdravstva za lokalno prebivalstvo (ali vsaj za svoje zaposlene). Celostnega učinka po dostopnosti do izobraževanja in zdravstva ruralnega prebivalstva pa NTI ne zagotavljajo. Ta učinek je odvisen od posameznih tujih investorjev.

Študija Združenih narodov nam dokazuje, da predvideni učinki NTI – kot so zaposlovanje, višja produktivnost, izboljššan dostop do finančnih sredstev, izboljššan

dostop do tujih trgov, prenos tehnologije in izboljšanje proizvodnih standardov – niso povsod zasledovani. V nekaterih primerih so naštetih učinki že vidni, v drugih so predvideni v prihodnosti, čeprav še niso zaznani. Nekateri primeri celo kažejo na negativne posledice – izguba prihodka lokalnih kmetov. Učinki NTI nam kažejo mešano sliko – od pozitivnih in naprednih učinkov za državo prejemnico, do poslabšanja življenjskega standarda lokalnega prebivalstva in nezagotavljanje varnosti hrane. Takšni rezultati nam dajejo vpogled v slabo pripravljenost vlad na pogajanja o investicijah v domača kmetijstva. Veliko pomembnih faktorjev v pogodbah ni dorečenih (kot so odškodnine lokalnim kmetom, zagotavljanje varnosti hrane, izvajanje investicij v okoljih, ki potrebujejo sveži kapital ipd.). In zato se poleg pozitivnih učinkov NTI kažejo tudi negativni učinki. Slednji pa za lokalno prebivalstvo pomenijo še večjo revščino.

4.3.2 Neposredne tuje investicije v telekomunikacije

Med pomembnejšimi strateškimi industrijami držav so telekomunikacije. Ta sektor pomembno vpliva na državno varnost, družbeno stabilnost in ekonomski razvoj. Doseči stabilno razmerje med pozitivnimi učinki NTI in zagotavljanjem nacionalne telekomunikacijske samostojnosti predstavlja zahtevno nalogo.

Raziskovalni članek v reviji *Contemporary Management Research* iz leta 2008, avtorja Chun Hung Lin, nam daje vpogled v učinke NTI na področju telekomunikacij.

NTI imajo eno najpomembnejših razvojnih moči v državah v razvoju. Ampak države v razvoju se zavedajo dejstva, da neomejeno odpiranje trga NTI vodi do izgube nadzora nad strateškimi sektorji. Telekomunikacije zahtevajo visoka vlaganja v razvoj in NTI na področju telekomunikacij bodo državi doprinesle napredne tehnološke zmožnosti. Telekomunikacije imajo znaten in pomemben vpliv na državno varnost, družbeno stabilnost in ekonomski razvoj. Zaradi tega so telekomunikacijske družbe večinoma podvržene državnemu upravljanju in imajo monopol v mnogih državah.

NTI omogočajo telekomunikacijskim operaterjem prisotnost na tujih trgih. Investicije v ta sektor so se sprostile v začetku 80. let prejšnjega stoletja. Mnogi javni telekomunikacijski operaterji so bili privatizirani – velikokrat s tujim kapitalom. Za povečanje deleža NTI v telekomunikacijah so bile prodane delnice podjetij ali manjšinski deleži javnih telekomunikacijskih operaterjev. V okviru procesa privatizacije telekomunikacij se odpirajo mnoge poslovne priložnosti za tuje investitorje, bodisi da ustanovijo svoje podružnice ali da ustvarijo mešane družbe.

Ker telekomunikacijski sektor vpliva na delovanje drugih gospodarskih sektorjev (proizvodnja, komunikacije, zabavna industrija), nastopa v dveh vlogah – kot blago ali storitev, ki je predmet prodaje, in kot posrednik pri prodaji drugih proizvodov in storitev. Sprostitev NTI v telekomunikacijski sektor bo omogočila pridobitev novih telekomunikacijskih produktov in storitev po nižjih cenah ter dodatne investicije v druge gospodarske sektorje. NTI bi se naj izkazale v večji konkurenčnosti in nižjih cenah. Doprinesle bi k novi tehnologiji, inovacijam v telekomunikacijskem sektorju in razvojna sredstva.

Za večino držav v razvoju so NTI v telekomunikacije vrata k obnovitvi lokalne telekomunikacijske opreme. Zaradi velikih koristi za samo državo obstajajo veliki interesi po pridobitvi tujih investitorjev za obnovitev telekomunikacijske infrastrukture. Prvi korak k spodbujanju NTI je bila privatizacija nacionalnega komunikacijskega operaterja – s tem so postala telekomunikacijska tržišča bolj zanimiva za tuje vlagatelje (odsotnost državne regulative). Drugi korak je vzpostavljanje podatkovnih omrežij, mobilnih satelitskih storitev, dostop do interneta. Tako razvite kot države v razvoju so izpostavljene težnjam k nadgraditvi in diverzifikaciji telekomunikacijskega sektorja. Vendar države v razvoju imajo manj dostopnih finančnih sredstev, kakor tudi slabše tehnične in operativne vire zaradi nepopolne osnovne infrastrukture. Najboljši način za pridobitev gospodarskih NTI in investicij v osnovno telekomunikacijsko infrastrukturo je, da nadgradijo tehnološko izobraženost delovne sile in privatizirajo javne telekomunikacijske operaterje.

V azijsko–pacifiški regiji so se hitre telekomunikacijske reforme zgodile na Filipinih, Tajvanu in Tajskem. Ti trgi so že odprti za NTI. V Latinski Ameriki so države sicer v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja privatizirale javne telekomunikacijske operaterje, sedaj pa pripravljajo izvedbo drugega koraka – vzpostavljanje omrežja. Celo Afrika, ki je najdlje vztrajala pri državnem nadzoru nad telekomunikacijami, je že odprta za NTI v njihov telekomunikacijski sektor.

Tuji investitorji so v telekomunikacijski sektor držav v razvoju vstopali preko solastništva z lokalnimi telekomunikacijskimi operaterji. Sprva so bile tuje investicije dovoljene le v storitve z dodano vrednostjo, kasneje pa se je sprostilo tudi področje osnovne dejavnosti.

Privatizacija v Latinski Ameriki in Afriki je bila izvedena preko prodaje lastniškega deleža podjetja tujim investitorjem – v večini so to Telekom Francije, Telekom Malezije in SBC iz ZDA. Privatizacija in povečane tuje investicije na telekomunikacijskem tržišču kažeta pomemben napredek pri doseganju cilja po telekomunikacijski konkurenčnosti. Konkurenčni trgi, privatno lastništvo in NTI so ustvarili primerno okolje za telekomunikacijski razvoj naslednje generacije.

Za izvajanje NTI v telekomunikacijskem sektorju sta pomembni dve mednarodni organizaciji – WTO⁸ in ITU⁹. WTO sporazumi so sklenjeni z namenom promovirati tuje in domače investicije v telekomunikacijski sektor ter s tem omogočiti razvoj telekomunikacijske infrastrukture. Pod okriljem WTO deluje GATS¹⁰ za telekomunikacije, ki je v veljavo stopil februarja 1998. GATS združuje 72 držav, ki so se zavezale k liberalizaciji telekomunikacijskega trga in se tako odprejo za NTI v osnovne telekomunikacijske storitve (telefon, telefaks, telegraf, prenos podatkov). ITU prinaša učinke na področju izgradnje telekomunikacijske infrastrukture in razvoju informacijske industrije. Nudi tudi pravne podlage za zagotavljanje enakosti med domačimi in tujimi dobavitelji. ITU spodbuja globalni telekomunikacijski razvoj ter državam v razvoju pomaga razumeti prednosti, ki jih prinese liberalizacija

⁸ WTO – World Trade Organisation

⁹ ITU - International Telecommunication Union

¹⁰ GATS – General Agreement on Trade and Services

telekomunikacij, ter jim predstavi instrumente za zaščito nacionalnih interesov. Globalni telekomunikacijski razvoj krepi vodilno vlogo privatnega sektorja v smeri razvoja raznolike in dostopne informacijske infrastrukture po vsem svetu.

Investicije v telekomunikacije so predpogoj za uspešen ekonomski razvoj. Dvojna vloga telekomunikacijskega sektorja spodbuja razvoj tako v telekomunikacijskem sektorju, kakor tudi v drugih ekonomskih sektorjih (npr. prodaja elektronike, razvoj informacijske tehnologije in računalništva). Mnogi sektorji so bili zaradi pomanjkanja telekomunikacijske infrastrukture razvojno omejeni, zmanjšana je bila ekonomska učinkovitost, učinkovitost investicij in razvojnih programov, primanjkovalo je tujih investicij ter zmanjšana kakovost bivanja in nedostopnost do informacij lokalnega prebivalstva. Dokazana je neposredna korelacija med ekonomskim razvojem države in investicijami v telekomunikacijski sektor.

Raziskovalni članek dokazuje, da čeprav so države dolgo časa menile, da je nadzor nad telekomunikacijami v državi nacionalnega pomena in krepi nacionalno varnost, so se NTI v telekomunikacije izkazale kot pomemben dejavnik pri ekonomskem razvoju države. Nacionalna varnost je v veliki meri odvisna od telekomunikacijske infrastrukture, zato so bila vlaganja vanjo nujna tudi iz tega aspekta. Liberalizacija telekomunikacijskega trga je državam v razvoju doprinesla ekonomski in družbeni razvoj, na poslabšano nacionalno varnost pa ni vplivala.

4.4 Privatizacija držav v razvoju

NTI so državam v razvoju zagotovo prinesla razvoj na področju, ki je bil deležen investicij. Kmetijstvo v Afriki je bilo deležno uvajanja novih tehnologij pridelovanja, novih načinov pridelovanja, lokalno prebivalstvo, ki se je ukvarjalo s kmetijstvom, je pridobilo stabilnejše odjemalce, povečal se je izvoz države. Vendar so NTI v kmetijstvo urejene zelo površno. Pogodbe ne predvidevajo posledic stranskih učinkov (odjem zemlje lokalnemu prebivalstvu, krčenje gozdov) niti njihovo odpravljanje ali sanacijo. Pomemben primanjkljaj v teh pogodbah je tudi, kaj se zgodi, če investitor ni zadovoljen z donosi investicije. Ali bodo več 10-hektarske plantaže vrnjene lokalnemu

prebivalstvu, ali bodo samevale, ali se bodo uporabile za druge dejavnosti? Na vsa ta vprašanja države prejemnice niso zahtevale odgovorov. S tem pa so domače kmetijstvo in dobrobit državljanov postavile na kocko. Skrb vzbujajoče je tudi dejstvo, da že trenutni rezultati tujih investicij nekatere prebivalce potiskajo na rob preživetja. Prvotno prebivalstvo je bilo z investicijami prikrajšano za velike količine zemlje, ki jim je nudila pašo za živino, prostor za polja ter dostop do vode. Krčenje gozdov pa jim je zmanjšalo dostop do virov za kurjavo in virov prihodka. Na veliko območjih, kjer so bile vpeljane tuje investicije, je prebivalstvo bilo primorano sprejeti delo za investitorja (ki ni nič bolje plačano, kot če delajo samostojno) ali se odseliti. Razlogi za takšno stanje so prav v slabo pripravljenih pogodbah o NTI s strani države prejemnice. Politična vodstva držav niso ustrezno pomislila na dobrobit državljanov.

Drugo sliko pa dajejo NTI v telekomunikacije. Države, ki so po dolgoternem regulativnem trgu na področju investiranja v telekomunikacijski sektor liberalizirale ta sektor, so bile deležne velikih tehnoloških napredkov. Razvoj na področju telekomunikacij je države prisilil v liberalizacijo sektorja. Države v razvoju namreč finančno niso zmogle potrebnih investicij za zagotavljanje delovanja telekomunikacijskega omrežja, kar je vplivalo na ekonomski in družbeni razvoj držav. Čeprav je glavni pomislek pred NTI v telekomunikacije bil ogrožena državna varnost, je ta zaradi pomanjkanja investicij tudi bila ogrožena. Države so se v devetdesetih letih 20. stoletja zato odločile za odprtje trga NTI v telekomunikacije. Trgi so bili večinoma dostopni preko investiranja v skupno lastništvo z domačimi lastniki. Tuje investicije so trgu telekomunikacij doprinesle pomembne novosti in razširitve, kar je domači ekonomiji in družbi omogočilo globalno delovanje. Kakšne so pa posledice na samostojnost držav v razvoju v smislu neodvisnosti, samostojnega odločanja in vladanja, pa nam lahko da vpogled na svetovna politična dogajanja. Če vzamemo trenutni največji boj zahodnega sveta, boj s t. i. islamsko državo, lahko zaznamo mnogo informacij obveščevalnih služb in političnih osebnosti, ki izhajajo iz prisluškovanja drugim državam. Precej znana je izjava ruskega predsednik Putina, da ima seznam držav, ki kupujejo nafto od t. i. islamske države, in med njimi so tudi države zaveznice.

Opisana primera neposrednih tujih investicij v države v razvoju lahko reflektiramo na primer investicij za soočanje s podnebnimi spremembami.

Države v razvoju za soočanje s podnebnimi spremembami potrebujejo tuji kapital. V okviru pariškega podnebnega sporazuma je bilo dogovorjeno, da bodo razvite države finančno pomagale nerazvitim. Zaveze raznih privatnih organizacij in razvitih držav obljublajo 100 mrd \$ sredstev za pomoč državam v razvoju pri soočanju s podnebnimi spremembami.

Vlaganja bodo izvedena tako v soočanja s posledicami podnebnih sprememb – suše, poplave, druge naravne nesreče – kakor tudi v izgradnjo brez emisijskih ali nizkoemisijskih proizvodnih obratov. Države v razvoju na območju ekvatorja so se zavezale veliko vlagati v sončne elektrarne – Indija želi do leta 2030 iz tega vira letno pridobivati 300 GW električne energije. Med zavezami najdemo tudi vzpostavitev vetrnih elektrarn. S tem bodo države v razvoju prispevale k zmanjšanju emisij toplogrednih plinov iz naslova proizvodnje električne energije.

Mnogi privatni investitorji vidijo v boju proti podnebnim spremembam veliko poslovno priložnost. Zaveze večjih svetovnih bank, partnerstev podjetij in drugih nam pokaže dejstvo, da bodo investicije v državah v razvoju imele na voljo pomembno višino finančnih sredstev. Obstaja pa vprašanje, kateri investitorji bodo imeli dostop do teh finančnih sredstev. Banke vse kreditorejmalce preverijo in si zagotovijo ustrezna zavarovanja. Iz tega lahko sklepamo, da bodo investitorji iz razvitih držav lažje dostopali do finančnih sredstev za izvajanje investicij v državah v razvoju. Potencialni investitorji iz razvitih podjetij, ki imajo potrebno tehnološko znanje ter dostop do povratnih finančnih sredstev, bodo tako v večini primerov tudi izbrani investitorji v državah v razvoju. Ali bo zaradi tega prišlo do večjega privatiziranja energetske in vodovodne infrastrukture, pa je odvisno od odziva države. Na primeru NTI v kmetijstvo smo videli, da država ni ustrezno poskrbela za reševanje posledic tujih investicij. Investicije v telekomunikacije pa so v večini primerov v solastništvu z domačimi podjetji. Torej so države ohranile nek nadzor. Zagotovo bodo investitorji stremeli k samostojnim okoljskim investicijam, vendar si mora država zagotoviti ustrezen nadzor

nad temi investicijami. Proizvodnja energije iz obnovljivih virov energije in ustrezen dostop do vode morata ostati dostopna javna dobrina.

5 ZNIŽANJE GLOBALNE TEMPERATURE

Sprejem Pariškega podnebnega sporazuma se je odvijal v decembru 2015. Takrat ga je sprejemalo in podprlo 195 članic. Sporazum je mogoče podpisati v New Yorku od 22. aprila 2016 naprej. Na dan Zemlje (22. aprila) ga je podpisalo 175 članic – 174 držav in Evropska unija. Tudi Slovenija. Ratificirane instrumente pa je oddalo 15 držav. Sporazum stopi v veljavo 30 dni po tem, ko ratificirane instrumente odda 55 držav članic, ki štejejo za 55 % globalnih emisij.

Že v sklopu pogajanj in priprav na sprejem novega podnebnega sporazuma je bilo s strani Združenih narodov predlagano, da države članice izdelajo INDC¹¹. Pred srečanjem v Parizu je INDC oddalo 162 članic. Vsebina INDC je zajemala predvidene ukrepe, ki jih bo država izvajala za boj proti podnebnim spremembam. INDC morajo biti ratificirani s strani države (takrat se preimenujejo v NDC¹²) in takrat se lahko vložijo kot ratificirani instrumenti na sedežu ZN. Ko bo dosežen prag vloženih ratificiranih instrumentov, bo sporazum stopil v veljavo.

4. člen pariškega sporazuma določa, da mora vsaka članica pripraviti in vzdrževati uspešen NDC. In tega si mora prizadevati uresničiti. Vsaka članica je dolžna zagotoviti jasne informacije, transparentnost in razumevanje NDC na konferenci članic. Vsaka članica mora poročati o vsebini NDC vsakih pet let. Vsaka članica lahko kadarkoli prilagodi svoje zapisane prispevke, kadar so te prilagoditve namenjene izboljšanju zadanih ciljev.

Dobro izdelana vsebina INDC posamezne države daje svetu signal, da se država trudi pustiti svoj pečat pri zmanjšanju podnebnih sprememb in prihodnjem omejevanju podnebnih nevarnosti (World Resource Institut). Sprejemanje INDC naj bi bilo transparentno, saj s tem gradijo na zaupanju domačih in tujih investitorjev. Dober INDC naj bo ambiciozen (vodi k transformaciji intenzivnih ogljičnih industrij), pregleden (investitorji lahko sledijo ukrepom in se prepričajo, ali država sledi svojim zastavljenim

¹¹ INDC – Intended Nationally Determined Contributions (Predvideni nacionalno zastavljeni prispevki)

¹² NDC – Nationally Determined Contributions (Nacionalno zastavljeni prispevki)

ciljem) in pravičen (vsaka država naj prispeva pošten delež pri soočanju s podnebnimi spremembami). Pomembno je, da je INDC primerno predstavljen, saj lahko tako domači in tuji investitorji predvidijo, kako bodo ukrepi prispevali h globalnemu zmanjševanju emisij in prihodnji odpornosti na podnebne spremembe. INDC bi naj pregledno predstavili, kako država članica vpeljuje podnebna vprašanja v druge državne prioritete, kot sta trajnostni razvoj in zmanjševanje revščine. S tem država daje pozitivne signale privatnemu sektorju, naj prispeva k uresničevanju teh prioritet.

5.1 INDC posameznih držav

Do sprejetja Pariškega podnebnega sporazuma je INDC vložilo 162 članic. Vpogled v nekatere INDC nam pokaže naslednje prispevke držav za doseg cilja Pariškega podnebnega sporazuma – znižanje globalnega segrevanja pod 2°C.

a) Kitajska – v svojem INDC si je zadala štiri ukrepe:

- 1) Doseči vrh emisij CO₂ do leta 2030 in truditi se, da cilj dosežejo že prej.
- 2) Zmanjšati emisije CO₂ na enoto BDP za 60 % do 65 % glede na leto 2005.
- 3) Povečati delež nefosilnih goriv v primarni potrošnji energije na okrog 20 %.
- 4) Povečati volumen gozdov za 4,5 mrd m³ glede na nivo iz leta 2005.

Cilj Kitajske je pospeševati spremembe v proizvodnji in potrošnji energije, prestrukturiranje ekonomije, optimizirati rabo različnih energetskega virov, izboljšati energetske učinkovitost ter povečati porabo ogljika s strani gozdov (UNFCCC 2015, China INDC).

b) Indonezija - država se zaveda svoje ranljivosti zaradi globalnega segrevanja, saj jim grozi povišanje gladine oceana (UNFCCC 2015, Indonesia INDC). Zato so v svojem INDC izpostavili naslednje ukrepe:

- 1) Zagotavljanje naslednjih pogojev za vzpostavitev odpornosti na podnebne spremembe:
 - i. natančno in prostorno planiranje in raba zemlje;
 - ii. varnost zemeljskega lastništva;

- iii. varnost preskrbe s hrano;
 - iv. varnost preskrbe z vodo;
 - v. obnovljivi viri energije.
- 2) Ekonomska vzdržnost – podnebne spremembe ogrožajo naravne vire, kar se lahko izrazi kot pomanjkanje v dobavi hrane, vode in energije. S porastom prebivalstva pa se ta pritisk še povečuje. Vzdržnost preskrbe s hrano, vodo in energije nameravajo zagotoviti z naslednjimi ukrepi:
- i. trajnostno kmetijstvo,
 - ii. integriran vodooskrbni management,
 - iii. zmanjšanje krčenja gozdov,
 - iv. ohranjanje zemlje,
 - v. izraba manj kvalitetne zemlje za obnovljive vire energije,
 - vi. izboljšana energetska učinkovitost ter izboljšani potrošniški vzorci porabe energije.
- 3) Družbena vzdržnost in dvig življenjskega standarda – podnebne spremembe že sedaj negativno vplivajo na najnižji sloj prebivalstva (otežen dostop do hrane in vode, nevarnost naravnih nesreč), njihovo poslabšanje pa bo zajelo še večji delež prebivalstva. Večji delež prebivalstva pa je v nevarnosti, da prestopi mejo revščine zaradi višanja cen hrane, vode, energije (posledice naravnih nesreč). Da bi preprečili nadaljnjo družbeno neskladje, se bo družbena vzdržnost gradila preko:
- i. vpeljevanje zgodnjih opozorilnih sistemov, kampanje javnega osveščanja, javni zdravstveni programi;
 - ii. vključevanje družbe v procesih varovanja dostopnosti do ključnih naravnih virov;
 - iii. vpeljevanje pripravljenosti prebivalstva na naravne nesreče;
 - iv. identifikacija visoko ranljivih zemljišč pri prostorskem načrtovanju in uporabi zemljišč;
 - v. izboljšanje bivališč, zagotavljanje osnovnih storitev in razvoj podnebno vzdržne infrastrukture.

- 4) Vzdržnost ekosistema in prostorskega načrtovanja – z namenom grajenja okoljske vzdržnosti mora Indonezija vzdrževati svoje naravno okolje.

Ukrepi za doseganje tega cilja so:

- i. vzdrževanje ekosistema,
- ii. upravljanje in zaščita gozdov,
- iii. zaščita obalnega področja,
- iv. integriran vodooskrbni management,
- v. podnebno vzdržna mesta.

- c) Brazilija – za doseganje cilja podnebnega sporazuma bo uvedla naslednje ukrepe:

- 1) Povečevanje deleža biogoriv v energetske proizvodnje in potrošnje – povečevanje ponudbe etanola, povečevanje deleža naprednih biogoriv, povečevanje deleža biodizla v dizelskih gorivih.
- 2) Zaščita gozdov – ojačanje zakonodaje, ukinitve nelegalnega krčenja gozdov, ponovno pogozdovanje 12 mio ha gozdov, spodbujanje naravnega pogozdovanja pragozdov.
- 3) Doseči 45 % delež obnovljivih virov energije v proizvodnji energije – spodbujanje rabe obnovljivih virov energije, širjenje uporabe nefosilnih goriv.
- 4) V kmetijskem sektorju spodbujanje nizko ogljičnih emisij ter obnovitev 15 mio ha degradiranih pašnikov.
- 5) V industrijskem sektorju bodo promovirali okoljsko čiste tehnologije in spodbujanje energetske učinkovitosti infrastrukture.
- 6) V transportnem sektorju se bo izboljšala infrastruktura ter javni transport v mestnih območjih (UNFCCC, 2015, Brazil INDC).

- d) Savdska Arabija – omilitev podnebnih učinkov bodo dosegali z naslednjimi projekti:

- 1) Energetska učinkovitost – vpeljevanje ukrepov, ki bodo spodbujali, predstavljali in podpirali projekte, povezane z energetske učinkovitostjo.

Glavna področja spodbujanja so v industrijskem sektorju, gradbeništvu in transportu.

- 2) Obnovljivi viri energije – spodbujanje investicij v obnovljive vire in povečati njihov delež v proizvodnji in potrošnji energije. Spodbuja se v solarno, vetrno in geotermalno energijo.
 - 3) Zajemanje in izraba ogljika – zgraditi nameravajo največjo proizvodnjo za zajem in rabo ogljika na svetu. Ta predlog predvideva zajem in oplemenitenje okrog 1500 ton ogljikovega dioksida na dan za uporabo v drugih petrokemičnih tovarnah. Ta investicija bo pilotni projekt, Ogljikov dioksid – izboljšanje črpanja nafte (CO₂ – EOR) je demonstracijski projekt, ki bo ocenil sposobnosti in rezultate skladiščenja CO₂ v naftnih rezervoarjih. 40.000 m³ CO₂ na dan bo zajetega, predelanega in vstavljenega v naftne rezervoarje. Projekt predvideva ustrezne spremljevalne in nadzorne aktivnosti.
 - 4) Izraba plina – spodbujati investicije v nova nahajališča in proizvodnjo naravnega plina in pomembno povečati njegovo uporabo (UNFCCC, 2015, Saudi Arabia INDC).
- e) Švica – prva država, ki je uradno vložila INDC na UNFCCC. Zavezala se je, da bo emisije toplogrednih plinov v primerjavi z letom 1990 zmanjšala za 50 % do leta 2030.. INDC je potrdil parlament države. Zmanjšanje emisij bodo dosegli s posegi v energetske in industrijske sektor, v kmetijstvo, odpadke, gozdarstvo in rabo zemljišč. Švica je jasno predstavila časovnico ukrepov – do sredine leta 2016 bo predstavila ustrezne ukrepe, s katerimi bo dosegala zastavljen cilj. Ukrepi morajo biti potrjeni s strani parlamenta. Ustrezno bo revidirana zakonodaja.

V nadaljevanju bomo podrobneje predstavili INDC Evropske unije in INDC ZDA, dveh držav, ki sta v sprejem Pariškega podnebne sporazuma vložili veliko političnega in diplomatskega truda.

5.1.1 INDC EU

Članice Evropske unije so predstavile skupen INDC. Zajetih je vseh 28 članic. INDC EU je bil sprejet v Rigi v času latvijskega predsedovanja EU. Pred konferenco o podnebnih spremembah v Parizu je EU sekretariatu Okvirne konvencije ZN o spremembi podnebja (UNFCCC) poslal svoj INDC, s katerim se EU zavezuje k pogajanju za nov, pravno zavezujoč sporazum o podnebnih spremembah. Evropska unija je druga članica, ki je uradno vložila INDC, takoj za Švico.

INDC povzema okoljske in energijske cilje do leta 2030, ki so bili dogovorjeni s strani EU voditeljev oktobra 2014. Predlagana vsebina INDC je bila sprejeta v okviru Pariškega protokola¹³ februarja 2015. Glavno vodilo INDC je znižanje emisij toplogrednih plinov v EU za vsaj 40 % do leta 2030, glede na leto 1990. To vodilo je skladno s predlogi strokovnjakov, ki dokazujejo, da bi globalne emisije do leta 2050 morale biti zmanjšane za 40 % do 70 % pod ravnmi iz leta 2010 ter da bi morali doseči skoraj ničelne izpuste med 2080 in 2100, če bi želeli segrevanje planeta omejiti na dve stopinji (Evans 2015b).

Pariški protokol – Energetska Unija

Energija se uporablja za ogrevanje in hlajenje stavb in domov, za prevoz blaga in kot gonilna sila gospodarstva. Toda zaradi staranja infrastrukture, slabo integriranih trgov in neusklajenih politik naši porabniki, gospodinjstva in podjetja ne uživajo koristi – večje izbire ali nižjih cen energije. Zato se v Evropi oblikuje enoten energetski trg. V okviru uresničevanja te pomembne prednostne naloge, opredeljene v političnih smernicah predsednika Junckerja, je Evropska komisija predstavila strategijo za vzpostavitev trdne energetske unije s podnebno politiko, usmerjeno v prihodnost (EK 2015, izjava za javnost).

¹³ Pariški protokol – načrt za obravnavo svetovnih podnebnih sprememb po letu 2020

Energetska unija pomeni zlasti naslednje (EK 2015, izjava za javnost):

- ✓ **solidarnostna klavzula:** zmanjšanje odvisnosti od enega samega dobavitelja in popolno zanašanje na sosednje države, zlasti v obdobju motenj v oskrbi. Večja preglednost pri sklepanju sporazumov držav EU s tretjimi državami o nakupu električne energije ali plina;
- ✓ **pretok energije kot peta svoboščina notranjega trga:** prost čezmejni pretok energije – popolno izvrševanje obstoječih pravil na področjih, kot sta ločevanje dejavnosti v energetske sektorju in neodvisnost regulatorjev, ter po potrebi sprožitve sodnih postopkov. Preoblikovanje trga z električno energijo tako, da bo postal bolj čezmejno povezan, obnovljiv in odziven. Temeljita revizija državnih intervencij na notranjem trgu ter postopna ukinitvev okolju škodljivih subvencij;
- ✓ **energijska učinkovitost na prvem mestu:** temeljit premislek o energijski učinkovitosti, ki jo je treba obravnavati kot samostojni vir energije, da bo imela enak pomen kot proizvodne zmogljivosti;
- ✓ **prehod na trajno nizkoogljično družbo:** zagotavljanje, da bo lokalno proizvedena energija, tudi iz obnovljivih virov, enostavno in učinkovito vključena v omrežje. Spodbujanje vodilnega položaja EU v svetu na področju tehnologij z razvijanjem tehnologije obnovljivih virov in prevzemanjem vodilne vloge na področju elektromobilnosti ter omogočanjem evropskim podjetjem, da povečajo izvoz in postanejo konkurenčna na svetovni ravni.

V središču energetske unije so državljani. Cene bi morale biti dostopne in konkurenčne. Zagotoviti bi morali bolj zanesljivo in trajnostno oskrbo z energijo, boljšo konkurenco na trgu ter večjo izbiro za porabnike. Te in druge zaveze dopolnjujejo akcijski načrt za uresničitev velikopoteznih ciljev podnebne in energetske politike (EK 2015, izjava za javnost).

Pariški protokol je okvirna strategija za trdno energetske unijo s podnebno politiko, usmerjeno v prihodnost. Strategija v okviru petih med seboj povezanih razsežnosti politike določa cilje energetske unije in podrobne ukrepe Junckerjeve Komisije za njeno vzpostavitev, vključno z novo zakonodajo za preoblikovanje in reformo trga za

električno energijo, zagotavljanjem večje preglednosti pogodb o oskrbi s plinom, razvojem obsežnega regionalnega sodelovanja kot pomembnega koraka proti integriranemu trgu, strožje urejenim okvirom, novo zakonodajo za zagotovitev oskrbe z elektriko in plinom, povečanjem financiranja EU za energijsko učinkovitost ali za nov energetski sveženj za obnovljivo energijo, osredotočanjem na evropsko strategijo za raziskave in inovacije na področju energije, letnim poročanjem o stanju energetske unije in drugimi ukrepi. Pomembno sporočilo pariškega protokola je sporočilo o čezmejnih povezavah, ki določa ukrepe, potrebne za doseg čezmejne povezanosti najmanj 10 % inštaliranih zmogljivosti proizvodnje električne energije do leta 2020, kar je minimalni delež, potreben za pretok in trgovanje z energijo med državami članicami. To sporočilo prikazuje, katere države članice trenutno izpolnjujejo cilj in kateri projekti so potrebni, da se do leta 2020 zmanjša število tistih, ki ga ne (EK 2015, izjava za javnost).

Cilji INDC Evropske unije

INDC je v svoji vsebini sicer skop, vendar določa podlago, iz katere lahko vidimo korake proti doseganju zapisanega cilja.

Cilj, ki je zapisan v INDC, je za vsaj 40 % zmanjšati izpuste toplogrednih plinov v EU do leta 2030, v primerjavi z letom 1990 (UNFCCC 2015, EU INDC). Pri tem so zajeti naslednji toplogredni plini:

- ✓ ogljikov dioksid (CO₂),
- ✓ metan (CH₄),
- ✓ nitratni oksid (N₂O),
- ✓ fluorirani ogljikovodiki (HFO),
- ✓ perfluorirani ogljikovodiki (PFO),
- ✓ sulfatni heksa fluorid (SF₆),
- ✓ nitrogenski tri fluorid (NF₃).

Začetek ukrepanja je predviden 1. 1. 2021. Sektorji, ki bodo uvedeni v ukrepe po zmanjševanju emisij toplogrednih plinov, so naslednji:

- ✓ energijski sektor – emisije iz energetike se delijo na:
 - emisije iz zgorevanja goriv iz:
 - energetske industrije

- proizvodne industrije
 - gradbeništva
 - transporta
 - drugih področij (gospodinjstva, storitvene dejavnosti, kmetijstvo, gozdarstvo)
- ubežne emisije iz goriv
 - iz trdih goriv
 - iz tekočih in plinastih goriv
- ✓ industrijski in proizvodni sektor
 - industrija nekovinskih surovin
 - kemična industrija
 - kovinska industrija
 - elektrotehnična industrija
- ✓ kmetijstvo
 - obvladovanje gnojil
 - gojenje riža
 - kmetijska zemljišča
 - načrtno sežiganje savan
 - zažiganje polj zaradi kmetijskih ostankov
 - apnenje
 - druga gnojila, ki vsebujejo ogljik
- ✓ odpadki
 - odlaganje trdnih odpadkov
 - biološka obravnava trdnih odpadkov
 - sežig odpadkov
 - odvajanje odpadnih voda
- ✓ uporaba zemljišč in gozdarstvo
 - pogozdovanje
 - krčenje gozdov
 - upravljanje gozdov
 - upravljanje obdelovalnih zemljišč
 - upravljanje pašnikov (UNFCCC 2015, EU INDC)

Pariški protokol nam daje vpogled v korake, ki jih EU namerava izvesti, z namenom doseči zastavljeni cilj. EU bo v okviru svojih dejavnosti spodbujala implementacije ukrepov in sodelovanje. Poudarek bo na naslednjih aktivnostih (EK 2015, Energy Union):

- ❖ vpeljevanje okoljskih finančnih sredstev javnega in zasebnega sektorja;
- ❖ povečanje mednarodnega sodelovanja;
- ❖ podpora razvoju in uvajanju okoljskih tehnologij;
- ❖ krepitev zmogljivosti.

INDC Evropske unije je bil označen kot premalo ambiciozen. Njihov cilj ni usmerjen k omejitvi na 1,5°C (kar je na primer cilj kairske deklaracije, sprejete s strani afriških ministrov). Skupina okoljskih znanstvenikov in poznavalcev področja označuje prispevke za premalo odločne in ambiciozne kot bi morali biti. Tu se nanašajo na omenjen "pošten prispevek", saj je evropski komisar za energijo INDC označil kot pošten prispevek EU h globalnemu znižanju temperature. Da bi EU izpolnila svoje zaobljube, bi morala uvesti korenito spremembo v dekarbonizaciji. Velikost karbonskih emisij namreč upada v povprečju 2 % na leto. Ta stopnja se mora podvojiti, če bi hoteli doseči cilj do leta 2030 (Evans 2015b).

Prav tako je bil INDC kritiziran zaradi pomanjkanja jasnosti in transparentnosti. Nevladne organizacije in vlada Velike Britanije pod vprašaj postavljajo doseganje cilja zaradi vključenega ukrepa po zmanjševanju emisij na področju rabe in uporabe zemljišč ter gozdarstva. Ta ukrep po njihovem mnenju ogroža cilj, saj absorpcija ogljika s strani gozdov lahko kompenzira zmanjšan trud drugih sektorjev (Evans 2015b).

5.1.2 INDC ZDA

Predsednik Obama je leta 2013 predstavil Okoljski akcijski načrt (Climate Action Plan), za katerega upa, da bo postal zapuščina njegovega predsednikovanja. V okviru Načrta je bilo predstavljenih in uvedenih veliko ukrepov, ki so lahko implementirani že v okviru obstoječe zakonodaje ter bodo pomembno vplivali na zmanjševanje emisij toplogrednih plinov do leta 2025. Pomembnejši koraki so bili:

- Standardi učinkovitosti vozil (uvedeni so bili strožji standardi za srednje težke in težke tovornjake).
- Pravila za omejevanje emisij metana in HFC iz naftnega in plinskega sektorja.
- Načrt za čisto energijo (Clean Power Plan).

Skupaj ti koraki predstavljajo osnovo za INDC Združenih držav (UNFCCC, 2015, US INDC in Evans 2015a).

ZDA so svoj INDC vložile 31. marca 2015. Glavni cilj je zmanjšati toplogredne pline za 26 % do 28 % do leta 2025, glede na leto 2005. Ta ambicija zajema tudi sektor kmetijskih zemljišč in gozdarstva. V INDC je izpostavljeno, da trenutno veljavni ukrepi zadoščajo za 17 % do 20 % znižanje. Preostali del pa bodo dosegali z dodatnimi ukrepi.

K doseganju zastavljenega cilja bo pomembno prispeval avgusta sprejeti Clean Power Plan. Načrtovane politike iz Okoljskega akcijskega načrta, če bodo v popolnosti implementirane, bodo zadostne za doseganje zavez do leta 2020 (zaveza iz Kopenhagenskega sporazuma je znižanje emisij toplogrednih plinov za 17 % do leta 2020 glede na leto 2005). Za doseganje zavez do leta 2025 pa bo država morala uvesti še dodatne cilje.

Clean Power Plan – Načrt za čisto energijo

Energetski sektor je odgovoren za 31 % emisij CO₂ v ZDA (podatek za leto 2013), številka, ki ga uvršča na seznam sektorjev, ki morajo biti vpleteni v okoljske programe. K temu dejstvu doprinese tudi razsodba ameriškega vrhovnega sodišča iz leta 2007, ki razsoja, da emisije ogrožajo javno zdravje (Evans 2015a).

Načrt predvideva znižanje emisij v letu 2030 za 10 % glede na osnovno leto 2005. Čeprav lahko ta cilj šteje kot korak nazaj (predvideva 1 % zmanjšanje emisij na leto), saj že sedaj energetske sektor znižuje emisije za skoraj 2 % na leto (do leta 2013, glede na leto 2005, so se emisije zmanjšale za 15 %). Načrt je za doseganje ciljev resnično enostavno zastavljen. Nekatere zvezne države niti ne bodo potrebovale sprememb v trenutnem toku. Vsekakor pa je potrebno vzeti v račun, da je na zmanjševanje emisij od leta 2005 do 2013 vplivala tudi zmanjšana proizvodnja zaradi globalne finančne krize. Pripomoglo pa je tudi zapiranje starejših in manj učinkovitih rudnikov, kar je tudi vplivalo na velikost emisij (Evans 2015a).

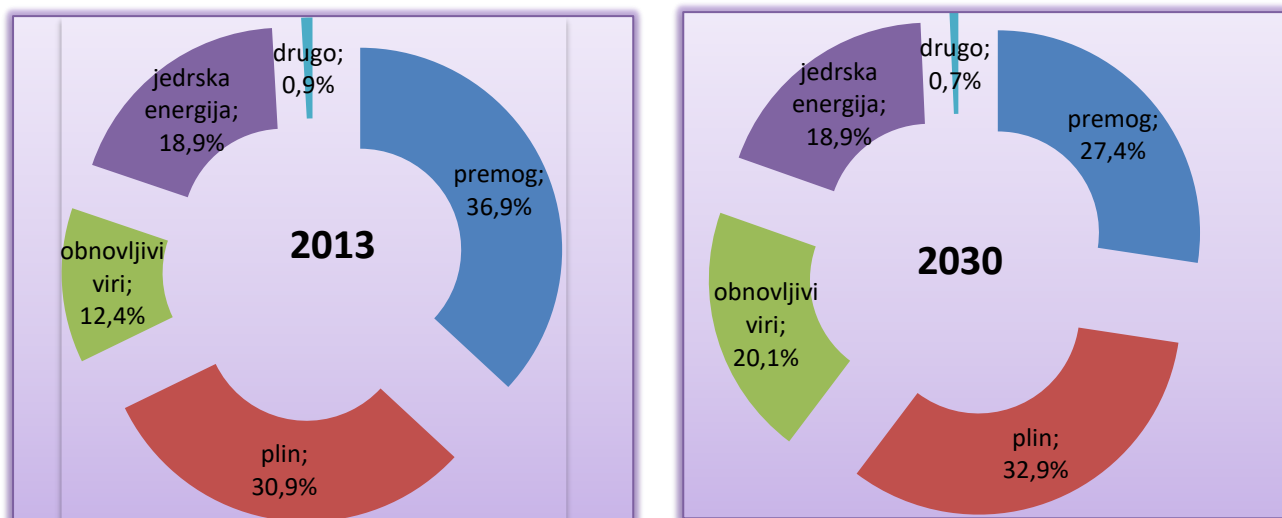
Delovanje Načrta je zastavljeno kot skupek načrtov posameznih zveznih držav. Zvezne države morajo doreči cilje za leto 2030, ki temeljijo na zmanjšanju CO₂ emisij iz energetskega sektorja. Predvideni ukrepi so:

- ✓ Izboljšanje učinkovitosti premogovnikov.
- ✓ Daljše obratovanje obstoječih plinarn.
- ✓ Povečevanje električne energije iz obnovljivih virov.

Zvezne države morajo svoje predloge posredovati do 6. septembra 2016 (možnost podaljšanja do leta 2018). Sporazumi bodo začeli veljati v letu 2022. Če zvezna država ne posreduje svojih predlogov, je podvržena splošnemu zveznemu pravilu, ki vsebuje obvezne zgornje meje emisij in načine, kako te meje dosežati (Evans 2015a).

Pričakovani vplivi sprememb v energetske sektorju naj ne bi vplivali na cene električne energije (enake bi ostale z ali brez Načrta). Izboljšana učinkovitost pa bi prispevala k znižanju računa za okrog 85 \$. Največji učinek pa se bo pokazal v sestavi energetske proizvodnje. Največji padec bo doživela energetika, ki uporablja premog – četrtno. V letu 2013 je premog imel največji delež v virih za energetske proizvodnje. S predlaganimi ukrepi bi se ta delež zmanjšal na 27 % v letu 2030 (Evans 2015a).

Slika 5.1: Prikaz deležev energetske proizvodnje v ZDA v letih 2013 in 2030

INDC jasno prikazuje izvajane ukrepe, kar daje pozitiven zaključek k doseganju ciljev. Njegova vsebina je tudi ena redkih, ki vsebuje časovnico, jasen opis pravil ter zajema celotno ekonomijo in vse vrste plinov. Dejstvo, da cilji vključujejo tudi emisije iz naslova zemljišč in gozdarstva, pa daje rahel dvom v realizacijo. Kritika INDC pa se nanaša tudi na premajhno ambicioznost vsebine dokumenta (Climate action Tracker 2015).

Dodatni ukrepi, s katerimi bodo ZDA dosegale zastavljeni cilj, so naslednji:

- Zmanjšanje ogljikovega onesnaževanja iz elektrarn za 32 % do leta 2030 glede na leto 2005. V celotnem seštevku emisij ta sektor prispeva 7,3 % zmanjšanja emisij toplogrednih plinov.
- Ukrepi za zmanjšanje HFC in metana bodo usmerjeni v zmanjševanje teh plinov na poljih, v premogovnikih ter naftni in plinski industriji. Ta sektor v celotnem seštevku prispeva od 3,5 % do 7 % zmanjšanja emisij toplogrednih plinov.
- Strožji standardi za srednja in težka tovorna vozila bi lahko prispevali 1 % ciljne številke v začetni fazi, kasnejši učinki bi bili večji.

Skupaj bi ti ukrepi pripomogli k dodatnemu znižanju emisij za okrog 16 % do 20 % (UNFCCC 2015, US INDC).

Da zapolnijo manjkajoče odstotke, predlagajo še naslednje ukrepe:

- Energetska učinkovitost.
- Sprememba energentov v industrijskem sektorju.
- Spremembe v kmetijstvu, gozdarstvu.

5.2 Gradbeni sektor

INDC, ki so jih predstavile države, predstavljajo energetska učinkovitost kot pomembno sredstvo za doseganje zmanjševanja emisij toplogrednih plinov. Energetska učinkovitost v gradbeništvu pripomore predvsem k zmanjševanju emisij CO₂.

Gradbeni sektor prispeva več kot 30 % vseh emisij ogljikovega dioksida, kar ga uvršča med najbolj okoljsko tvegane industrije (IceCold 2016). Največ surovin v gradbeništvu, kot so pesek, gramoz, drobljenec, lapor in les se pridobiva iz naravnih virov. Njihovo izkoriščanje in prevoz povzroča različne vplive na okolje, kot so prah, hrup, onesnažen zrak in vode, onesnaženost prsti, sprememba krajine, zmanjšanje bioraznovernosti in zmanjševanje neobnovljivih surovinskih virov. Na drugi strani gradbeništvu kot dejavnost proizvede veliko količino gradbenih odpadkov, ki jih je potrebno ustrezno predelati in ponovno uporabiti ali odložiti. Da bi kar najbolj zmanjšali vpliv gradbeništvu na okolje, je potrebno zmanjšati uporabo primarnih virov in poskrbeti za pripravo in uporabo sekundarnih surovin (Kumlanc 2005).

Uporabo surovin in materialov v gradbeništvu ter posledično zmanjšanje ogljikovih emisij lahko zmanjša t. i. materialno učinkovita gradnja (WRAP 2016). Slednja se lahko doseže preko (WRAP 2016):

- ✓ zmanjšanja porabe materiala in odpadkov;
- ✓ povečanja ponovne uporabe in recikliranja;
- ✓ uporabe materialov z nizko vsebnostjo ogljika in vode ter natančno sledljivostjo izvora;
- ✓ optimiziranja trajnosti materialov;
- ✓ zmanjšanja porabe energije in vode pri gradnji;
- ✓ omogočanja uporabe energetske učinkovitosti in učinkovitosti porabe vode.

Gradbeni sektor se deli na gradnjo zgradb (gradnja rezidentskih, industrijskih, tržnih in drugih zgradb), inženirsko gradbeništvo (gradnja cest, kanalizacij, avtocest, mostov, tunelov ipd.) in specializirano gradbeništvo (mizarstvo, pleskarstvo, vodovodne instalacije, elektroinstalacije). Okolju najbolj prijazni ukrepi v gradbeništvu so ukrepi na področju energetske učinkovitosti zgradb.

5.2.1 Energetska učinkovitost zgradb

Gradnja novih zgradb in večje obnove starejših zgradb sta bila označena kot enako problematična za okolje. S to razliko, da obnova traja precej manj časa, in zaradi tega predstavljala skupno manjše vplive na okolje (IceCold 2016).

Zgradbe v Veliki Britaniji doprinesejo skoraj polovico emisij toplogrednih plinov. Podobno je tudi v drugih razvitih državah – v EU zgradbe povzročijo za 36 % celotnih CO₂ emisij (Annunziata 2013). Stoletja smo gradili neučinkovite zgradbe, brez izolativnih materialov ter uporabljali zastarele ogrevalne naprave, ki so izgubljale do 70 % energije. (Burn – Callander 2015). Največjo energetsko potrošnjo zgradb povzročajo ogrevanje prostora, ogrevanje vode in osvetlitev. K potrošnji doprinesejo tudi faktorji, kot so tip zgradbe, podnebno področje, demografska slika, ekonomski razvoj področja, življenjski slog, viri energije, tehnologija (glej Tabelo 8.1 v prilogi) (Annunziata 2013).

Svetovni trgovinski Svet za trajnostni razvoj (WBCSD¹⁴) je leta 2008 identificiral pet ključnih kategorij, ki vplivajo na energetsko učinkovitost zgradbe:

1. oblika (postavitev oz. orientacija zgradbe, oblika zgradbe, ovoj zgradbe),
2. materiali,
3. oprema,
4. energijska generacija,
5. storitve.

Vsebinska opredelitev kategorij je podrobneje predstavljena v Tabeli 8.2 v prilogi (Annunziata 2013).

¹⁴ WBCSD – World Business Council for Sustainable Development

Rezultati emisij CO₂, ki jih proizvedejo zgradbe, so spodbudili politične težnje EU po uporabi energije iz obnovljivih virov v sektorju gradnje zgradb. S tem smo/bomo omejili odvisnost EU od uvoza energije, fosilnih goriv in emisij toplogrednih plinov. Zato je evropska zakonodaja vzpostavila vrsto ambicioznih ciljev z namenom dosegati visoko energetske učinkovitosti zgradb. Ključna direktiva je Direktiva za energetske učinkovitosti stavb (EPBD¹⁵). Direktiva zahteva, da naj bodo vse nove stavbe do leta 2020 ničenergijske (Annunziata 2013).

Mednarodni naporji po zmanjševanju emisij CO₂ in naraščajoči trend uporabe zelene energije sta pripomogla, da so se gradbena podjetja prilagodila in naredila sektor gradbeništva okolju prijaznejši. Tehnologija, ki omogoča okolju prijazno gradnjo, obstaja (IceCold 2016).

V procesu gradnje so investitorji soočeni z mnogimi nalogami, ko se odločijo izvesti okolju prijazno gradnjo. Arhitekti in inženirji so poleg naloge, biti okolju prijazna zgradba, soočeni še z dejstvom omejenega proračuna za gradnjo.

Energetsko učinkovite novogradnje so sicer dražje od konvencionalne gradnje, vendar v današnjem času zelo dostopne. Kadar pričnemo gradnjo od začetka, je lažje določiti okolju prijazne materiale, ki vsebujejo manj ogljika. V začetni gradnji lažje načrtujemo ogrevanje in hlajenje z obnovljivimi viri, saj potrebno instalacijo izvedemo hkrati z gradnjo. Vendar v zadnjem času novogradnje v razvitih državah štejejo le 1 % zgradb. Zato gradbeni sektor večji fokus usmerja v obnovo starejših zgradb (IceCold 2016).

Posebna gradbena dela pa zahteva obnova starejših stavb. Gradbeni sektor je zelo pozoren na tovrstne investicije, saj v investicije k obnovi starejših zgradb vodi več razlogov:

- mlade družine ostajajo v hišah svojih staršev; razlogi:
 - slabša ekonomska stabilnost mladih družin in
 - velike družinske hiše, grajene pretežno v 70. in 80. letih 20. stoletja;

¹⁵ EPBD – Energy Performance of Buildings Directive

- okoljske usmeritve držav; države spodbujajo energetske obnove starejših zgradb zaradi ciljev po zmanjšanju emisij CO₂ in zaradi spodbujanja investicijskih aktivnosti v gradbeništvu (ta sektor je v zadnji finančni krizi doživel največji udarec);
- zmanjševanje energetskih stroškov stavb.

V segmentu starejših zgradb je moč najti veliko število zgradb, ki so podvržene kulturni zaščiti. Kadar ima stavba oznako zgodovinskega pomena, morajo biti upoštevane posebne smernice, ki ohranjajo zgodovinski videz stavbe.

5.3 Zahteve iz naslova varovanja kulturne dediščine

Zgodovinska stavba v svojem okolju je pojmovana kot sestavljanka umetnosti in zgodovinski dokaz. Razpon pri uvajanju sprememb, brez vplivanja na pomembnost zgodovinske stavbe, je zelo različen. Nekatere so občutljive že na majhne predelave (še posebej zunanje), druge pa so lahko deležne pomembnejših predelav in restavriranja ne predstavlja večjih ovir. Razpon možnosti uvajanja sprememb bo vplival na velikost sprememb za izboljšanje energetske učinkovitosti (English Heritage 2012).

Pomembnost zgodovinskih stavb zajema arhitekturne in estetske vrednote, vključuje pa tudi manj občutljive elemente, kot so povezave z zgodovinskimi dogodki ali ljudmi iz preteklosti. Štiri primarne kategorije dediščinske vrednosti so (English Heritage 2012):

1. Dokazna vrednost – izhaja iz potencialne možnosti, da pridobimo dokaze o preteklih človeških aktivnostih, npr. arheološka najdišča.
2. Zgodovinska vrednost – stavba nam prikazuje načine življenja in nam omogoča interpretacije zgodovinskega okolja; lahko pa nas poveže s pomembnimi ljudmi ali dogodki iz zgodovine.
3. Estetska vrednost – prikaže nam čutno in intelektualno vrednost prebivalcev iz zgodovine, npr. okrasi na stavbah, namerno zgrajene stavbe, skupine stavb ali okolij.
4. Vrednota skupnosti – prikazuje pomen stavbe za ljudi, ki so jo zgradili; lahko ima simbolično, družbeno ali versko vrednost.

5.3.1 Zgodovinsko in kulturno bogata Evropa

Na zakonodajo članic Evropske unije, ki ureja področje energetskega ciljeva stavb, vpliva EPBD. EPBD v svojih zapisih upošteva tudi značilnosti zgodovinskih stavb in jih izloča iz nekaterih obveznosti (Troii in Bastian 2014).

Energetska rekonstrukcija zgodovinskih stavb je izziv, saj je treba ohranjati integriteto zgodovinske vrednosti ter njihov karakteristični izgled. Izvedba zunanje izolacije na zgodovinski fasadi z obilnimi ornamentami je nemogoča. Včasih je nemogoča tudi izvedba notranje izolacije, zaradi poslikav sten ali notranjih okrasnih ornamentov. Vendar so v večini zgodovinskih stavb deli, ki imajo majhno ali ničelno zgodovinsko vrednost, in v teh primerih je popolna energetska obnova mogoča. Kot primer lahko navedemo mestne hiše z ornamentiranimi fasadami, ki gledajo na ulico, in neornamentiranimi dvoriščnimi fasadami. Dvoriščna fasada je lahko v tem primeru obnovljena s popolno pasivno izolacijo, vgrajena so lahko tudi pasivna okna. Okna na cestni strani pa so lahko učinkovitejša z dodatno vgraditvijo notranjih pasivnih oken, medtem ko zunanja pustimo nespremenjena (Troii in Bastian 2014). Za gradbene elemente s kulturno in zgodovinsko vrednostjo je uvedba energetske učinkovitosti dovoljena do stopnje, ki je skladna z zahtevami ohranjanja kulturne dediščine. S tem dosegamo najvišjo stopnjo uvedbe energetske učinkovitosti zgodovinske stavbe in ohranjamo zgodovinsko vrednost stavbe (Troii in Bastian 2014).

Za posege v stavbo zgodovinske vrednosti je potrebno pridobiti kulturnovarstveno soglasje. Soglasje določa, katere posege lahko investitor izvede, na katerih mestih jih lahko izvede, v nekaterih primerih tudi, kako jih lahko izvede. Nacionalne zakonodaje so si na tem področju podobne, varuhi pa so lahko zelo rigidni, kar investitorjem povzroča precej dodatnih stroškov in dodatnega časa za izvedbo.

Evropa je imenovana tudi stara celina, kar nam pove, da se lahko ponaša z velikim številom zgodovinskih stavb. Mesta in vasi v večini evropskih držav se ponašajo s stavbami izpred 100, 200, tudi 1000 let starimi. Način gradnje takrat je predvideval, debele stene, dekorativne stene, okna, vrata, uporabljeni so bili zračni materiali, ki so

omogočali izločanje vlage iz notranjih prostorov. Ker se evropske članice zavedajo svoje zgodovine in ker so zgodovinske stavbe izredne proizvajalke ogljikovega dioksida, so mnoge pripravile smernice za lastnike, kako doseči energetska učinkovitost zgodovinske stavbe in hkrati ohraniti zgodovinsko vrednost stavbe.

Dokument Energetska učinkovitost in zgodovinske stavbe, pripravljen s strani organizacije English Heritage iz leta 2012, nam daje podroben vpogled v načine izvajanja energetske učinkovitosti zgodovinskih stavb. Dokument uporablja osnove EPBD ter je po vsebini povzet v mnogih drugih dokumentih evropskih držav članic.

Preden vpeljemo kakršnekoli spremembe na zgodovinski stavbi, moramo preveriti elemente, ki določajo karakteristike stavbe. Ti elementi so:

1. zunanje značilnosti (ornamenti, okna, vrata),
2. tloris stavbe (je zelo pomembna karakteristika stavbe in naj ne bi bila predmet posegov),
3. notranji dekorativni elementi (štukature, izrezljani podboji in vrata, vitraži na oknih),
4. detajli, kot so stenske in stropne okrasitve ter modelirni elementi, so lahko najbolj prepoznaven znak stavbe.

Pri izvajanju posegov na zgodovinskih stavbah je potreben konzervativen pristop, s pomočjo katerega opredelimo, katere spremembe so pomembne in kako te spremembe uvesti brez večjih posegov na karakteristike stavbe. Konzervativni pristop k posegom na zgodovinskih stavbah je uvedlo Združenje za zaščito zgodovinskih stavb (SPAB¹⁶), ustanovljeno leta 1877.

¹⁶ SPAB – Society for the Protection of Ancient Buildings

Načini izvajanja posegov na zgodovinskih stavbah so naslednji:

✓ konzervativna popravila

Ta pristop k posegom na zgodovinskih stavbah zajema naslednje principe:

- spoštovanje do starosti in karakterja stavbe ter obravnavanje stavbe kot fizičnega dokaza zgodovinskega poteka,
- ohranitev čim večjega števila originalnih materialov,
- popravila morajo biti izvedena z materiali in tehnikami, ki so najbližje originalom,
- nova dela morajo biti skladna z obstoječimi, tako izvedbeno kot estetsko,
- dela, ki bodo izvedena, naj ne predvidevajo kasnejših popravil

✓ minimalne intervencije

Ta način se nanaša na vsa področja – od obnove posamezne opeke, do uvajanja velikih in ključnih posegov. Način predvideva, da če so vsa dela izvedena z minimalnimi posegi, potem bo maksimalni delež zgodovinske stavbe ohranjen.

✓ kompatibilnost

Vse spremembe in posegi morajo biti izvedeni z uporabo materialov in tehnik, ki so skladni z zgodovinskimi materiali. Novi materiali so večinoma trdnejši, manj prožni in manj premočljivi kot tradicionalni in če so uporabljeni v direktni povezanosti z zgodovinskimi materiali, lahko pospešijo razpadanje le-teh. Zato je priporočeno, da so novi materiali, ki so uporabljeni v neposredni navezavi na zgodovinske, nekoliko slabše kakovosti in bolj premočljivi

✓ reverzibilnost

Nujne spremembe, ki niso v skladju s pomembnostjo stavbe, morajo biti kadarkoli reverzibilne. To pomeni, da četudi nujni poseg zahteva odstranitev karakteristike, mora zgodovinski material kadarkoli v prihodnosti biti zmožen povrniti se na svoje originalno mesto.

✓ avtentičnost

Avtentičnost stavbe lahko ohranimo s skrbjo za zgodovino stavbe in njene materiale. Vsa nova dela morajo biti izvedena tako, kot da izhajajo iz starih časov, zgodovinski zapisi vseh zgodovinskih faz stavbe morajo biti dostopni, špekulativnemu restavriranju se izogibamo, nič pomembnega ne smemo odstraniti.

Med načrtovanjem izboljšanja energetske učinkovitosti na zgodovinskih stavbah je uporabno ugotoviti, kakšna je bila zasnova stavbe glede okoljskih in termalnih pogojev. Ugotovitev nam bo pomagala pri nadaljnjem razvoju in nadgradnji energetske učinkovitosti. Razumeti je potrebno celostno zasnovo stavbe s poudarkom na ogrevanju, prezračevanju, izolaciji in energetske učinkovitosti. Ugotoviti je potrebno, kako učinkovitost stavbe variira glede na posamezne dele stavbe. V zakup pa je potrebno vzeti, da predvidenih materialov za doseganje energetske učinkovitosti ne bo možno uporabiti. Pri starejših stavbah je potrebno upoštevati, da stavba mora dihati (zaradi odvajanje vlage), stavbe so namreč zaradi odvajanja vlage, ki nastaja zaradi zunanjih in notranjih vplivov, bile zgrajene iz zračnih materialov.

Ko imamo ugotovljene vse karakteristike stavbe, ko nam je jasna njena zgodovinska vrednost in ko dobimo vpogled v energetske učinkovitost stavbe, se lahko lotimo obnove in nadgradnje zgodovinske stavbe. Po doseganju energetske učinkovitosti stavbe je potrebno zagotoviti dobro izolativnost sten in strehe, zagotoviti ustrezno zračenje, zagotoviti izolativno stavbno pohištvo (okna, vrata) in uvesti okolju prijazno ogrevanje. Vse te elemente je možno doseči z različnimi materiali in tehnikami, med katerimi moramo izbrati najbolj skladne s karakteristikami stavbe.

Evropa se lahko ponaša z bogato večtisočletno kulturno dediščino. Mnoge stavbe, ki so uporabne še danes, bodisi za rezidentske ali nerezidentske namene, datirajo celo pred leto 1000 n. š. Kulturne dediščine pa ne predstavljajo le posamezne zgradbe, ampak celotna naselja ali področja. Čeprav je bilo evropsko ozemlje velikokrat podvrženo vojnemu uničevanju stavb, se je ohranilo in je še vedno v uporabi tisoče stavb. Zaradi velikega povečevanja števila prebivalstva in pomanjkanja prostora za ustvarjanje novih

stavb, so postale zgodovinske stavbe pomemben del rezidentskega in nerizidentskega naseljevanja. Obnova teh stavb je tako postala donosen posel gradbeništva. Zaradi okoljskih in ekonomskih vplivov pa je v ospredje postavljena energetska obnova stavb. V vseh članicah Evropske unije energetska obnova stavb predstavlja pomemben del prihodkov gradbenega sektorja in spremljevalnih dejavnosti. V porastu je tudi razvoj na področju okolju prijaznih materialov in izdelkov. Energetska učinkovitost stavb torej pozitivno vpliva na ekonomski razvoj držav. Zaradi številčnosti tovrstnih zgradb v Evropi (preko 35 % zgradb v Evropi je starih več kot 50 let), pričakujemo takšen trend še nekaj desetletij.

5.3.2 Varovanje kulturne dediščine v ZDA

Sekretariat ZDA standardov notranje opreme za rehabilitacijo zagotavlja smernice, s pomočjo katerih lahko lastniki zgodovinskih stavb izvedejo ustrezno energetska sanacijo stavbe in pri tem ohranijo arhitekturno integriteto zgodovinske stavbe. Da lahko dosežemo uspešno rekonstrukcijo, moramo ustvariti ravnovesje med cilji energetske učinkovitosti in najmanjšimi posegi v zgodovinsko vrednost stavbe. Navodila Sekretariata so podobna navodilom EU pri ohranjanju zgodovinske vrednosti stavb. Načrtovanje zajema celostno obravnavo zgradbe – od ovoja zgradbe, njenih sistemov in komponent, njeno lego in okolje ter skrbno preučitev učinkov, ki nastanejo ob izvedbi. Smernice prav tako opozarjajo na izbiro pravih sodobnih materialov, ki ne bodo pospeševali razpadanja zgodovinskih materialov.

Prav tako je pred izvedbo katerihkoli posegov potrebno preučiti karakteristike stavbe – oblika, materiali, velikost, tip gradnje, lega, okolje in podnebje. Vse te karakteristike nam dajejo vpogled v način obnašanja stavbe. Zgodovinske stavbe so pogosto zgrajene z materiali in načini, ki maksimalno zajemajo naravne vire toplote, svetlobe in zračenja, in so s tem kljubovale podnebnim pogojem. V nadaljevanju predstavljamo značilnosti nekaterih elementov stavbe.

Okna

Postavitev oken v zgodovinskih stavbah je bila prilagojena podnebnim razmeram okolja. Okna služijo kot naravno prezračevanje hiš in zagotavljajo vdor dnevne svetlobe. Okna služijo kot učinkovit energetski varčevalni element, saj lahko z njimi reguliramo izgube toplote. V hladnih podnebjih so okna na stavbah bila minimalna, toliko da so zagotavljala zadostno prezračevanje in vdor dnevne svetlobe. V zgodovinskih stavbah, kjer je stopnja stekla glede na steno manjša od 20 %, je izguba toplote minimalna (takšne stavbe so energetsko učinkovitejše, kot mnoge sodobne zgradbe). V vročih podnebjih pa so velika in številna okna zagotavljala zadostno in potrebno prezračevanje. Vdor toplote v stavbe pa so omejevali z nadstreški, platnenimi strehami, markizami in senčili (polkna, beneške žaluzije, zavese). Zgodovinska okna torej lahko igrajo pomembno vlogo pri doseganju energetske učinkovitosti in zatoj bi naj bile ohranjene.

Stene

Večina zgodovinskih stavb ima debele stene, ki so bile sinonim za hladne prostore poleti in tople prostore pozimi. Ta način gradnje se je ohranil vse do začetka 20. stoletja. Debele stene imajo to prednost, da vsrkajo zunanje toplotno sevanje, ga shranijo na zunanji strani in počasi prenašajo na notranjo stran stene. S tem odpravimo potrebo po hlajenju prostorov v toplih delih leta. V hladnih obdobjih pa debele stene omogočajo počasnejše izgube notranje toplote stavbe.

Streha

Oblika in konstrukcija strehe je močno povezana z okoljskimi in podnebnimi značilnostmi. Strehe z velikimi napušči pripomorejo k zmanjšanemu vdoru toplote v stavbo in so pogoste v toplih krajih. V hladnih krajih pa so strehe strme in skoraj brez napušča, kar omogoča hiter zdrs snega s strehe in večji vdor svetlobe in sončne toplote skozi okna. Zgodovinske zgradbe so imele tudi značilno barvo in materiale; v toplih krajih so imeli kovinske strehe nežnih barv, ki je odbijala svetlobo in toploto. V hladnih krajih pa so prevladovale temne barve, ki vsrkavajo toploto, in lesene strehe, ki so dober izolator in prevodnik toplote.

Tlorisi stavb

Tlorisi zgodovinskih stavb so prav tako bili prilagojeni podnebjju. V hladnih podnebjih so bile sobe razvrščene okrog kamina, ki je bil središče stavbe. Sobe so imele nizke stropne, majhna okna in notranje polkne. V toplih podnebjih pa so sobe imele visoke stropne, velika okna in velike terase, kar je pripomoglo k prepotrebni ventilaciji stavbe.

Krajina

Orientacija v okolju je prav tako pomemben faktor, v hladnih podnebjih so stavbe bile orientirane stran od severnih vetrov, medtem ko so na jugu stavbe izkoriščale vetrne sapice. Zimzelena drevesa so bila na severu zasajena na severni strani stavbe in so ščitila stavbo pred severnim vetrom. V toplejših krajih pa so zasajali listavce, ki so zagotavljali prijetno senco poleti in maksimalno sonce pozimi.

Zmanjšanje energetske porabe lahko v zgodovinskih stavbah dosežemo v dveh korakih – najprej vpeljemo operativne spremembe in nadgradimo instalacijske sisteme, s tem zagotovimo učinkovito funkcijo zgradbe. Nato vpeljemo popravljiva dela in učinke za izboljšanje energetske učinkovitosti. Priporočila za izboljšanje energetske učinkovitosti zgodovinskih stavb se nanašajo na minimalne posege (kot so zmanjšanje zračnih vdorov in izgub, izolacija podstrešij, kleti, odstranitev drsnih vrat in uvedba ojačanih vrat, vpeljati senčila) in na večje posege (vzpostaviti notranje predsobe, zamenjati okna, dodati izolacijo na lesene stene in debele stene, obnova strehe). Prvi sklop posegov ima na zgodovinske materiale manjši negativni vpliv. Drugi sklop pa lahko povzroči škodo na zgodovinski stavbi, povzroča tehnične težave pri izvedbi. Stroški obnove pa lahko celo presežejo energetske prihranke.

S skrbnim načrtovanjem lahko energetska učinkovitost zgodovinskih stavb dosežemo brez negativnih posledic na zgodovinsko vrednost stavbe. Po končanih posegih je pomemben korak izmeriti energetska učinkovitost stavbe, saj s tem potrdimo, ali so posegi imeli pričakovan učinek. Nadaljnje spremljanje zgodovinskih stavb pa lahko prepreči morebitno nepopravljivo škodo na zgodovinskih materialih. Skupaj z rednimi vzdrževalnimi deli se lahko zagotovi nadaljnji dolgoročni obstoj stavbe.

ZDA se ne sooča s tako velikim številom zgodovinskih stavb kot Evropa. Njihove najstarejše zgradbe datirajo v leto 1500. In tudi zaradi prostranosti Združenih držav in mnogih selitev ljudi si gradbeni sektor s področja izvajanja energetske učinkovitosti zgodovinskih stavb ne obeta veliko prihodkov. Energetska učinkovitost zgradb se izvaja, vendar bolj iz ekološke osveščenosti kot iz potrebe. Čeprav se veliko investira v gradnje zgradb, so investicije bolj usmerjene v rušenje obstoječih in gradnjo novih. Energetska učinkovitost novih zgradb je skoraj zahtevana, zato se gradbeni sektor vseeno sooča s povečanimi naročili v energetske učinkovite zgradbe. In ta vpliv ni zanemarljiv na okolje.

6 ZAKLJUČEK

Danes smo soočeni z mnogimi informacijami o pomembnosti varovanja okolja. V času sodobnih telekomunikacij si lahko vsak posameznik podrobno prikaže stanje okolja, v katerem biva. Sto let nazaj, v času razcveta industrije, pa so vplivi ekonomskega razvoja na okolje bili zaznani le peščici strokovnjakov. Opozarjanje na te vplive je zahtevalo drugačen pristop, nastala so gibanja o ozaveščanju varovanja okolja. Gibanja so bila v takratnem razvitem svetu uspešna, so pomembno pripomogla k ukrepom vladajočih elit za ohranitev kmetijskih panog. Skozi desetletja pa je industrializacija začela kazati ne samo negativne vplive na okolje, temveč tudi na razvoj urbanih okolij. Mestna središča so postala umazana in leglo raznih bolezni. Ekološka gibanja so dosegla, da so lokalne oblasti začele urejati potrebno infrastrukturo za izboljšanje bivanjskih razmer urbanega prebivalstva. Kasneje so začeli urejati parke, javne površine, javne institucije ... Vpliv ekoloških gibanj je postajal močnejši in s tem je pritegnil pozornost vladajočih elit. Slednji so spoznali, da bo v ekonomski kapitalistični razvoj treba vključiti okolje. Nastali so okoljski diskurzi, v okviru katerih so želeli skrb za okolje poenotiti z ekonomskim razvojem. John Dryzek je v svoji knjigi *Politika Zemlje: Okoljski diskurzi*, predstavil osem ključnih okoljskih diskurzov. Prvi so nastali v 70. letih in so se skozi nadaljnja desetletja razvijali in postajali vedno bolj radikalni. Prvotni so bolj ali manj okolje vključevali, ostali pa so podrejeni ekonomskemu razvoju. Diskurzi zadnjega desetletja pa so bolj naklonjeni varovanju okolja in skušajo doseči, da ekonomski razvoj postane podrejen okolju.

In zato se imenujejo radikalni diskurzi. V drugačnem razvoju, v razvoju, ki ne stremi k potrošništvu, pohlepu, bogastvu in moči, bi oznako radikalno imeli diskurzi, ki ne upoštevajo okolja. Kljub vsemu pa moramo priznati, da je zadnji sestavek vseeno produkt današnjega časa. Časa, v katerem vidimo, kaj je sto let industrijskega razvoja okolju povzročilo. V začetku industrijskega razvoja so se gibanja za ohranitev okolja pojavila in tudi dosegla pomembne odločitve. Ampak zahteve niso bile stroge, saj nihče ni mogel predvideti tako velikih posledic v samo sto letih. Prve razprave o okolju v sedemdesetih letih pa so bile s strani voditeljev sprejete predvsem zaradi odmika pozornosti javnosti od vojaških aktivnosti. Ta sprejetost okoljskih gibanj pa je

povzročila, da so bili dogovori o varovanju okolja skromni. Dogovorov je bilo vedno več, tudi na mednarodni ravni. Ampak gospodarske krize so vedno znova povzročile, da je okolje izgubilo politično prioriteto.

Stoletje in pol po začetku industrializacije je nastal nov mednarodni podnebni sporazum – Pariški podnebni sporazum 2015. Vse države članice UN so ga podprle. Ratifikacijske sporazume pa je do danes, v šestih mesecih od sprejetja, oddalo le 61 držav. Čeprav je Pariški podnebni sporazum nastal v današnjem času, ne moremo reči, da je radikalen. Vsaj ne v smislu varovanja okolja. Je pa velik uspeh glede na število držav, ki so ga podpisale.

Klimatologi opozarjajo, da ohranitev globalnega segrevanja pod 2°C v primerjavi s predindustrijsko dobo za našo Zemljo ni dovolj. Okolje v prvem planu bi pomenilo, da bi se uporaba fosilnih goriv morala drastično zmanjšati, onesnaževanje z nerazgradljivimi odpadki bi se moralo drastično zmanjšati, onesnaževanje pitne vode bi se moralo preprečiti. Vendar vsebina tudi tega sporazuma ne postavlja okolja na prvo mesto.

Veliko vsebine je namenjene zagotovitvi in razporeditvi finančnih sredstev. Zapisano je, da morajo razvite države zagotoviti sredstva za nerazvite države, pri njihovem soočanju s podnebnimi spremembami. Spodbujajo neposredne tuje investicije razvitih držav v nerazvitih državah. Instrument neposrednih tujih investicij ima pozitiven prizvok. Pretekle tovrstne investicije pa kažejo precej zaskrbljujočo sliko. Neposredne tuje investicije v afriško kmetijstvo nimajo zelenih učinkov za lačno lokalno prebivalstvo, največjo bojazen pa predstavljajo negotovosti, ki izhajajo iz sklenjenih pogodb. Pogodbe namreč ne določajo, da morajo tuji investitorji na območju delovati v korist lokalnega okolja. In zato obstajajo velike verjetnosti, da če investitorji ne dosežajo predvidenega donosa, območje zapustijo, lokalno prebivalstvo pa bi ostalo brez obdelovalnih površin ali pa so le-te preveč iztrošene za nadaljevanje poljedelske dejavnosti. Tuje investicije so za nerazvite države težko pričakovani kapital in zato države sklepajo pogodbe, ki ne zagotavljajo blagostanja za lokalne prebivalce.

Podobne težave lahko pričakujemo tudi pri vlaganjih razvitih držav in njenih gospodarskih predstavnikov na področju varovanja okolja. Mnoge države v razvoju so napovedale porast pridobivanja električne energije s pomočjo solarnih panelov. Za investicijo v ta obnovljiv vir so potrebna finančna vlaganja, investicija pa je za tuje vlagatelje zanimiva – električno energijo potrebuje vsak. In ker je električna energija osnovna dobrina, morajo države pogodbe previdno sklepati. Pomanjkljive pogodbe lahko vodijo do tega, da država postane talka tujega vlagatelja, električna energija pa draga ali celo nedostopna dobrina. Investicije na področju varovanja okolja se bodo dogajale tudi na področju pitne vode, ravnanja z odpadki, protipoplavni nasipi, hidroenergije, okolju prijazne ogrevalne tehnike (toplotne črpalke, kogeneracija), namakalni sistemi, ohranjanje gozdov ... Mednarodni podnebni sporazum posledic takšnih pogodb ne predvideva, niti jih ne prepoveduje. Seveda obstajajo mednarodni zakoni, ki takšne posledice prepovedujejo, vendar bi mednarodne institucije (kot so ZN) morale v svojih mednarodnih sporazumih dodatno preprečevati negativne posledice na zagotavljanje dostopa ljudi do osnovnih dobrin.

Prva teza magistrskega dela govori o potencialu lastništva tujega kapitala nad državnimi infrastrukturami nerazvitih držav. Tezo smo razvijali preko primerov neposrednih tujih investicij kapitala iz razvitih držav v kmetijstvo na afriškem kontinentu in v telekomunikacije na azijski celini. Rezultati primerov ne dokazujejo vzpostavitve lastništev nad državnimi infrastrukturami, opozarjajo pa na resnost posledic, če tuji kapital v državo prejemnico priteka slabo nadzorovan.

Smo pa s pomočjo primerov dokazali velik vpliv tujega kapitala v državah v razvoju. Afriške države so od investicij tujega kapitala v kmetijstvo pričakovale izbris lakote svojega prebivalstva. Pričakovali so učinkovitejše kmetijstvo in višjo pridelavo hrane. Tuji investitorji so na afriški zemlji uspeli pridelati dovolj pridelkov, vendar so pridelki bili namenjeni za izvoz – v domače države investitorja. Afriško prebivalstvo je tako ostalo brez obdelovalne zemlje in brez pridelkov. Oziroma so hrano morali uvažati. Lakota v afriških državah se ni izkoreninila. Države v razvoju so slabo preučile vplive tujega kapitala na lokalno prebivalstvo in še bolj ogrozile svoje državljanke.

Neposredne tuje investicije v telekomunikacije so bile boljši primer investiranja tujega kapitala v razvoj nerazvitih držav. V primeru investicij v telekomunikacije so države v razvoju izpogajale boljše investicijske pogodbe. Nerazvite države so dolgo čase zavračale možnosti investiranja tujcev v telekomunikacije, saj so se bale izgube svoje suverenosti in državne varnosti. Vendar jih je razvoj razvitih držav na področju telekomunikacij prisilil v dotok tujega kapitala. Večina investicij v telekomunikacije je bila izvedena s pomočjo tujega kapitala, ki je bil v solastništvu z domačim. Države so tako ohranile nekaj nadzora nad uporabo telekomunikacij. Prebivalstvu pa so zagotovile moderen razvoj in dostop do globalizacije.

Tuji kapital v primeru investicij za soočanje s podnebnimi spremembami je pomemben dejavnik za države v razvoju. Ne samo s finančnega vidika, vendar tudi iz razvojnega in tehnološkega vidika. Tuji investitorji imajo znanje, tehnološko opremo, izkušnje in finančna sredstva. Zagotovo bodo investicije s pomočjo tujega kapitala hitreje in kakovostneje izvedene. Naloga držav v razvoju pa je, da tuji kapital privabi v državo in hkrati zagotovi izboljšanje pogojev za lokalno prebivalstvo. Investicije za zmanjševanje segrevanja Zemlje so dolgoročne investicije in bodo izvedene na področjih, ki so osnovna človekova dobrina, zato vsako ogrožanje dostopa lokalnega prebivalstva do njih ni sprejemljivo!

Druga teza magistrskega dela nas odpelje v svet gradbeništva in zgodovine. Mnoge države so kot pomemben dejavnik pri zmanjševanju segrevanja Zemlje navedle gradbeništvo, natančneje gradbeništvo zgradb. Zgradbe namreč za zagotavljanje svoje funkcije, to je bivanje, potrošijo veliko energije – za ogrevanje, za hlajenje, za osvetlitev. In s tem so zgradbe velik proizvajalec izpustov CO₂. To dejstvo je veliko bolj izrazito pri starejših zgradbah kot novejših. Zato je pomemben del gradbeništva postal energetska obnova zgradb. Teza v svoji vsebini predvideva, da ima gradbeni sektor pri izvajanju energetske učinkovitosti zgradb v EU več priložnosti in izzivov kot v ZDA.

Največji prihranki pri energetske učinkovitosti zgradb so dosegljivi pri obnovi starejših zgradb. Novejše zgradbe so zgrajene iz okolju prijaznih materialov, uporabljajo okolju

prijazno tehnologijo, konstrukcija zgradb in razporeditev prostorov je bolj funkcionalna. Starejše zgradbe pa vsega tega nimajo, zato je potrebna energetska sanacija, ki bo starejše zgradbe naredila okolju prijazne. Čeprav imata ZDA in EU veliko zgradb starejšega letnika, imajo države EU večtisočletno zgodovino in tudi tisoč let in več stare zgradbe. Tudi številčno je v EU več tovrstnih zgradb. Zato je ta segment boja proti segrevanju ozračja v EU veliko bolj efektiven kakor v ZDA.

Tudi osveščenost ljudi je v EU na tem področju večja. Dober primer je prikaz navodil, kako sanirati starejše zgradbe in jih narediti energetske varčne. Na območju EU lahko najdemo na to temo ogromno število dokumentov – od zakonodaje nacionalnih institucij, do predlogov in navodil izvajalcev. Prebivalec EU se lahko o tej temi res korenito izobrazi in izvede res učinkovito investicijo. Drugačen vtis pa dajejo institucije v ZDA. Njihova navodila so relativno skromna. Američani imajo veliko več težav pri pridobivanju informacij, kako izvesti učinkovito energetske sanacije starejših zgradb. Izvajalci energetskih sanacij v ZDA pri opisu svojih del tej temi ne dajejo velika poudarka.

Razlog za tako različen odnos do iste teme je tudi v priložnostih izvajalcih po opravljanju tovrstnega dela. Evropa ima veliko stavb starejšega letnika, poleg tega pa so te zgradbe v večini spomeniško zaščitene. Slednje pa pri energetski obnovi zgradbe doprineše na zahtevnosti in stroških. Izvajalci tovrstnih gradbenih del se zato potrudijo in strankam podajo kar najboljše informacije.

Raziskana gradiva dokazujejo večjo pripravljenost nacionalnih zakonodaj v EU po spodbujanju investicij v energetske sanacije starejših zgradb ter izvajalcev del po natančnem informiranju investitorjev. Investitorji v energetske sanacije starejših stavb so v EU deležni podrobnih informacij in finančnih spodbud. Medtem ko investitorji v ZDA energetske sanacije na starejših zgradbah večinoma izvajajo zaradi lastne ekološke osveščenosti.

Na zasledovalno vprašanje magistrskega dela "Ali je Pariški podnebni sporazum politični ali vendarle podnebni sporazum?" lahko odgovorimo na naslednji način.

Najprej – v kateri okoljski diskurz bi lahko uvrstili vsebino sporazuma? Sporazum določa dejansko številko, ki bo pripomogla k zmanjšanju segrevanja planeta. Kar bo seveda vplivalo na zmanjševanje izpustov CO₂ v ozračje. Največ izpustov povzroča uporaba fosilnih goriv. Ekonomski razvoj zadnjega stoletja pa je slonel ravno na tej industriji. Ukinjanje termoelektrarn, proizvodnja okolju prijaznih transportnih sredstev, energetska učinkovitost zgradb bo povzročila velik upad prihodkov naftnih in premogovniških družb – vplivno močnih družb. In te družbe so veliko lobirale za drugačno vsebino sporazuma. Pojavljajo se zapisi, da jim je veliko lobiranja tudi uspelo. Pariški sporazum je predvideval veliko konkretnjših zapisov, ki bi še bolj pripomogli k varovanju okolja, ampak so lobisti dosegli nasprotno. Kljub temu pa lahko rečemo, da ima okolje prednost pred vplivnimi ekonomskimi strukturami. Globalnost sporazuma in konkreten cilj za države podpisnice sporazum uvršča med diskurz zelenih politik – radikalna in domišljajska dimenzija diskurzov. Sporazum predstavlja opomin prebivalstvu, da je naše okolje močno ogroženo in je potrebno konkretno sodelovanje na globalni ravni, da nadaljnje negativne učinke segrevanja ublažimo in zagotovimo življenjske pogoje bivanja na Zemlji za prihodnje rodove.

V sporazumu je tudi člen, ki določa pomoč razvitih držav nerazvitim. Med sprejemanjem Pariškega podnebnega sporazuma v Parizu decembra 2015 se je priglasilo veliko multinacionalnih ekonomskih družb in finančnih institucij, da so pripravljene vložiti več milijard dolarjev v infrastrukturo držav v razvoju za uspešno soočanje s podnebnimi spremembami. Torej je sporazum ekonomskemu sektorju zagotovil tudi svoj delež. Ekonomski trg je v okoljskih spremembah zaznal tržne priložnosti in si z lobiranjem zagotovil svoje mesto v sporazumu. Zato lahko sporazum uvrščamo tudi med diskurz ekonomskega racionalizma – vsakdanji in reformističen pristop.

Ugotovimo, da je odgovor na naše zasledovalno vprašanje pozitiven za obe dimenziji – je tako podnebni kakor tudi politični sporazum. Podvprašanje, ki se pojavi, pa nas vodi k nadaljnji razpravi – katera dimenzija je podrejena in katera nadrejena. Osebna ugotovitev avtorice je, da novi mednarodni podnebni sporazum omogoča podnebje podrejeno politiki. Čeprav primerno določen in zgodovinsko pomemben podnebni cilj prispeva k zmanjšanju nadaljnjega segrevanja Zemlje, ta cilj veliko bolj prispeva h

kapitalističnemu razvoju vplivnih ekonomskih trgov s pomočjo politike. Investicije v okolju prijazno infrastrukturo bodo omogočile kapitalsko krepitev multinacionalk in finančnih družb. Morda vsak segment Pariškega podnebnega sporazuma sporazum uvršča v dva različna diskurza – ekonomski racionalizem in zelene politike. Če pa oba segmenta povežemo v eno vsebino in zaznamo njegove posledice, pa bi sporazum lahko uvrstili med diskurz ekološke modernizacije – vzpostavitev okolju prijaznih skupnosti je dobro za ekonomijo. Sporazum omogoča ekonomskemu deležniku razvoj na podlagi okolju prijaznih investicij. Znova se je izkazalo, da ima politična vsebina prednost pred drugo – tudi podnebno.

7 LITERATURA

1. Arhar, France. 1984. *Mednarodna integracija kapitala in dela*. Ljubljana: ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik.
2. Annunziata, Eleonora. 2013. *Energy Efficiency Governance in Buildings*. Doktorska dezertacija. Pisa, Italija: Scuola superiore Sant' Anna. Dostopno prek: http://www.phdmanagement.sssup.it/documenti/awarded/Annunziata_Thesis.pdf (19.januar 2016).
3. Burn- Callander, Rebecca. 2015. Energy debate: building efficiency brick by brick. *The Telegraph*, 13. April 2015.
4. Castells, Manuel. 2000. *Vzpon omrežne družbe*. Zagreb: Golden marketing.
5. Center for clean air policy. 2014. *Intended Nationally Determined Contributions*. Dostopno prek: <http://ccap.org/assets/Intended-Nationally-Determined-Contributions-Fact-Sheet.pdf> (6. maj 2016).
6. Center for Climate and Energy Solutions. 2015. *Achieving The United States' Intendet Nationally Determined Contribution*. Arlington: C2ES. Dostopno prek: www.c2es.org/docUploads/us-indc-fact-sheet-8-2015.pdf (19. januar 2016).
7. Clark, Pilita. 2015. *COP21 Paris talks: Carney weighs in on fossil fuel pollution*. Financial Times, 4.12.2015. Dostopno prek: <https://next.ft.com/content/012e37c4-9a99-11e5-be4f-0abd1978acaa> (9. februar 2016).
8. Credit Agricole CIB. 2015. *Credit Agricole CIB announces it has reached the four goals set in 2014 and has made new commitments in the fight against climate change. Press release*. Dostopno prek: <http://mediacommun.ca-cib.com/sitegenic/medias/DOC/94509/2015-12-08-credit-agricole-cib-annonce-l-atteinte-des-quatres-objectifs-climat-fixes-en-2014-en.pdf> (3. maj 2016).
9. Davenport, Coral, Edward Wong, James Kanter, Geeta Anand in Oleg Matsnev. 2016. The Key Players in Climate Change. *The New York Times*, 21.4.2016. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/interactive/2016/04/21/science/paris-agreement-carbon-dioxide-global-warming.html?_r=1 (3. maj 2016).
10. Doherty, Brian. 2002. *Ideas and Actions in the Green Movement*, London & New York: Routledge. Dostopno prek: http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9781134688142_sample_825694.pdf (20. januar 2016).

11. Dryzek, John. 2005. *The Politics of the Earth: Enviromental Discourses*. New York: Oxford University Press Inc.
12. EEA. 2015. *Evropsko okolje: stanje in napovedi 2015*. Luxemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
13. English Heritage. 2011. *Energy Efficiency and Historic Buildings*. London: English Heritage.
14. Environmental Policy of the United States. 2015. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Environmental_policy_of_the_United_States (26. februar 2016).
15. Evans, Simon. 2015a. *A detailed Q&A on Obama's Clean Power Plan*. Dostopno prek: <http://www.carbonbrief.org/a-detailed-qa-on-obamas-clean-power-plan><http://www.eib.org/projects/priorities/climate-action/road-to-paris/index.htm> (26. februar 2016).
16. --- 2015b. *How ambitious is the EU's offer to the Paris climate change talks?* Dostopno prek: <http://www.carbonbrief.org/how-ambitious-is-the-eus-offer-to-the-paris-climate-change-talks> (26. februar 2016).
17. Evropska investicijska banka. EIB and COP. Dostopno prek: <http://www.eib.org/projects/priorities/climate-action/road-to-paris/> (23. februar 2016).
18. Evropska komisija. 2015a. *Energetska unija: zanesljiva, trajnostna, konkurenčna in cenovno dostopna energija za vse Evropejce*. Press release. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4497_sl.htm (22. februar 2016).
19. --- 2015b. *Energy union package*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/EN/1-2015-81-EN-F1-1.PDF> (22. februar 2016).
20. --- 2016. *Sporočilo komisije evropskemu parlamentu in svetu*. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/SL/1-2016-110-SL-F1-1.PDF> (22. februar 2016).
21. Evropski svet. Svet Evropske unije. 2015a. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/policies/climate-change/international-agreements-climate-action/> (26. februar 2016).

22. ---. Svet Evropske unije. 2015b. *Vrh EU – Kitajska*. Dostopno prek: <http://www.consilium.europa.eu/sl/meetings/international-summit/2015/06/29/> (26. februar 2016).
23. Ferlinc, Maja, Branko Hvastja, Mojca Kopše, Marko Kosin, Andrej Kumar, Tilen Peče in Vinko Zupančič. 2004. *Slovenski gospodarski predstavniki v tujini*. Ljubljana: Center za mednarodno sodelovanje in razvoj.
24. Gerlach, Ann-Christin in Liu, Pascal. 2010. *Resource-seeking Foreign Direct Investment in African Agriculture*. FAO Commodity and Trade Policy Research Working Paper, št.31. Dostopno prek: http://www.fao.org/fileadmin/templates/est/PUBLICATIONS/Comm_Working_Papers/EST-WP31.pdf (13. marec 2016).
25. Gilbert, Helen. 2015. *\$250 million pledged to help developing countries tackle climate change*. Dostopno prek: <http://www.cips.org/en/Supply-Management/News/2015/November/250-million-pledged-to-help-developing-countries-tackle-climate-change/> (12. marec 2016).
26. Hensley, Jo Ellen in Antonio Agular. 2011. *Improving energy efficiency in historic buildings*. Dostopno prek: <https://www.nps.gov/tps/how-to-preserve/briefs/3-improve-energy-efficiency.htm> (8. marec 2016).
27. *IceCOLD*. Dostopno prek: <http://www.icecold2.com/energy-efficiency-in-construction/> (8. marec 2016).
28. Kenda, Vladimir. 2001. *Mednarodno poslovanje*. Maribor: ekonomsko poslovna fakulteta.
29. Korpoo, Anna, Nina Tynkkynen in Geir Honneland. 2015. *Russia and the Politics of International Environmental Regimes: Environmental Encounters of Foreign Policy?*. Cheltenham; Northampton: Edward Elgar.
30. Kumlanc, Peter. 2005. *Reciklaža gradbenih odpadkov in ponovna uporaba v cestogradnji*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo – diplomsko delo.
31. Lin, Chun Hung. 2008. Role of Foreign Direct Investment in Telecommunication Industries: A Developing Countries' Perspective. *Contemporary Management Research* (4 - 1): 29-42.
32. *Mission Innovation*. Dostopno prek: <http://mission-innovation.net/> (24. april 2016).

33. Nakhooda, Smita, Charlene Watson in Sam Barnard. 2015. *Climate finance pledges at COP21*. Dostopno prek: <https://www.odi.org/opinion/10196-infographic-climate-finance-pledges-cop21-paris> (12. marec 2016).
34. Nakhooda, Smita, Charlene Watson, Sam Barnard in Liane Schalatek. 2015. *10 things to know about climate finance in 2015*. Dostopno prek: <https://www.odi.org/publications/9607-10-ten-things-know-about-climate-finance-2015> (12. marec 2016).
35. Nicoletti, Giuseppe. 2001. *Regulation in services: OECD patterns and economic implications*. OECD Economic Department working papers št. 287. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/regreform/reform/1891913.pdf> (12. marec 2016).
36. Pavlović, Vukašin. 2006. *Društveni pokreti i promene*, Beograd: Službeni glasnik.
37. Popham, Peter. 2016. The next World War will be in the South China Sea. Ask Thucydides... The Independent. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/the-next-world-war-will-be-in-the-south-china-sea-ask-thucydides-a6885496.html> (26. februar 2016).
38. *Portfolio Decarbonization Coalition*. Dostopno prek: <http://unepfi.org/pdc/about/> (24. april 2016).
39. Rojec, Matija. 1994. *Tuje investicije v slovenski razvoj*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče.
40. Slameršak, Aljoša. 2015. *Pariški klimatski vrh, nova zaveza o varnem podnebjju*. Dostopno prek: <http://www.demokracicni-socializem.si/aljosa-slamersak-pariski-klimatski-vrh-nova-zaveza-o-varnem-podnebjju-18-12-2015/> (29. april 2016) .
41. Slezak, Michael. 2016. CSIRO climate cuts will breach Paris agreement and cost economy. The Guardian, 21. februar. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/environment/2016/feb/22/csiro-climate-cuts-will-breach-paris-agreement-and-cost-economy-report> (29. april 2016).
42. Submission by Latvia and EU Commission. 2015. *Intended Nationally Determined Contribution of the EU and its Member States*. Riga. Dostopno prek: www4.unfccc.int/submissions/INDC/PublishedDocuments/Latvia/1/LV-03-06-EUINDC.pdf (19. januar 2016).
43. Svetličič, Marjan. 2010. *Razvoj evropskih regij in trajne tuje neposredne investicije*. Ljubljana: IB revija 2: 5 – 15.

44. Tavčar, Borut. 2015. Pariški sporazum kaže jasen trend, priložnosti pa so še nejasne. *Delo*, 19. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/okolje/pariski-sporazum-kaze-jasen-trend-priloznosti-pa-so-se-nejasne.html> (29. april 2016).
45. The White House. 2015. *Statement by the President on the Paris Climate Agreement*. Washington: The White House Office of the Press Secretary. Dostopno prek: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/12/12/statement-president-paris-climate-agreement> (21. januar 2016).
46. Troi, Alexandra, Zeno Bastian. 2015. *Energy efficiency solutions for historic buildings: a handbook*. Basel: Birkhäuser Verlag GmbH.
47. UNCTAD. 1999. *Admission and Establishment. UNCTAD Series on issues in international investment agreements*. Dostopno prek: http://unctad.org/en/docs//iteit10v2_en.pdf (12. marec 2016).
48. UN Information service. UN Vienna. 2015. Dostopno prek: http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/thematic_info_climate_change_unfccc.html (24. april 2016).
49. United Nations: Framework Convention on Climate Change. 2015a. Dostopno prek: https://unfccc.int/essential_background/convention/items/6036.php, https://unfccc.int/key_steps/warsaw_outcomes/items/8006.php (24. april 2016).
50. --- 2015b. *Adoption of the Paris Agreement*. Paris: UN FCCC. Dostopno prek: <http://unfccc.int> (19.1.2016), https://unfccc.int/paris_agreement/items/9485.php (19. januar 2016).
51. --- 2015c. *China INDC*. Dostopno prek: http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/Indonesia/1/INDC_REPUBLIC%20OF%20INDONESIA.pdf (13. marec 2016).
52. --- 2015č. *Brazil INDC*. Dostopno prek: <http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/Brazil/1/BRASIL%20iNDC%20english%20FINAL.pdf> (13. marec 2016).
53. --- 2015d. *Indonesia INDC*. Dostopno prek: <http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/China/1/China's%20INDC%20-%20on%2030%20June%202015.pdf> (13. marec 2016).

54. --- 2015e. *Saudi Arabia INDC*. Dostopno prek: <http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/Saudi%20Arabia/1/KSA-INDCs%20English.pdf> (13. marec 2016).
55. --- 2015f. *Switzerland INDC*. Dostopno prek: http://www4.unfccc.int/submissions/INDC/Published%20Documents/Switzerland/1/15%2002%2027_INDC%20Contribution%20of%20Switzerland.pdf (13. marec 2016).
56. *U.S. Department of Energy*. Dostopno prek: www.energy.gov (15. marec 2016).
57. Vasić, Slađan. 2013. *Energetska učinkovitost stavb: Informatizacija energetskega procesa*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko. Dostopno prek: file:///C:/Users/frasp/Downloads/V_S_Vasic_Sladan_1984.pdf (13. februar 2016).
58. Vukelić, Jelisaveta S. 2014. *Mogućnosti nastanka i razvoja ekološkog pokreta u Srbiji u kontekstu postsocijalističke transformacije*. Beograd: Filozofski fakultet. Dostopno prek: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:10517/bdef:Content/get> (25. maj 2016).
59. Willis, Rebeca. 2016. 2014. *Paris 2015: getting a global agreement on climate change*. London: Green Alliance. Dostopno prek: <http://www.greenalliance.org.uk/resources/Paris%202015-getting%20a%20global%20agreement%20on%20climate%20change.pdf> (23. februar 2016).
60. Worland, Justin. 2015. What to Know About the Historic "Paris Agreement" on Climate Change. *Time*, 12. december. Dostopno prek: <http://time.com/4146764/paris-agreement-climate-cop-21/> (23. februar 2016).
61. World Resource Institut. What is an INDC? 2015. Dostopno prek: <http://www.wri.org/indc-definition> (6. januar 2016).
62. WRAP. Resource efficient Construction. Dostopno prek: <http://www.wrap.org.uk/content/resource-efficient-construction> (13. marec 2016).
63. Yang, Ming. 2013. *Closing the Gap: GEF Experiences in Global Energy Efficiency*. Washington: World bank.

PRILOGA

Tabela 1: Tabela dejavnikov na potrošnjo energije v zgradbah

Dejavnik	Opis
Tip zgradbe	Zgradbe so zasnovane za različne namene in funkcionalnost. Zato ima vsaka zgradba specifične karakteristike, kot je število stanovalcev, število ur uporabe zgradbe, prostornost in potrebe opremljanja. Posledično te karakteristike vplivajo na energetske potrošne intenzivnosti.
Klimatski pogoji	Klimatski pogoji vplivajo na osnovo zgradbe in njeno energetsko potrošnjo. Klimatski pogoji vplivajo na povpraševanje energije za ogrevanje in hlajenje zgradbe. Potrebi po ogrevanju ali hlajenju sta regulirani z višino zunanje temperature. Ogrevanje in hlajenje prostorov je največji porabnik energije v zgradbah. Klimatski pogoji tudi vplivajo na zasnovano zgradbo (zgradbe v hladnejših okoljih imajo boljšo izolativnost).
Demografija	Rast prebivalstva je povzročila porast porabe energije. Na porabo energije pa lahko vplivata tudi starost prebivalstva in selitve. Predvsem v razvitih državah.
Ekonomski razvoj	Razvoj je neposredno povezan s porabo energije zaradi industrializacije in porasta storitvenega sektorja. Višji prihodki spodbujajo višjo porabo energije v bivalnih območjih. Prav tako se več prebivalstva seli v mesta, kar povzroča povpraševanje po novih zgradbah, kar pa tudi vpliva na energetsko potrošnjo.
Življenjski stili	Potreba po energiji je določena z uporabo zgradbe. Naraščajoče blagostanje prebivalstva povzroča, da ljudje želijo živeti v večjih zgradbah, z več udobja, z vso tehnologijo za hlajenje in ogrevanje. Povečuje se tudi uporaba elektronskih pripomočkov, kar tudi pomembno vpliva na porabo energije.
Viri energije	Viri energije so različni od države do države. Električna energija je bolj razpršena v razvitih državah, v razvijajočih se državah (Kitajska, Indija) pa bolj uporabljajo biomaso in premog. Danes večina primarnih energijskih virov izvira iz fosilnih goriv, kar povzroča velike globalne izpuste CO ₂ . Če se bo energetska potreba zgradb povečevala brez uporabe okolju prijaznih energentov, se bodo izpusti toplogrednih plinov povečevali. Študije dokazujejo, da se izpusti CO ₂ povečujejo za okrog 3 % na leto, tako v razvitih kot nerazvitih državah. In nobena regija se ne trudi zmanjševati teh izpustov. Izpusti CO ₂ se hitreje povečujejo v razvijajočih se državah, kakor v razvitih.
Tehnologija	Tehnološki razvoj nam zagotavlja dostop do energetsko varčnih materialov, pa tudi do vedno bolj energetsko potratnih elektronskih naprav. Zatorej nam tehnološki razvoj omogoča, da dosegamo veliko večjo energetsko učinkovitost.

Vir: Annunziata, (2013: 26)

Tabela 2: Tabela ključnih dejavnikov, ki vplivajo na energetska učinkovitost zgradb

Kategorija	Opis	Tehnologija
Oblika	Ta faktor vpliva na obseg ogrevanja s sončno energijo, tesnilnost zgradbe in posledično na zahteve po ogrevanju in hlajenju zgradbe	• Integrirana oblika in oblikovalnost • Ugodna lokacija • Naravna ventilacija • Solarno ogrevanje
Materiali	Strukturni materiali vplivajo na termalno maso zgradbo, kar vodi do zmožnosti zgradbe po ohranjanju toplote in upravljanju temperaturnih nihanj. Drugi gradbeni materiali, izolacija, podajajo zmožnost absorpcije sončne toplote.	• Tesnilnost zgradbe • Izolacija strehe • Eko okna • Izboljšana izolacija • Termalna energija
Oprema	Izboljšana oprema, kot so toplotne črpalke ali pametno upravljanje zgradbe, močno pripomorejo k energetski učinkovitosti zgradbe.	Osvetlitev • Led svetila • Senzorne luči Tehnološka oprema • Elektronika z nizko porabo v času mirovanja • Pametno upravljanje zgradbe • Toplotne črpalke • Pralni stroji s horizontalnimi osmi • Okolju prijazno kuhanje, ogrevanje in segrevanje vode
Energetska generacija	Toplotne črpalke, solarni paneli, vetrne turbine imajo zmožnost proizvodnje energije na mestu.	Ogrevanje, prezračevanje in hlajenje • Toplotna črpalka na zrak • Kondenzacijski aparati • Sevalni paneli Čista energija • Geotermalne toplotne črpalke • Solarno ogrevanje • Solarna fotovoltaika • Vetrne turbine
Storitve	Novi pristopi omogočajo zagotavljanje energetske učinkovitosti zgradb.	• Izboljšanje delovanja zgradbe • Tesnjenje

Vir: Annunziata (2013: 27)